

02 (478)

R-26

I-1201729

Carte dublcat

ALEXE RAU

EXISTĂ ȘI UN DUMNEZEU AL BIBLIOLOGIEI

MUSEUM

CASA DE EDITURĂ „PETRU MOVILĂ“

ALEXE RĂU

Există și un Dumnezeu al bibliologiei

introducere, studii, articole, dialoguri
traduceri selectate și din periodice

Traduceri de Alina Bărbulescu

BIBLIOTECĂ DE 1-1201129
BIBLIOTECĂ

02(478)
R-26

ALEXE RĂU

EXISTĂ ȘI UN DUMNEZEU AL BIBLIOLOGIEI

*(studii, eseuri, articole, dialoguri
alese din volume și din periodice)*

Prefață de Nicolae Busuioc

MUSEUM

Chișinău • 2000

BIBLIOTECA DE
BIBLIOLOGIE

I-1.201129

CZU 02(478.9) + 002.2(478.9)
R 26

Redactor: Gabriela Buruiană

@ Museum, 2000
@ Alexe Rău, 2000

ISBN 9975-905-19-6

887.205.2-1

BIBLIOTECĂ DE
BIBLIOLOGIE

PREFATĂ

De-a lungul timpului, spiritul nostru parcurge obsedante etape și suferă pronunțate metamorfoze, se întreabă și se tulbură, se estompează și revine la lumină, orbecăie și reperează piscuri, se clatină și își recapătă echilibrul, dar este mereu însoțit de o delirantă și frenetică bucurie intelectuală. Când tinerețea înseamnă un continuu studiu, o goană după cunoaștere și valoare și când încă mult după aceea prelungirea rămâne în același univers de cuprindere, învățare și înțelegere — tot acest drum, străbătut când la pas, când alert, cu siguranță reprezintă ceva ce se aseamănă cu o aventură. Însăși formarea omului cultural este o atrăgătoare aventură intelectuală.

Alexe Rău se pare că face parte din categoria celor ce se aventurează în spirit, adică în acea zonă care conferă consistență, varietate și adâncime gândurilor obsedante, gânduri în jurul cărora gravitează întrebările, căutările, proiectele și visele noastre. Nu e de mirare că Alexe Rău, cu sensibilitatea sa lirică și cu experiența vastă a lecturii, s-a lăsat pradă obsesiei de natură bibliologică, aceasta cu atât mai mult cu cât universul cărții și al bibliotecii îi este bine cunoscut. Bibliologia, știință a studiului cărții ca fenomen al vieții culturale și sociale, și-a croit greu drumul printre celelalte discipline științifice, cunoscându-se faptul că termenul ca atare a apărut abia pe la 1800, folosit fiind de profesorul francez Louis Coste, iar la noi, cu sens restrâns de bibliografie, de B.P. Hasdeu, în revista *Din Moldova*, apărută la Iași în 1862-1863. Mai târziu, A.T. Laurian și I.C. Massim extind mult sensul noțiunii. Se mai știe că literatura de specialitate în domeniul bibliologiei românești nu este prea bogată, încât orice nouă lucrare pe acest teren este bine venită și foarte importantă din multe puncte de vedere, cu deosebire din cel al ideilor atașate sensului global de meditație bibliologică.

Cartea lui Alexe Rău, cu titlul ei metaforic și incitant așa spune, reunește gânduri, idei, articole, eseuri, interviuri ale autorului pe tema bibliologiei, în

scopul conturării unui tablou care să pună mai bine în lumină această magnifică știință a cărții, așa cum, de exemplu, filosofia caută în cele din urmă să clarifice rostul omului în lume, să propună valori, idealuri, sensuri. Într-un interviu pe care mi l-a acordat Alexe Rău, interviu prezent și în volumul de față, spune la un moment dat: "Există cărți cărora le datorez mult ca om, ca scriitor, dar și ca specialist în bibliologie. Azi, vrând-nevrând, sunt la curent cu aproape toate noutățile literare. În fapt, ele, cărțile, sunt «motorul» vieții mele intelectuale, ele mă obosesc, dar îmi dau și impulsuri vitale".

Destinul omului și destinul cărții, iată o interdependență de neclintit, benefică și salutară, necesară și mântuitoare, creatoare și stimulative. Este și destinul lui Alexe Rău, pentru că numai într-o asemenea interdependență se putea naște o asemenea carte. Sunt convins că noua filosofie bibliologică a autorului va trezi un mare interes în rândul specialiștilor și nu numai, după cum am convingerea că revigorarea vieții culturale într-o comunitate ține în primul rând de cultura cărții. În existența senină, apolinică, precum zeli tutelari ai cerului cunoașterii, lectura este și acea parte a zonei romantice, a începuturilor de lume, atunci când erau descifrate tainele cuvântului scos din nebulosul univers. Astăzi, se adaugă acestui tradițional fluxul de informație pornit dinspre uriașele resurse umane și îndreptat spre orice utilizator de rând.

Nicolae BUSUIOC
Iași

CUVÂNT DESPRE AETHICUS HISTRICUS

Cu mai mulți ani în urmă, când prin părțile noastre cuvintele *român* și *românesc* erau încă proscrise, Pavel Balmuș încerca să afirme, în timpul lansării romanului *Sânge pe zăpadă* al lui Vladimir Beșleaga, premieră ce se derula în Casa Uniunii Scriitorilor, că istoria literaturii noastre începe nu de acolo de unde a poruncit comitetul central al partidului, ci numără cel puțin două mii de ani. Atunci cuvintele lui nu au fost auzite nici chiar de către unii dintre aceia care astăzi s-au autoproclamat drept protagoniști ai renașterii naționale în Basarabia. Țin să mărturisesc că anume acelei „ieșiri“ a cercetătorului nostru literar îi datorez interesul pentru această temă. Problema dăinuirii, vechimii noastre în spațiul carpato-danubiano-pontic, felului nostru de a fi acolo unde suntem, a fost, și mai rămâne încă să fie abordată în mod diferit de către cercetătorii care s-au simțit chemați de conștiință și de vocație (alții, ce-i drept, de către organele de resort) ca să îi consacre ani de viață, pagini și cărți.

Felul în care a fost tratată ea în Basarabia nu poate fi luat astăzi în serios. S-a scris peste tot, la comanda oficială desigur, că moldovenii dintre Nistru și Prut sunt o națiune nouă, născută prin nu știu ce metodă, după alipirea acestui teritoriu la Rusia, dar mai cu seamă după așa-zisa revoluție din octombrie. În consecință, furăm lipsiți nu numai de contactul firesc cu țara, cu matca străveche de cultură și civilizație românească, ci și de istoria națională, de operele clasicilor literaturii române, de multe alte attribute și valori fără de care deznaționalizarea concepută de către ocupanți s-a putut derula, pentru ei, mai lesne și mai în liniște. Slavă Domnului că a venit anul 1989, și au revenit acasă, vorba lui Vieru, și Dumnezeu, și clasicii noștri, și adevărul istoric. Și să dea Domnul ca vânturile neprielnice, care par să sece din nou viața spirituală a Basarabiei noastre, să nu aibă sorți de izbândă.

Există și niște modalități general românești de tratare a problemei. George Călinescu, de exemplu, scria despre neîncrederea în noi înșine cauzată de

minoritatea și tinerețea noastră ca națiune, lucruri pe care dumnealui încerca să le dezmință. Constantin Noica, în *Pagini despre sufletul românesc*, zice, și el, nu numai despre complexul de inferioritate al nostru, ci și despre o inferioritate ca atare, aceasta fiind cauzată de caracterul folcloric al culturii noastre, pe când o cultură majoră, cum scrie filosoful român, se ține nu pe anonim, ci pe individualități și pe valori culte. În această privință sunt împărțite și opiniile istoricilor. Citisem într-o revistă un articol, autorul căruia zicea să nu ne prea dăm aere de națiune serioasă, fiindcă în timpul când Dante Alighieri își redacta *Divina Comedie*, noi ne mai ascundeam prin peșteri. Acesta din urmă însă este, cu siguranță, un caz accidental. Altceva este chestiunea referitoare la folclor, la cultura populară, care, zice-se, ne-a dominat începuturile, târziile și acestea, și care ne încorsetează gândirea cultă.

Marele cărturar dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, cel care aproape trei decenii a cercetat începuturile literaturii noastre, nu s-a prea dat în polemici gălăgioase, ci, când a văzut că nici unii nici alții nu prea au dreptate, a scris pe foaia de titlu a unei cărți elaborate de domnia sa: *Biruit-a gândul*. Și gândul lui avea cum să biruie, pentru că se întemeia pe fapte de cultură concrete. Documentarea fundamentală pe care a făcut-o i-a permis să conchidă, cu deplină convingere, că la cumpăna secolelor IV-V, și chiar mai devreme, în spațiul nostru istoric era prezentă o cultură latină, și nu una populară, ci una care cuprindea cele mai superioare forme de manifestare.

În secolul al II-lea î.Hr., la Callatis, își scria lucrările biograful Lembos, în secolul al III-lea î.Hr., tot la Callatis, activau savantul Satyros și exegetul Istros, autor al unei monografii despre tragedie. În cetățile Dobrogei secolelor III-IV d.Hr. (Scythia Minor de atunci) erau vii tradițiile școlilor filosofice antice și își scriau opera redutabilii filosofi străromâni, unul dintre ei fiind Aethicus Histricus, născut pe la jumătatea secolului al IV-lea și despre care vom vorbi ceva mai jos. După el au fost scrise: opera Sfântului Ioan Cassian, *Omiliile* lui Laurențiu de Novae, scrierile Sfântului Niceta de Remesiana, opera episcopului Ioan al Tomisului, scrierile „monahilor sciți” în frunte cu Ioan Maxențiu și Dionisie Exiguul, și mulți alți autori dacoromâni care scriau latinește și care au dus departe, în lumea cunoscută pe atunci, faima ținuturilor noastre și au adus, după opinia savanților din mai multe țări, contribuții valoroase la cultura universală a epocii.

Filosoful străromân Aethicus Histricus, potrivit precizărilor făcute de Nestor Vornicescu, dar și de savanți-cărturari din alte țări — cum sunt Wutke (Leipzig), Hillkovitz (Frankfurt), Vittorio Peri (Italia) ș.a., s-a născut pe la jumătatea secolului al IV-lea în Histria, cetate daco-romană din Scythia Minor

(teritoriul Dobrogei românești de astăzi). Fiind de viță nobilă, și-a făcut studiile în școlile vremii din partea locului (iarăși un indiciu al culturii avansate de atunci), primind și o instrucție particulară cu profesori de literatură clasică latină și greacă. Nestor Vornicescu nu exclude ca Histricus să fi urmat și niște cursuri academice în școlile înalte ale timpului din Asia Mică, Grecia și din alte părți ale lumii. A fost filosof, explorator, chiar neguțător de aur și pietre scumpe, fapte care l-au și făcut, probabil, să călătorească foarte mult. Iată doar lista, pe scurt, a locurilor pe care le-a vizitat: Grecia (unde a purtat discuții cu filosofii timpului), Spania, ținuturile nordice, pe care la acea dată nu le străbătuseră nici geografii greci și nici cei romani, insulele și peninsulele din Marea Nordului și Marea Baltică, Danemarca, Finlanda, Norvegia, Suedia, Groenlanda, Armenia, Porțile Caspice, țărmurile „Mării înghețate“, Mesopotamia, Mongolia, India, izvoarele Gangelui din Himalaia, Ceylon, Babilonia, Arabia, Canaon, Egipt, Libia. Despre toate acestea a scris un jurnal de călătorie, numit *Cosmografia* lui Aethicus. Nestor Vornicescu menționează că „numeroase aspecte ale *Cosmografiei* atestă inteligența autorului, dar și anvergura preocupărilor sale, în baza culturii vaste pe care și-o însușise. Avea spirit inventiv și aptitudini de arhitect — a consemnat chiar în scris proiectul unui pod la Haeilaespant“.

Histricus a inventat și un alfabet, cunoscut astăzi în lume sub titlul *Alfabetul Aethicus*, alfabet cu litere și denumiri proprii, care, conform opiniei cercetătorilor, conține elemente locale din cultura geto-dacă, filosoful nostru străromân alcătuindu-l și folosindu-l în chiar epoca romanizării Daciei, adică în epoca etnogenezei noastre.

Cosmografia sa conținea date geografice și de altă natură, care pe atunci nu puteau fi găsite în nici o altă lucrare din Grecia sau Roma, cu atât mai mult din alte țări. Grație acestui fapt, lucrarea sa, împreună cu alfabetul inventat de el, s-a răspândit de-a lung de secole, prin copii-manuscrise și tipăriri.

În secolele VI-VII în Spania circula lucrarea lui Isidor al Sevillei *Etimologii*, în care au fost incluse numeroase informații din *Cosmografia* lui Histricus.

În secolul al VIII-lea *Cosmografia* era folosită în Germania la întocmirea unui manual de geografie. În același secol, o copie făcută de pe *Cosmografie* intră în posesia Bibliotecii Universității din Leipzig, unde se păstrează și astăzi. În secolele următoare lucrarea a fost citată în prestigioase monografii științifice din mai multe țări. Până astăzi se cunosc 40 de copii ale *Cosmografiei*.

În secolul al XIX-lea opera lui Histricus se va bucura de un interes sporit, fiind editată și comentată de savanți de prestigiu, ca S. Wutke, în Germania. În secolul al XX-lea va fi reeditată de Hillkovitz în Germania și Vittorio Peri în Italia.

În spațiul românesc lucrarea nu a fost cunoscută foarte mult timp. În această ordine de idei, contribuția adusă de Nestor Vornicescu la depistarea, valorificarea și editarea *Cosmografiei* și *Alfabetului* lui Aethicus Histricus este inestimabilă. Punerea în circulație a acestei lucrări va contribui cu siguranță la atenuarea acelui complex de inferioritate al nostru, despre care vorbea Noica, pentru că, în timpurile etnogenezei noastre, cu mult înainte de a se naște Dante Alighieri, în spațiul nostru se scriau opere culte, de valoare universală. Mai mult decât atât, Histricus și alți filosofi străromâni au fost niște enciclopediști remarcabili cu multe secole înainte de Voltaire și de ceilalți enciclopediști francezi.

Pătrunderea acestui text în spațiul basarabean are o importanță și mai mare, pentru că, în condițiile de incertitudine în care ne aflăm, el ar putea să ne ajute, pe de o parte, să ne menținem demnitatea, verticalitatea. Iar pe de altă parte, să aducem un argument în plus celor care încă nu cred sau nu vor să creadă că suntem parte din ginta latină și ne ținem acestui loc de milenii, și, nevrând să creadă, mai pun la cale o rușinoasă votare pentru recunoașterea unei noi limbi, a celei moldovenești.

Biblioteca Națională Chișinău deține un exemplar din ediția scoasă de Nestor Vornicescu la Craiova, în 1986, oferit de către Mitropolit, cu autograf, în 1992, când a fost oaspete al acestei instituții.

Cartea a apărut într-un tiraj nu prea mare (circa două mii de exemplare), din care cauză poate fi considerată, pe drept cuvânt, drept o raritate bibliofilă. Cei interesați să o țină în mâini, vor remarca, neîndoielnic, studiul lui Nestor Vornicescu (în limbile română, franceză și engleză), paginile din *Cosmografia-Aethicus* în text latin, cele 8 planșe cu ilustrații redând climatul epocii, între care și *Alfabetul* lui Aethicus Histricus reprodus după două manuscrise, unul din secolul al VIII-lea și altul din secolul al IX-lea.

Acestea fiind spuse, închei, nu înainte însă de a vă îndemna la lectură și cercetare și de a-i da din nou cuvântul lui Nestor Vornicescu:

„Recapitulând, reținem faptul că opera lui Aethicus Histricus ne dovedește prezența culturii latine în forme superioare de manifestare pe solul fecund geto-dacic, în părțile Histriei dobrogene la cumpăna secolelor IV-V. Alături și împreună cu celelalte opere ale străromânilor elaborate în limba latină, opera lui Aethicus a contribuit la procesul consolidării, romanizării acestor ținuturi și în același timp la unitatea spirituală a Europei“.

(Magazin bibliologic, nr. 3-4, 1993)

REFLECȚII ASUPRA UNEI STRĂVECHI TIPĂRITURI

N-aș putea începe expunerea modestelor mele gânduri înainte de a vă relata o întâmplare căreia îi și datorez, într-un fel anume, faptul de a mă fi decis să intru în această temă și să iau o atitudine, cazul petrecându-se la Târgul Internațional de Carte de la Moscova în toamna lui 1985, când, într-una din zilele de aflare acolo, zăbovisem, împreună cu Gerayr Akopian, secretarul Societății Scrisului Armean, în compartimentul bibliofililor ca să vedem funcționând, după reconstrucție, primul teasc tipografic rusesc, la care, zicea ghidul, au fost trase edițiile anonime de până la *Apostolul* lui Ivan Fiodorov. După ce ni se demonstraseră potențele bătrânei tiparnițe, camaradul meu din Erevan se interesă dacă știu că prima carte armenească publicată și întâia tipăritură de la noi au apărut în același an și își exprimă nedumerirea când, drept răspuns, l-am întrebat de nu cumva are în vedere anul 1643.

— Imposibil! Cel puțin, sunt în cunoștință de cauză, spunându-ți că prima ediție armenească a fost scoasă cu un secol și jumătate mai devreme. Și ori că am citit într-o carte, la Matenadaran, ori că mi-a povestit cineva cum că întâia lucrare imprimată din țara voastră a fost trasă la teasc în același timp.

Îi povestii, din câte știam pe atunci despre *Cazania* lui Varlaam, înșirându-i numele specialiștilor din R.S.S.M. care au scris despre ea și interlocutorul meu părea să se fi lăsat convins. Dar spre sfârșitul aceleiași zile, aflându-ne deja în hotel și discutând despre cu totul altceva el izbucni deodată:

— Și totuși este imposibil. Este împotriva oricărei logici.

— Ce? — Îl întrebai eu, surprins, crezând că nu e de acord cu ceea ce-i spuseseam la moment.

— E cu neputință, reluă el, ca tiparul, venind din Germania și Olanda, să treacă prin toate țările europene, să atingă la începutul secolului al XVI-lea hotarele țării voastre și să o „sară“, ajungând tocmai la ruși și la ucraineni, ca

apoi să se întoarcă de acolo către voi abia peste un secol și jumătate. Nu mă taie capul, de ce a fost nevoie de un salt atât de caraghios...

Îndată după întoarcerea mea la Chișinău, primii telegrama lui Gerayr cu următorul conținut: „1508. Veneția. Prima carte tipărită în limba armeană. 1508. Târgoviște. Prima carte românească tipărită“.

Înțelesei pe dată că în conștiința armenilor cele trei principate dunărene medievale sunt un întreg. Ei nu fac prea mare deosebire între prima tipăritură din Muntenia și cele dintâi ediții din Moldova sau Ardeal. Pentru ei prima carte românească publicată, indiferent de faptul în care principat a apărut, este un bun al românilor de pretutindeni. Ceva mai târziu aveam să mă conving de adevărul că această concepție e promovată, de asemenea, de către bibliologii din Georgia și din Țările Baltice. Evident, atare viziune a străinilor nu ar fi coincis de nu ar corespunde realităților istorice. Iar dacă aceste realități sunt sigure pentru străini, atunci mai pot (și mai trebuie oare?) să fie puse la îndoială de către autohtoni?

În ce ne privește, vom încerca să clarificăm, prin prisma aceleiași concepții, ce este și ce nu este *Cazania* lui Varlaam. În publicațiile de la noi privind această operă predomină câteva opinii care, devenite canon, le întâlnim în orice lucrare și la orice autor. *Cazania*, ni se spune în aceste lucrări, e prima carte tipărită în limba moldovenească, ba chiar prima tipăritură din Moldova, chipurile, acest fenomen ca și introducerea tiparului ar fi fost imposibile fără susținerea frățească a Rusiei și a Ucrainei. Și, ca argumentarea să pară cât mai completă, s-a mai afirmat, din păcate, fără dovezile de rigoare, cum că înfățișarea grafică a *Cazaniei*, iar odată cu ea și toată grafica noastră de carte, au fost daruri amicale ale culturii ruse. Care sunt temeiurile acestor aserțiuni?

Drept dovadă principală în ce privește apartenența lingvistică este folosită scrisoarea adresată în 1636 de către Varlaam țarului rus Mihail Fiodorovici. Epistola a fost scrisă în limba slavă veche și în ea mitropolitul Sucevei comunică, între altele, că una din preocupările sale este traducerea *Cărții de învățătură* a patriarhului bizantin Calist: *Книга святого Калиста беседа святое евангелие промянати на язык волоски читати персом и церькви ни поучение волохам верным*¹.

În anii șaizeci, un grup de savanți sovietici și români au selectat și au publicat un număr important de documente din arhivele sovietice privind relațiile popoarelor U.R.S.S. cu România², inclusiv scrisoarea cu pricina în text românesc și slav. Varianta românească în fond nu e rea, tălmăcitorul (Gheorghe Bogaci) cunoscând bine limba slavă veche. Cu toate acestea traducerea

cuvintelor „волоски“ și „волохом“ drept „moldovenească“ și „moldovenilor“ în loc de „română“ și „românilor“, așa cum s-au tradus și se traduc aceste cuvinte pretutindeni*, a avut efectul nociv de a susține ideea existenței unei culturi moldovenești deosebite de cea română.

În discuția avută cu Gh. Bogaci, dânsul a recunoscut că a fost conștient de această greșeală, dar că circumstanțele politico-ideologice de atunci l-au forțat să traducă anume așa. Astăzi, a subliniat dumnealui, dacă s-ar purcede la pregătirea unei noi ediții a celor trei volume de documente, el ar insista la traducerea corectă („română“ și „românilor“), acceptată de opinia științifică internațională. Cu atât mai mult cu cât însuși Varlaam, atunci când își compunea epistola în slava veche, se gândea, de fapt, la limba română și la români, argumentul suprem fiind în această privință chiar *Cazania*, pe a cărei pagină de titlu stă scris *Carte românească de învățătură...*, precum și prefața în care se face mențiunea că această carte era adresată „către toată seminția românească“.

De unde se vede că Varlaam și-a scris *Cazania* în limba română și tot în română a tipărit-o, iar aceasta înseamnă că trebuie să renunțăm la afirmația vehiculată atâta vreme la răsărit de Prut, conform căreia *Cazania* ar fi prima carte tipărită în limba noastră. Pentru că întâia carte tipărită pre limba noastră, adică românește, e cea din 1544, editată în secția chirilică a Tipografiei din Sibiu și acea publicație era *Catehismul* tălmăcit și tras la teasc de către Filip Moldoveanu, unul dintre primii editori români, gravor, tipograf și tăietor de literă chirilică.

Dar pentru a generaliza situația, să încercăm a așeza într-o anumită ordine o seamă de fapte din domeniul istoriei tiparului românesc. Se consideră că la români tiparul a apărut la 1508, când în tipografia întemeiată la Târgoviște, Macarie (refugiat de la Cetinie) trage la teasc un *Liturghier slavon*, urmat de un

* *Vlahi* este denumirea populațiilor romanizate preluată de germani de la celți și apoi de slavi (înainte de secolul al VII-lea) de la germani. De la aceștia din urmă termenul a fost preluat de bizantini. Prima mențiune în izvoare: Kedrenos, II, 435 (Dicționar de istorie veche a României. București, 1976, p. 618). Trăitorii dintre Nistru și Tisa sunt numiți vlahi în lucrările bizantinului Kekaumenos (secolul al XI-lea), care folosește forma de *blachos* citit *vlachos*; la notarul Anonymus al regelui maghiar Bella al III-lea (forma de *olah*), în zeci de izvoare latinești (formele *vlacus* sau *blacus*) etc. La slavii de sud acest termen apare sub forma de *vlah*, iar la cei de răsărit — *voloh* (Cronica lui Pseudo-Nestor, secolul al XI-lea). Ei între ei însă, acești trăitori, s-au numit întotdeauna numai cu termenul de *români* (*rumâni*). De unde adevărul axiomatic că *vlah*, sub toate formele sale (inclusiv *valoh*), înseamnă *român* (W. Tomaschek. Sitzungsberichte Phil. Hist. Wien. T. 69, 1968).

Octoih (1510), un *Tetraevangheliar* (1512)³ ș.a. Această tipografie devine un bun al tuturor românilor. Dovada o face în această privință faptul că în bisericile și mănăstirile din cele trei țări românești au fost atestate cărți tipărite în acea perioadă în limba medio-bulgară, caracterisitică în special pentru tipografia de la Târgoviște și nu în slavona sârbă în care se editau cărțile slavone de către tipografiile din alte țări. În acest fenomen cultural e cuprinsă și activitatea tipografiei din Sibiu, înființată în 1528.

Se cunosc numeroase cazuri, când tipografiile din Muntenia executau comenzi speciale pentru Moldova. În 1547, de exemplu, Oprea și Petre scoteau în tipografia lui Liubavici de la Târgoviște un *Apostol* destinat Moldovei, căci s-a tipărit „din porunca domnului Iliășcu Voievod și a mamei sale, doamna Elena“.

O răspândire deosebit de largă vor avea cărțile în limba română editate de Coresi la tipografia sa din Brașov, și mai cu seamă monumentală și populară-i *Psaltire* de la 1570, adevărată proclamație către toți românii din cele trei principate. De la Brașov cartea scrisă în limba română va porni, a zis G. Ivașcu, „ca o solie nouă înspre toate zările și cucerește mințile luminate ale vremii, încălzind cu graiul natal pe cei obligați să apuce drumul străinătății“⁴. Că edițiile răspândite în toate principatele erau destul de numeroase, ne-o dovedește faptul că ele ajungeau nu numai în biserici și mănăstiri, ci și în bibliotecile sau colecțiile particulare. La moartea domnitorului moldovean Petru Șchiopul, făcându-se inventarul averii lăsate, au fost înregistrate două *Psaltiri* și *Faptele apostolilor*, tustrele tipărite de Coresi. Marele logofăt moldovean Luca Stroici, care a scris primul dintre români „Tatăl nostru“ cu litere latine avea și el tipărituri de-ale lui Coresi⁵. De aceste cărți dispuneau de asemenea numeroși oameni de stat, slujitori ai cultului și chiar mulți oameni din popor.

Catalizatorul principal al consolidării unității spirituale a românilor a fost acea reformă care a ridicat deodată în toate principatele limba pământului la rang de principal factor al culturii, făcând-o să triumfe asupra slavonei. Aceasta a ridicat rolul tiparului la un nivel mult mai înalt, pentru că ceea ce se tipărea era înțeles de toată lumea, era căutat și cerut de către românii din toate părțile. Pe de o parte, sporește rapid numărul cărților, iar pe de altă parte, ele contribuie la creșterea conștiinței de popor român și la consolidarea unității de neam.

Așa s-a întâmplat și cu renumita *Cazanie* a lui Varlaam, parte din textul căreia a fost adăugat neîntârziat la *Cazania munteană*, tipărită în 1644. Ea a fost realizată și la Alba-Iulia, în Transilvania, și la tiparnițele de la Buzău, Râmnicu-Vâlcea, București etc., cunoscând până la începutul secolului al XX-lea 15 ediții⁶. Tot așa s-a petrecut și cu *Biblia* tradusă de N. Milescu-Spătarul și de

Șerban Cantacuzino în 1688 la București (cea mai monumentală tipăritură națională din secolul al XVII-lea), reeditată secole la rând.

Unificarea și perfecționarea, prin intermediul tiparului, a scrisului național a influențat pozitiv și modul de organizare a vieții sociale a românilor. Astfel, *Pravila* lui Vasile Lupu, fiind tipărită la Iași în martie 1646 și servind drept model pentru *Îndreptarea legii*, primul cod civil al Munteniei (tipărit la Târgoviște în 1652), va contribui substanțial la asigurarea unității legislative a celor două țări române.

Șirul acestor fapte s-a perpetuat, înmulțindu-se progresiv până în vremuri relativ recente. Ba și după ele...

Astăzi avem mai multă rezervă și față de afirmația conform căreia *Cazania* ar fi prima tipăritură moldovenească⁷. Căci din cele ce se știu despre întâile imprimări de la noi rezultă că încă la 20 decembrie 1642 de sub teascul noii tipografii de la Trei Ierarhi ieșise *Scrisoarea de mulțumire către Vasile Lupu*, precedată de *Textul condamnării lucrării lui Chiril Lukaris*, acest text e considerat drept prima tipăritură din Moldova⁸.

Ce-i drept, într-una din lucrările mai recente⁹ se recunoaște că textul în cauză, zis și *Decretul sinodal*, este într-adevăr prima tipăritură din Moldova, dar se susține că ea nu poate fi considerată ediție națională, pentru faptul că a fost scrisă în limba greacă. Nu putem fi de acord cu această încercare de a nuanța lucrurile și iată de ce.

Sinodul din 1642 de la Iași, care a reunit pentru prima dată în istorie cele trei ramuri ale bisericii ortodoxe (rusă, greacă și română), a fost convocat din inițiativa lui Petru Movilă și urma să discute, să corecteze și să aprobe *Mărturisirea de credință (Mărturisirea ortodoxă)* a mitropolitului kievean, care era un răspuns vehement la expunerea lui Chiril Lukaris a credinței ortodoxe, tipărită la Geneva în 1629. În acea perioadă reforma bisericii europene intra în cea de a doua fază a sa, când, după ce se dăduse popoarelor de pe acest continent cărți tipărite în limbile naționale, începu convertirea cu forța la catolicism a unor popoare ortodoxe, ceea ce era un prim pas în direcția deznaționalizării și odată cu aceasta, o tentativă de consfințire a acaparării teritoriale de către unele imperii catolice. Acest pericol îi amenința mai ales pe ucraineni și bieloruși, iar în părțile noastre — pe românii din Transilvania.

Ceea ce l-a făcut pe Petru Movilă să reacționeze atât de energic la lucrarea lui Lukaris a fost tocmai primejdia ce o reprezenta această tendință expansionistă pentru ardeleni, dar, desigur, într-o anumită măsură, pentru tot neamul nostru, precum și pentru ceilalți ortodocși din Europa Orientală, căci Lukaris dădea

chiar sfaturi directe, cum pot fi, de pildă, deznaționalizați transilvănenii. „Pentru a face lucrul acesta bine și în liniște, îl instruia el pe Bethlen, ar trebui înainte de toate să se rupă legătura de sânge și iubire, care deși într-ascuns, dar în felul cel mai strâns leagă pe românii din Ardeal cu locuitorii Țării Românești și Moldovei. O prefacere de lege la cei dintâi n-ar îngădui-o niciodată domnii vecini din aceste două țări, ci mai mult decât sigur vor pune piedici dacă nu cu armele, măcar cu ascunse intenții”¹⁰. În fața unor astfel de încercări apărarea ortodoxiei era pentru români o sarcină ce depășea cu mult obiectivul spiritualității religioase, căci în discuție se afla chiar problema existenței sau a dispariției lor. Iată de ce *Decretul sinodal* din eveniment remarcabil în istoria cărții moldovenești trece cu pași gigantici peste fruntariile curiozității bibliofile, reliefând una dintre problemele frământului nostru istoric. De aceea limba scrierii nu mai are în acest caz importanța pe care o poate avea în alte împrejurări. Pentru noi națională e și această tipăritură, precum au fost și operele lui Dimitrie Cantemir scrise în limbi neromâne.

Apoi, întrucât veni vorba de Petru Movilă și mai reieșind și din nesățioasa curiozitate a cititorului față de heraldica noastră istorică, nimerit ar fi, credem, să menționăm că stema înaltului prelat din Kiev avea drept elemente constitutive bourul moldovenesc și corbul muntean, așa cum se vede pe foile de titlu ale cărților editate de el, acest detaliu revărsând lumină asupra aspirațiilor, adevăratelor interese și poate chiar a unor proiecte neafișate ale acestui fiu de domn moldovean.

Să revenim însă la *Cazania* lui Varlaam, încercând a da răspuns la o întrebare enunțată la început și anume: este oare această carte o suficientă dovadă de ajutor și relații amicale dezinteresate între ortodocșii de la Dunăre și cei din Rusia și Ucraina? Evident, s-a scris mult la noi despre aceasta, chestiunea soldându-se cu un invariabil răspuns afirmativ.

Dar să recitim *Scrisoarea lui Varlaam către țărul rus*, acea scrisoare care, ni se spune, conține răspunsul pozitiv la întrebare. Iată pasajul ce ne interesează în cazul de față (în traducerea lui Gh. Bogaci):

„Cât despre osârdia noastră pe care o avem pentru sfânta biserică a Răsăritului, osârdia și dorința este de a tălmăci cartea sfântului Calist, cuvântare la sfânta evanghelie, în limba moldovenească (corect *română* — A.R.), ca s-o citească preoții spre povățuirea moldovenilor (corect *românilor* — A.R.) credincioși. Și o avem gata și scrisă, numai să se dea la tipar să se tipărească. Dar pentru că mâna grea a agarenilor ne stăpânește și nu suntem slobozi de haraciul lor nici preoții, nici vladăcii, ci cu toții suntem supuși, pentru aceea

îndrăznim a cere ajutor și de la generoasa voastră împărăție pentru lucrul acesta, iar domnul Dumnezeu vă va răsplăti cu însutită răsplată...¹¹

Dacă am urma interpretarea ce s-a dat prin părțile noastre epistolei varlaamiene, ar trebui să credem că în prima propoziție din fragmentul citat mitropolitul moldovean îl informează pe țar despre traducerea *Cazaniei*, iar în a doua cere ajutor la tipărirea cărții, mitropolia și divanul neavând pentru aceasta mijloacele necesare din cauza haraciului greu. Părerea mea este că Varlaam nu putea să ceară și nici n-a cerut ajutor de la ruși la editarea lucrării sale pentru că, în primul rând, când el își scria epistola, abia trecuse un an de la incendiul ce a nimicit aproape tot ce avea Curtea Tiparului de la Moscova. Ca să ne dăm seama ce însemna pe atunci restabilirea unei tipografii, să ne amintim că pentru crearea și utilizarea curții vechi a tiparului de la Moscova (inaugurată în 1563) a fost nevoie de mai bine de un deceniu¹², iar refacerea ei după incendiul de la 1571 a cerut 15 ani de muncă¹³. Nu e un simplu detaliu nici faptul că tiparul moscovit de pe vremea lui Varlaam era cu mult mai mare și avea de câteva ori mai mult utilaj, așa că se cerea vreme îndelungată și mijloace considerabile pentru restabilire. Prin urmare, în 1652 Moscova nu putea încă să acorde nimănui nici un fel de ajutor. Mai mult decât atât, ar fi fost necuviincios din partea mitropolitului nostru să ceară ajutor de la niște... sinistrați.

În al doilea rând, se pare că pe vremea aceea asemenea ajutor era de așteptat mai degrabă din partea patriarhului Moscovei și al întregii Rusii, care era dirigitorul și cenzorul suprem al tiparului și al atelierelor de copiiști, țarului revenindu-i un rol oarecum secundar (cu atât mai mult cu cât asta nu ținea de problemele cele mai arzătoare ale politicii statului rus). Dovadă în această privință poate fi considerat, de exemplu, cazul lui Simion Poloțki, care, deși era unul dintre cei mai buni prieteni ai țarului Fiodor Alekseevici, a fost izgonit de la curtea tiparului de către patriarh.

În al treilea rând, după cum arată documentele de epocă, atunci când cineva cerea ajutor de acest fel, trebuia să precizeze de ce anume era nevoie (matrițe, tiparne, scânduri cu gravuri etc.). Or aceasta nu se vede în scrisoarea lui Varlaam. Atunci ce a cerut el de la țarul rus și, prin urmare, cum trebuie interpretat pasajul pe care l-am reprodus mai sus?

Știindu-se starea economică precară a Moldovei de atunci, generată și de schimbarea deasă a domnilor, cât și sărăcia vistieriei bisericii moldovenești, cred că Varlaam cerea de la țar ajutor bănesc. Spre acest gând te duc și lipsa de concretețe și stilul aluziv care la sfârșitul propoziției a doua coboară în umilință. Prima propoziție e de cu totul altă natură, exprimând solidaritatea ortodoxă

internațională din acele vremi, dictată de nevoia apărării în fața expansiunii altor forțe religioase și politice. Pe atunci chiar și editarea cărților slavo-bizantine era considerată, în toate țările ortodoxe, o misiune patriotică¹⁴. Deci, fiecare slujitor al bisericii ortodoxe, când le scria confrăților săi dintr-o altă țară ori suveranului acestei țări, insera neapărat în epistola sa un alineat despre meritele sale pe tărâmul ortodoxiei.

Așadar, informându-l pe țar despre ce a făcut el pentru cauza mării biserici a răsăritului, Varlaam cerea ajutor financiar pentru a putea să achite datoriile bisericii din Moldova, ca abia după aceea să aibă cu ce înjgheba o tiparniță. Răspunsul atunci nu a urmat, Moscova având nevoile sale, iar mai târziu nici nu mai era necesar să se revină la aceasta, pentru că Vasile Lupu, urcat pe tronul țării, va reuși în numai trei ani să aducă economia Moldovei la o stare de înflorire, după care va achita și toate datoriile Mitropoliei¹⁵.

Concluzia pe care o trage istoriografia noastră despre ajutorul primit, chipurile, de Varlaam din partea Rusiei pentru înființarea tiparului moldovenesc se sprijină pe o mențiune din raportul agentului țarist secret Ordin-Nasciokin cum că la curtea lui Vasile-Vodă trăia „pentru tipărirea cărților” călugărul rus Samuil¹⁶, crezându-se că această informație fragmentară ar ajunge pentru a susține cu prestanță afirmația că monahul ar fi fost trimis de către țar (sic!) și că „lucoarea” vine totuși de la răsărit. Samuil era mai degrabă unul dintre lucrătorii Curții Tiparului de la Moscova, care, după incendiul de la 1634 au fost nevoiți să pibegească și să se pripășească prin țări străine, spre a scăpa de pedepsele deosebit de aspre ce se aplicau lucrătorilor tipografiei după fiecare incendiu. Or, judecând după documentele de epocă, agenții secretei mai aveau în sarcina lor și informarea despre scoaterea la iveală a infractorilor bejenari.

Destul de instructive și ele, relațiile Moldovei cu unele centre ucrainene în vederea introducerii tiparului la noi se cer și ele nuanțate într-un anume fel. Merită să reținem, de pildă, că numai arvuna, plătită de Vasile Lupu frăției stavropighiale din Lemberg (Lvov) pentru turnarea literelor s-a ridicat la 200 de taleri¹⁷. Pe deasupra, domnul Moldovei a înălțat la Lvov Biserica Sf. Paraschiva, de care membrii frăției se vor folosi fără a restitui cheltuielile. Așadar, în cazul de față ajutorul frățesc a fost tocmai din partea Moldovei, și nu viceversa, cum se spune în literatura de comandă oficială, în care scrisoarea lui Vasile-Vodă cu mențiunile despre arvună și achitarea plății, precum și exemplele de ajutor liovenilor sunt, de cele mai multe ori, trecute sub tăcere.

Nici primirea tiparniței de la mitropolitul Petru Movilă al Kievului nu poate fi calificată drept un ajutor frățesc al Ucrainei, pentru că, în primul rând, nu au

fost încă găsite astfel de documente, care ar confirma furnizarea fără plată a teascului tipografic (apropo, fiind Moldova o țară a podgoriilor, un teasc, cred, se putea înjgheba la fața locului), și în al doilea rând, fiindcă Petru Movilă totuși nu poate fi identificat cu Ucraina. Chiar dacă tiparna ar fi fost oferită fără plată, am avea un caz de binefacere a unui român moldovean pentru compatrioți, pentru patria sa spre care, după cum am văzut anterior, își îndrepta gândurile și isprăvile. În același sens vorbește și faptul că, spre deosebire de acei preoți ucraineni care-l aveau în frunte pe Iov Borețki, și de gruparea lui Hmelnițki, Petru Movilă era contra unirii Ucrainei cu Rusia, la mijloc fiind nu numai orientarea propolonă a Movileștilor, ci și (sunt convins) intuirea adevărului că unirea acelor mari țări slave ar periclita și chiar ar curma independența și integritatea statelor românești, ceea ce s-a și întâmplat mai târziu.

Afară de asta, mitropolia kieveană își avea și interesele ei în această afacere, și anume obținerea din partea capitalei moldovenești a consimțământului de a fi amfitrionă a Sinodului din 1642 ce viza și interesele naționale ale ucrainenilor, organizarea căruia i-a solicitat Moldovei cheltuieli însemnate.

Oricum, demn de reținut rămâne faptul conlucrării la tipărirea *Cazaniei* a unor oameni de diferite naționalități, acesta rezultând din solidaritatea ortodoxă și din interese reciproce.

Afirmațiile unor autori că înfățișarea grafică a *Cazaniei* descinde din estetica *Apostolului* lui Ivan Fiodorov nu par consistente. Ductul literelor, de exemplu, are afinitate cu izvodul moldovenesc de pe vremea lui Ștefan cel Mare, izvod care, după ce a servit drept model renumiților tipografi din Cracovia, s-a întors în patrie într-o formă nouă, venind prin Striatin și Lemberg. Gravurile învederează o apropiere de spiritul, narativismul și factura populară a artei plastice moldovenești din epoca vasiliană. Miniatura textului provine ori din tradițiile artei autohtone a manuscriselor, ori din modelele prefiodoroviene (se știe, de exemplu, că Fiodorov a renunțat la figurile banale ale celor doi serafimi de pe viniete, pe când în *Cazanie* această imagine e prezentă). Pagina de titlu e lucrată în tradiția iconografiei moldovenești (vezi, de exemplu, icoanele lui Grigorie din Bierilești ș.a.). În această privință trebuie să atragem atenția asupra faptului că pagina de titlu, a cărei reproducere o folosesc unii autori de la noi nu este a *Cazaniei din 1643* (reproducerea adevăratei foi de titlu vezi în *Arta în epoca lui Vasile Lupu*. București, 1979, ilustrația nr. 60), ci o copie mai târzie deviată spre gravura din *Apostolul* lui Fiodorov, fapt care, probabil, i-a indus în eroare pe unii cercetători.

Și o ultimă considerație. Nu trebuie să exagerăm evaluarea nivelului de execuție poligrafică a lucrării varlaamiene. Dacă împrejurările politice și condițiile concrete ale vieții spirituale i-ar fi permis lui Vasile Lupu să aducă cele necesare pentru tiparnița domnească nu din răsărit, ci din Europa Occidentală, undă arta tipografică era la o etapă mult mai avansată, cartea aceasta ar fi fost realizată sub aspect tehnic și artistic la un nivel net superior. Așa însă, cu toate calitățile ei de operă literară și religioasă de valoare, *Cazania* (cartea, nu opera) este, în adevăr, sub nivelul monumentelor de artă tipografică europene și chiar sub nivelul (mai ales în ce privește ductul literei) edițiilor românești din secolul al XVI-lea, executate în spiritul tradiției italiene.

Bine, se vor întreba cititorii, atunci ce este pentru noi *Cazania* lui Varlaam?

Acesteia, ca și publicațiilor lui Coresi și lucrărilor cărturarilor din secolul al XVII-lea, îi datorăm afirmarea în conștiința românilor din Moldova, Muntenia și Transilvania a unității lor de neam, Varlaam a fost primul care în loc de „rumânesc“ a scris „românesc“ pentru a sublinia descendența romană. Varlaam a fost printre primii oameni de cultură români care, înarmați cu argumentele necesare, au atras atenția la inutilitatea și primejdia susținerii părerii — în multe cazuri, interesate — cum că ar fi existat deosebiri principiale între cele trei componente de bază ale poporului român. Despre ardeleni, de exemplu, el susține în lucrarea *Răspunsul împotriva catehismului calvinesc* că sunt „iubiți creștini și cu noi de un neam români“. Varlaam este unul dintre acei care au pus bazele concepției moderne a unității de neam a românilor de pretutindeni, concepție care va reuși, până la urmă, să îndepărteze din conștiința națională românească mentalitatea îngustă regională, menținându-se mai mult (dar asta nu pentru totdeauna) pe acele pământuri ale noastre care au fost ținute în supunere străină. În acest sens putem spune că ceea ce nu reușiseră Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul cu spada, au realizat Coresi, Varlaam, Gheorghe Șincai și alți mari cărturari români cu pana.

Cât privește *Cazania* lui Varlaam, ar mai trebui adăugat că ea a pus bazele formării la români a unei noi concepții despre lume, aceleia a umanismului renascentist. În ea, pentru prima dată la noi, omul este definit ca o ființă suverană, stăpână pe faptele și gândurile sale, ca un „domn și biruitor al pământului și mării, păsărilor și dobitoacelor, peștilor și tuturor fiarelor“, acestui concept fiindu-i subordonate și ilustrațiile (mai cu seamă gravurile). E tocmai punctul de cotitură ce a marcat trecerea la o viață spirituală laică și sfârșitul dominației necontestate a bisericii în cultura românească.

Cazania lui Varlaam, împreună cu *Psaltirile* lui Coresi și Dosoftei și cu *Biblia* lui N. Milescu-Spătarul sunt pentru noi ceea ce e pentru germani *Biblia* lui Luther, jalonând coordonate ale spiritualității naționale. Totodată, ele sunt un prestigios monument al limbii noastre într-un moment decisiv al evoluției ei și piatra de temelie la constituirea acesteia ca limbă literară în spațiul veșnic lipsit de siguranță al sud-estului Europei.

Și încă un detaliu deloc lipsit de importanță: *Cazania* a fost cartea de căpătâi a multor generații de învățăcei, și nu numai pentru sistemul învățământului ecleziastic, ci și al celui laic care, grație largii răspândiri a acestei cărți, devenise unitar în cele trei principate.

Nu am pretins, în rândurile de mai sus, să fac auzite cititorilor noului și, sper, doritului nostru almanah, un adevăr întru totul și pentru toată lumea proaspăt. Am voit, mai degrabă, să îndrept atenția celor doritori de a ne cunoaște trecutul spre câteva lucruri ignorate în ceea ce s-a scris la Chișinău despre acest trecut. Doar atât.

NOTE

1. Istoriceskie svezi narodov SSSR i Rumânii v XV-naceale XVIII v. Dokumentî i materialî: v 3-h t. Vol. 2. Moscova, 1965, p. 20.
2. Ibidem.
3. Vladimirov, L. Vseobșceaia istoriia knighi. Moscova: Kniga, 1988, p. 166.
4. Ivașcu, G. Istoria literaturii române. Vol. I. București, 1969, p. 108.
5. Meteș, Șt. Istoria bisericii românești din Transilvania. Vol. I. București, 1964, p. 43.
6. Ivașcu, G. Idem, p. 141-142
7. Istoria literaturii moldovenesti. Vol. 1. Chișinău, 1986, p. 92.
8. Grigoraș, V. Primele cărți tipărite în tipografia de la Trei Ierarhi. În: Mitropolia Moldovei și a Sucevei, nr. 9-12, 1972, p. 822-824; Găzdaru, D. Prima tipăritură din Moldova. În: Buletinul bibliotecii române, nr. 1, 1913, p. 37.
9. Moldavskaia kniga: eio prošloe, nastoiășcee i budușcee. Chișinău, 1985, p. 19.
10. Citat după: Dobjanschi A., Simion V. Arta în epoca lui Vasile Lupu. București, 1979, p. 99, nota 40.
11. Supra 1, p. 20.
12. Librofici, S. Istoriia knighi v Rosii. Sankt-Peterburg, 1914, p. 54.
13. Librofici, S. Ibidem, p. 100.
14. Supra 3, p. 164.
15. Istoria bisericii române. Vol. 2. București, 1958, p. 20-21.
16. Supra 1, p. 364.
17. Supra 1.

(Patrimoniul, nr. 1, 1990)

REFORMA BIBLIOTECARĂ ÎN MOLDOVA

(Unele aspecte teoretice)

Va fi avut dreptate filosoful Dionisie Ghermani atunci când afirma și dovedea elocvent că multe stări de fapt în lumea contemporană își au sorgintea și cauza în necunoașterea sau în cunoașterea vagă, aproximativă a multor noțiuni, mai mult sau mai puțin fundamentale. Studiul său intitulat în mod sugestiv *Deslușiri noționale* mi-a ghidat gândul la discuțiile ce s-au purtat și se mai țin încă, la noi, pe tema reformei bibliotecare. Părerile rămân a fi împărțite. Antinomiile ies perechi-perechi din sălile de conferințe tot așa cum au și intrat.

Între aprobare și blam, între decepție și speranță, adică între acei care privesc reformele ca pe o mană cerească și acei ce le consideră drept niște cataclisme, s-au situat o seamă de persoane care încearcă să trateze lucrurile în mod rațional și realist. În demersurile lor ele pornesc mereu de la cuvânt, de la deslușirile noționale și prin aceasta sunt cu mult mai contributive.

DEX-ul tratează noțiunea de „reformă” ca pe o transformare (politică, socială, economică etc.) cu caracter limitat. Cunoscând acest aspect al definiției, dar în special dacă ești în cunoștință de cauză privind limitele ca atare, ești scutit, din capul locului, de eroarea de a vedea în reformă un panaceu. În continuare, a „transforma”, ne arată același dicționar, înseamnă a(-și) schimba înfățișarea (aspectul), forma și caracterul. Iată o definiție ce poate servi, prin excelență, ca algoritm al oricărei reforme, căci ea prestabilește fazele pe care urmează să le traverseze, iminent, procesul de transformare. Suprapunându-se în timp cu stările succesive ale reformei, fazele acestea (să le notăm cu sigla F) sunt, conform definiției, următoarele:

F 1 — schimbarea înfățișării, aspectului (schimbarea la față, cum ar fi spus Emil Cioran), aceasta însemnând o modificare a felului de a se prezenta și a punctelor de vedere.

F 2 — schimbarea formei, aceasta fiind înțeleasă ca mod de existență, de organizare și structurare a elementelor din care se compune un obiect, sistem, proces; ca structură internă și externă a unui conținut dat.

F 3 — schimbarea caracterului, prin el subînțelegându-se ansamblul însușirilor esențiale care se manifestă în comportament și în acțiuni, în atitudinea față de mediul înconjurător și față de sine.

Acum, că ne mai îndepărtăm de linia de start a reformei bibliotecare, sesizăm lesne inadvertența dintre chintesența acesteia (ea fiind orientată spre modelele europene moderne) și metodele de interpretare a ei, acestea din urmă fiind o reminiscență a biblioteconomiei sovietice. Nepotrivirea bazelor epistemice cu fenomenul nou-apărut conduce la o tratare superficială. Tributari modelelor axiomatice ciubarianiene sau fruminiene, modele care, sub pseudomotivul de a nu derapa de la real refulau unul dintre elementele principale ale studiului științific — timpul, durata fenomenului, mulți biblioteconomiști de la noi, atunci când abordează tema reformei (în cadrul simpozioanelor „Anul bibliologic“, de exemplu) nu merg mai departe de inventarierea evenimentelor de suprafață sau a faptelor individuale. Iar analiza parcellară se finalizează, de regulă, cu respingerea elementelor ce contravin coerenței modelului teoretic, ajungându-se chiar să se forțeze adaptarea fenomenului la teorie și nu invers. E drept că la noi s-au produs adeseori și mișcări inverse, când realitatea parcelei era (și mai este) ridicată la rang de adevăr în ultima instanță, de legitate a întregului, cerându-se astfel potrivirea modelului general cu niște realități (interese) particulare. Mai mult chiar, anumite persoane au suportat o tumbă extraordinară, trecând (sărind), în anii cât se derulează reforma, de la un pol la alt pol. Toate aceste „întâmplări științifice“ conturează un fel de istorie conjuncturală (și conjecturală) a reformei.

Departate de mine gândul că toate aceste manifestări s-au produs în mod deliberat. Din contra, parte din ele sunt rezultatul atât al inoculărilor ideologice ce ni s-au făcut pe parcursul celor șapte decenii de totalitarism, cât și al izolării noastre în acel spațiu închis (ghetou cultural-științific și nu numai), care ne tăia accesul la realizările științei europene, mai cu seamă ale epistemologiei. Așa se face că abia recent și doar în mediul oligarhiei informaționale a științei autohtone, au devenit cunoscute ideile Școlii de la Anale, care, atunci când se referă la spațiul ex-sovietic, remarcă tocmai dihotomia despre care am menționat mai sus și recomandă dublarea analizei „pe durata scurtă“ (anistorică) cu analiza „pe durate lungi“, care judecă etajele superioare ale fenomenelor. În același sens sunt benefice pentru noi și conceptele epistemologului Thomas Kuhn,

care împarte evoluția științei, a fenomenelor în paradigme distincte care acoperă fiecare o durată de timp și se succed grație unui mecanism de acumulări și revoluții succesive. Privită ca un fenomen (precum este) reforma, prin însăși definiția sa, se pretează la o astfel de analiză, fazele sale fiind sinonime cu paradigmele kuhniene. Aceasta consună cu scopul ce ni l-am propus în acest studiu, acela de a realiza o oarecare „distanțare de fenomen“, cum ar zice epistemologii analeeni, adică de a evita inventarierea și de a încerca să privim lucrurile nu de la parter, ci de la etaj și, în același timp, de a reconstitui evoluția stărilor prin care a trecut și se află reforma bibliotecară, traversând fazele sale sus-amintite. Așadar:

F 1. Schimbarea la față

Faza schimbării felului de a se prezenta, a punctelor de vedere este o etapă de gestație, de concepere, de formare a unei noi mentalități. Prin urmare, de rezultatele ei depinde destinul reformei în întregime. Și în adevăr, conform textului evanghelic (Matei 17, 1-9), de la care pornește și Emil Cioran, schimbarea la față sau transfigurarea este un început al revelării, o anticipare a învierii. După înviere, Iisus are altă formă (faza a doua a reformei este tocmai etapa schimbării formei). Această analogie nu este deloc accidentală. Cel puțin două ar fi motivele care să o îndreptățească. În primul rând, dacă admitem (cu riscul de a comite o simplificare excesivă, desigur) că ceea ce a făcut mesia e tot o reformă, atunci experiențele biblice din etapa schimbării la față pot servi de algoritm pentru faza similară a oricărei reforme, inclusiv a acelei bibliotecare. Or, succesiunea experiențelor lui Ieșua din etapa respectivă a vieții sale a fost precum urmează: cunoașterea la perfecție a Legii (Testamentului) vechi, scoaterea la iveală a deficiențelor și a necorespunderilor ei cu umanitatea nouă, critica și chiar călcarea unor prescripții ale Legii (Sabatul), crearea unei învățături noi, propovăduirea (Iisus explica ceea ce propovăduia și interpreta ceea ce făcea, aceasta pentru a-i antrena pe toți în actul convertirii, lucru căruia nu i s-a acordat destulă atenție în faza întâi a reformei bibliotecare). În al doilea rând, în virtutea destinului vitreg ce l-au avut în timpul totalitarismului, bibliotecile moldovene (și nu doar ele) au cunoscut și ele un fel de înviere. Precum Crist a ieșit din Legea veche pentru a consacra, cu prețul propriei sale vieți, o nouă învățătură, o nouă eră umană, tot așa și bibliotecile au ieșit din ipostaza de sclave, de servitoare ale ideologiei comuniste pentru a se afirma ca instituții de cultură și informație în spiritul Manifestului UNESCO.

Oricum, Cartea Cărților este o sursă de idei, de modele epistemologice și algoritmice de o probitate multimilenară, care sunt mereu actuale și pot fi de

mare utilitate atunci când Sfânta Scriptură e privită în esența ei istorică și nu se preia din ea doar ortodoxismul etic, așa cum s-a întâmplat nu o dată la noi. Și ca să încheiem aici șirul analogiilor, vă dau încă una semnificantă și simptomatică. Creștinismul a luat naștere în Palestina, iar dușmanii săi de moarte au fost colonizatorii romani care l-au și asasinat pe Iisus. După ce a fost ucisă în patria sa însă, noua credință a fost legiferată... unde credeți? în chiar țara ucigașilor săi, la Roma. La noi: concepția unei structuri departamentalizate (cibernetice) a luat naștere la Biblioteca Națională, avându-l drept prim adversar pe directorul Bibliotecii „Nicștepeciu“. După ce a fost „răstignită“ la locul său de naștere, această concepție a fost omologată (într-o formulă kitschizată, desigur) unde credeți? La Biblioteca „Nicștepeciu“! Istoria totuși se repetă...

Așadar, faza întâi a reformei bibliotecare a fost una a formării conștiinței, a voinței de transformare. E foarte dificil să determini frontierele sale cronologice, căci acumulările calitative care s-au constituit mai apoi într-un act reformativ au putut să dureze mult timp, cu începere din chiar anii dominației sovietice. Algoritmii desfășurării ei se suprapune, în mare, cu acelea ale reformelor din alte țări (a se vedea, în acest sens, monografia lui Raymond Jean despre reforma bibliotecară în Franța) și încorporează următoarea succesiune de acțiuni:

1. Constatarea unei stări de fapt și critica acesteia. Statutul social al bibliotecilor (ipostaza lor de puncte de reper ale partidului comunist în „educația comunistă a oamenilor muncii“), componența colecțiilor (cota insuficientă și adeseori proscrisă a literaturii naționale), principiile de funcționare — iată doar câteva dintre problemele cele mai atacate și puse mereu pe tapet în cadrul unor reuniuni, în colectivele bibliotecilor, prin intermediul mass-media. De cele mai multe ori inițiativa înlăptuirii unor asemenea acte venea de jos.

2. Acțiuni protestatare și de lobbying. S-au încercat la acest capitol, diverse formule de comportament în vederea sensibilizării organelor de resort: colectarea de semnături pe anumite petițiuni, contactarea unor deputați care să facă interpelări speciale în parlament sau la adresa structurilor guvernamentale, întâlniri și întrețineri cu persoane oficiale etc.

3. Constatarea de sus a stării de fapt (într-un raport de sinteză) și punerea problemei pe tapet în mod oficial. În Franța, raportul general asupra situației bibliotecilor a fost prezentat în scris președintelui republicii. La noi, raportul a fost prezentat de către șeful serviciului bibliotecii al Ministerului Culturii în cadrul primei ședințe a comisiei republicane de experți însărcinată cu elaborarea obiectivelor reformei bibliotecare.

4. Elaborarea unei concepții noi care să prefigureze atât starea la care urmează să ajungă bibliotecile trecând prin reformă, cât și dezideratele, algoritmul reformei însăși. Documentele principale care au fost create la această etapă și care se constituie într-o „nouă învățătură” a noastră sunt: Concepția Sistemului Național de Biblioteci (modelul strategic), Proiectul Legii bibliotecilor, Concepția nouă a Bibliotecii Naționale și Proiectul Programului guvernamental de dezvoltare a Sistemului Național de Biblioteci. Despre conținutul lor s-a vorbit nu o dată la diferite reuniuni de specialitate, s-a scris într-un șir de articole. Vom menționa doar, cu riscul de a ne repeta, că ceea ce este mai esențial în ele constă în preconizarea unor acțiuni contribuitoare atât la alinierea bibliotecilor noastre la statutul funcțional, tehnologiile și metodologiile internaționale, cât și la integrarea lor în procesul de renaștere națională și socială a Moldovei.

5. Popularizarea conceptelor noi în vederea facilitării transpunerii lor în fapt. Așa cum am menționat mai sus, acestui deziderat nu i s-a dat importanța cuvenită fapt care a avut, uneori, repercusiuni inhibitorii asupra derulării reformei.

Din chiar prologul transformărilor s-au produs la noi și câteva efecte nescontate, ele perpetuându-se în fazele următoare ale reformei bibliotecare. Primul dintre ele ar fi efectul pendulului sau, cum i-am mai zis undeva, efectul nucii sparte. Să ne imaginăm că avem în față o nucă crăpată: o coajă în stânga, alta în dreapta, iar în mijloc miezul. Să ne mai imaginăm că pe coaja din stânga stă scris: „Biblioteca este un punct de reper al partidului comunist”, iar pe cea din dreapta: „Biblioteca este un templu, o biserică, iar bibliotecarul este aidoma unui preot”. De foarte multe ori, dar mai ales în anii când tocmai luase avânt mișcarea de renaștere națională, noi am sărit de pe o coajă pe alta, de la o extremă la cealaltă, miezul (adică problemele profesionale, de meserie, de strictă specialitate) rămânând să fie explorat insuficient. Cel de-al doilea efect rezultă, într-un fel, din primul și constă în suplinirea analizelor științifice necesare cu fabulații sau cu bilanțuri (inventarieri) contabilicești. E un păcat de-al nostru mai vechi. Acum câțiva ani, în cadrul unor cursuri de perfecționare, redutabilul bibliolog Nikolai Kartașov încerca să ne dea un imbold întru a ne debarasa de aceste deprinderi și procedee pseudoștiințifice, el invocând pilda lucrătoarelor de la o fermă de păsări pe care avusese ocazia să o viziteze. Găinăresele acelea țineau evidența zilnică a ouălor produse, ba mai și realizau niște diagrame săptămânale și lunare, în baza cărora se luau măsuri de optimizare a rației, a regimului de temperatură etc. Dar, ca să vedeți, zicea Kartașov, nici una din țărăncuțele acelea nu a afirmat vreodată că ar fi prestat o activitate științifică...

În sfârșit, cel de-al treilea efect este acela al opoziției între biblioteconomiștii conservatori și cei revoluționari, aceștia din urmă alunecând, nu rareori, pe panta nihilismului. Extremismul însă nu poate să aducă prea mari foloase, oriunde s-ar manifesta.

Faza întâi a reformei bibliotecare a arătat cu pregnanță că aici, între Prut și Nistru, mentalitatea bibliologică, dar mai cu seamă cea biblioteconomică mai rămâne încă, sub unele aspecte, tributară conceptelor pe care le-am însușit în anii de studenție, până la căderea regimului totalitar. Iar „Biblioteconomia generală“ a lui Ciubarian, de pildă, ca și alte „cărți de căpătâi“ de pe vremea aceea, sunt bazate pe teoria marxist-leninistă și pe programul partidului comunist. Avem deci stringentă nevoie de o nouă filosofie a biblioteconomiei. La fel cum e absolut necesar să ieșim definitiv din albia ortodoxismului politic și să devenim sedentarii tărâmului strict profesional și să ne pătrundem de adevărul că profesionismul este cu mult mai productiv și mai contributiv dacă este așezat, conceptual, pe temelia lui auria media sunt.

F 2. Schimbarea formei

O concepție nu are nici un rost dacă nu intră în acțiune. Iar pentru a avea dăinuire, ea trebuie să fie încorporată, instituționalizată, acest din urmă termen presupunând: 1) crearea unui organism care să îndeplinească rolul de promovare a concepției; 2) elaborarea ansamblului de norme juridice care să reglementeze funcționarea organismului creat și 3) stabilirea unui ansamblu de relații între grupuri, instituții etc. În vederea promovării concepției. Creștinismul, de exemplu, dacă e să revenim la modelele biblice, nu ar fi însemnat nimic dacă nu ar fi fost instituționalizat prin evanghelizarea și prin constituirea Bisericii. Or, așa cum ne arată Biblia, Biserica este trupul lui Iisus, adică al noii învățăături, iar creștinii sunt membrele trupului (Col., 1, 18, Efes 45). Anume acest organism îi asigură creștinismului regimul de acțiune necesar dăinuirii sale în timp și spațiu. Prin urmare, atunci când afirma că după schimbarea la față și înviere Mesia își schimbă forma, Matei avea în vedere tocmai dobândirea trupului, a unui *cor-pore fabius*. Acesta este, probabil, unicul sens în care biblioteca poate fi asemuită cu biserica. Adică, putem să o tratăm, funcțional, ca pe un „trup“, o formă în care este „turnată“ o concepție biblioteconomică.

Cele mai simple (inițiatice chiar) deslușiri noționale ne arată cât de rătăciți erau adepții și promotorii postulatelor marxist-leniniste despre formă și conținut și cât de profunzi sunt cercetătorii care susțin că forma înseamnă totul. Or,

însăși definiția noțiunii de formă cuprinde sensurile: mod de existență, adică a fi înseamnă, între altele: 1) a avea componentă, alcătuire și 2) a se întâmpla, a se îndeplini. Mai departe, a structura înseamnă a-i da unui organism o alcătuire internă și externă corespunzătoare unui concept, iar a organiza înseamnă a pregăti structura organismului către o acțiune conform aceleiași concepții. În consecință, a da (reda) formă înseamnă a da (reda) ființă, iar aceasta din urmă are sensul de a făuri, a realiza.

Așadar, faza a doua a unui fenomen (începând cu creștinismul și terminând cu reforma bibliotecară) este o etapă a făuririi, a trecerii de la Concepere la Fapte. Iar făurirea, în majoritatea cazurilor, impune și implică o exactitate de bijutier. Și în adevăr, în iconomia mântuirii, de exemplu, erau cunoscute, din timp, ziua și ceasul răstignirii, ziua și ceasul învierii (investigațiile și experiențele unor reformatori și manageri celebri arată că această stabilire exactă a unor termeni este unul dintre factorii hotărâtori în promovarea unei reforme, a unei inovații etc.). Faza a doua a reformei este singura dintre cele trei care poate și trebuie să aibă frontiere cronologice precise. Algoritmii biblici conțin, în această privință, chiar unități speciale de timp cum ar fi patruzecimea (patruzeci de zile de la înviere, în care Iisus îi pregătește pe apostoli către misiunea de creștinizare) și cincizecimea (cincizeci de zile de la înviere până la seceriș(!), perioadă în care, mai cu seamă în zilele 40-50 se constituie biserica). O regulă, să-i zicem așa, obligatorie este că venirea la cincizecime este ultimul act al misiunii lui Iisus, urmând ca mai departe biserica și credincioșii să acționeze în mod autonom. Dar parcă acest precept nu este valabil și pentru autorii concepțiilor reformatoare? Mai mult, el este un element obligatoriu în constituirea oricărui sistem cibernetic.

Dacă învierea și înălțarea au însemnat recunoașterea și consacrarea de plano a noii învățături (creștine), atunci în cadrul reformei bibliotecare acest moment, care e și începutul fazei a doua, a fost aprobarea de către Colegiul Ministerului Culturii, în decembrie 1991 a Concepției Sistemului Național de Biblioteci și a Concepției noi a Bibliotecii Naționale. Anii 1991-1992 (prima jumătate a acestuia) conturează durata temporară a fazei schimbării formei. După aprobarea concepțiilor sus-numite, s-a produs reșezarea organizatorică a bibliotecilor publice și a Bibliotecii Naționale, în termenii stabiliți prin ordonanțe. S-a acordat o atenție specială titulaturii elementelor structurale (aducerea ei în corespundere cu tradițiile și cu limba națională), congruenței structurilor centrale cu cele raionale (aceasta având drept unul dintre scopurile sale principale

asigurarea unității naționale în biblioteconomie), descentralizării administrării bibliotecilor etc. În fond, faza a decurs în succesiunea prevăzută de către definiția noțiunii de instituționalizare: reșezarea organizatorică și structurală, elaborarea și implementarea normativelor de organizare și funcționare, stabilirea unor relații și raporturi noi între centrele biblioteconomice naționale și cele teritoriale sau departamentale.

Deficiențele fazei a doua au constat în abaterile de la principiul ei fundamental, acela al exactității și preciziei, adică în nerespectarea succesiunii, a termenilor stabiliți etc. S-a scris și s-a vorbit, cu alte ocazii, că Biblioteca Națională a fost reorganizată în urma bibliotecilor publice, fapt care a inhibat într-o anumită măsură funcționarea pe nou a sistemului. Apoi, atunci când au fost elaborate și omologate normativile noi, nu întotdeauna s-a reieșit din calcule exacte relative la resursele disponibile. În fine, din scenariul fazei au fost omise anumite etape necesare cum ar fi, de exemplu, aceea corespunzătoare cu patruzecimea.

F 3. Schimbarea caracterului

Ca și faza întâi a reformei, etapa schimbării caracterului nu este limitată în timp. Poate fi stabilit cu exactitate doar momentul începutului ei, acesta suprapunându-se cu încheierea procesului de dobândire sau de schimbare a formei. Cealaltă frontieră însă se poate extinde înconfinuu. Actul creștin, de exemplu, înțeles ca examinare și schimbare a vieții personale, durează de două mii de ani și mai poate să dureze la nesfârșit, pentru că perfecțiunea (inclusiv aceea a vieții spirituale) nu are limite. Tot așa cum fără de margini este și desăvârșirea activității bibliotecare, aceste instituții păstrătoare a unor vechi tradiții fiind deschise mereu înnoirilor, dinamism radiografiat într-un stil inedit de către Ion Stoica. Tocmai din această cauză unii specialiști consideră că reformele se încheie în momentul când ia sfârșit reorganizarea. Cei mai mulți însă evidențiază faza schimbării caracterului, or, ea este prefigurată de însăși definiția transformării. S-ar putea spune totuși că etapa aceasta (și reforma în întregime) se termină atunci când este format un nou caracter al obiectului transformării, când el acționează pe nou și se autoreglează, se adaptează la mediu, la timp și spațiu în spiritul concepției care îi stă la temelie. Faza schimbării caracterului este interesantă și revelatorie atât prin faptul că ceea ce a fost conceput se manifestă în acțiuni, cât și prin pretarea mai largă la diverse analize care ne dau diagnostice clare asupra stării bibliotecilor într-un moment sau altul. În linii mari, F 3 arată: 1) cât de corecți și cât de profesioniști am fost în

F 1 și F 2; 2) cât de apți suntem pentru a face față schimbărilor și noilor condiții și 3) în caz dacă am luat examenele 1 și 2, cât de favorabilă pentru reformă este țara în care trăim.

Probitatea profesională a ceea ce se face la noi în materie de biblioteconomie a fost confirmată de către un grup de experți de la Consiliul Europei care ne-a vizitat în toamna anului 1994, precum și includerea în programul de activitate al Parlamentului European a unor lucrări de-ale noastre, în primul rând a *Bibliografiei Moldovei*, numărul zero al căreia a și fost lansat la Strasbourg în februarie 1995. În același sens, o dovadă elocventă o fac și numeroasele acțiuni bibliografice, culturale, științifice de anvergură care au scos bibliotecile în scena mare a vieții Moldovei. Totuși, cum am reușit să ne schimbăm caracterul? Unul dintre parametrii acestuia constă, așa cum reiese din definiție, în atitudinea față de sine și față de mediu. Dintotdeauna, dar mai cu seamă în anii aceștia de criză, bibliotecarii au spus despre sine și despre biblioteci că ei sunt garanția culturii și progresului, păstrătorii și înmulțitorii spiritualității naționale ș.a.m.d., spiritul autocritic fiind lipsă. Dar cum este, în viziunea lor, mediul? El este foarte rău, el este odios chiar, nu achită salariile, nu alocă mijloace pentru achiziții etc. Un asemenea mod de comportament rectiliniu nu poate să contribuie la rezolvarea problemelor, pentru că el se bazează pe supremația unei părți (și tocmai a acelei subordonate!) și aproape că exclude dialogul, înțelegerea întregului. Iar rectiliniarismul comportamentului, te face să te ciocnești de obstacole dure și să-ți întrerupi mereu cursul, în loc să le ocolești sau să le rezolvi ca să-ți urmezi calea.

S-a creat o stare specifică și în ceea ce privește adaptarea la nou. Pe de o parte, bibliotecile, care înainte, sclave ideologice cum erau, aveau totuși un stăpân, un patron care le plătea pentru „slujbă“, astăzi, în condițiile pluripartitismului, nu mai au un întreținător interesat, iar statul, sărac cum e și cu mentalitatea-i actuală, nu poate să le onoreze cu un buget suficient. Pe de altă parte, bibliotecarii, formați în condițiile unui sistem care le dădea totul de sus, în mod centralizat, nu sunt pregătiți suficient ca să acționeze în mod autonom întru a se afirma în societate. Primul aspect al problemei poate fi soluționat prin crearea unui cadru juridic adecvat. Votată în noiembrie 1994, Legea bibliotecilor este, în acest sens, o temelie bună. Cel de-al doilea aspect este rezultatul unor deficiențe de management, acesta din urmă neluând la timpul oportun măsuri de pregătire psihologică și de perfecționare (reciclare) a personalului bibliotecilor, deci, tot prin management trebuie să și fie soluționat.

Unul dintre punctele nevralgice ale sistemului de biblioteci o constituie, la momentul actual, lipsa de cooperare veritabilă de solidaritate și de acțiuni convergente. În lucrarea sa despre reforma bibliotecară din Franța, Raymond Jean, abordând această problemă, descrie și mecanismul care o creează: el începe cu existența unor paralelisme interne și externe, trecând de la acestea la o concurență sterilă, iar concurența duce inevitabil la lipsa de solidaritate, împingând relațiile dintre bibliotecari și biblioteci într-o albie opusă intelectualismului, culturii și civilizației. E drept că o concurență sănătoasă este, adesea, cheazășia calității și a eficienței. La noi însă treaba aceasta ia, nu rareori, o cu totul altă turnură. S-a creat o situație paradoxală când intelectualii veritabili ai bibliologiei, cei care produc idei, creează concepte și modele, sunt exploatați de niște intruși semidocti care însă au pile încă de pe vremea comuniștilor (ei, acești dirigitori în ale biblioteconomiei, erau, pe atunci delegați la congrese și membri ai comitetului central al partidului comunist), iar dacă au pile, au bani, iar dacă au bani, fură din munca intelectualilor cinstiți, parazitând, ba chiar prosperând, pe spinarea și pe sudoarea lor. Pe alocuri a fost deschisă chiar o adevărată vânătoare de idei, folosindu-se, pentru aceasta, un mecanism de dobândire a informației. În consecință, ideea vreunui salon, de exemplu, aprobată de direcția unei biblioteci, este „aflată” rapid de direcția bibliotecii vecine, care, în mod urgent, va organiza, cu anticipație de cel puțin o zi, un salonaș, la închiderea căruia directorul-pirat va constata: “Ei, ai văzut cum le-am șters nasul?”. Mai mult decât atât, aceste idei furate sunt date drept creație proprie! În Franța la așa ceva încă nu s-a ajuns... Acolo proprietatea intelectuală (din care fac parte și ideile noi) este ocrotită de lege. Până a ajunge la un astfel de nivel însă, noi vom continua să traversăm situații asemănătoare cu acelea din romanele lui Ilf și Petrov. Deosebirea constă doar în faptul că Ostap Bender era un pic mai onest decât „ștergătorii de nas” de la noi, or, el avea un principiu ferm: „Benzin vaș, a idei nași”.

Ce ne-a reușit totuși în acești ani de reformă bibliotecară? Noi am trecut prin schimbarea la față, adică ne-am schimbat felul de a ne prezenta, punctele de vedere, viziunile. De asemenea, am reușit să ne schimbăm forma. Caracterul însă nu am reușit să ni-l schimbăm îndeajuns. Există chiar o disonanță, o discordanță dintre forma noastră și caracterul nostru.

Care ar fi soluțiile? Rețete, desigur, nu prea există. Poate ar fi benefică implozia unor concepte noi de acțiune (cum ar fi cel de noutate, de deplasare a accentului de pe lectură pe informare și documentare, de lobbying etc.), despre care se scrie tot mai frecvent în publicațiile de specialitate?

De fapt, am putea să acceptăm, chiar și cu titlul de rețetă, dictonul grecilor antici: „Soarta omului este caracterul său“. Să ne schimbăm deci, în mod metodic, caracterul și atunci poate că vom deveni așa cum dorim, dar mai ales așa cum ar trebui să fim.

BIBLIOGRAFIE

- Bria, I. Iisus Hristos, București: Editura Enciclopedică, 1992.
Dumitriu, A. Teoria logicii. București: Editura Academiei, 1973.
Eco, U. Tratat de semiotică generală. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
Focillon, H. Viața formelor. București: Meridiane, 1977.
Ghermani, D. Deslușiri noționale. București: Institut für Rumänienforschung, 1993.
Kant, I. Critica facultății de judecare. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
Kuhn, Th.S. Structura revoluțiilor științifice. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.
Raimond, J. Bibliothèques: une nouvelle generation. Paris, 1993.
Traniello, P. Biblioteche pubbliche: il quadro istituzionale europeo. Roma: Sinnos Editrice, 1993.
Vingt années d'information: 1974-1994. În: Bulletin de l'Unisist, Paris, UNESCO, vol. 22, nr. 1, 1994.

(Magazin bibliologic, nr. 1-2, 1995)

CLASIC ȘI MODERN ÎN MANAGEMENTUL DE BIBLIOTECĂ: MODELUL CIBERNETIC

Rezultatele unei investigații efectuate mai demult de către UNESCO arătasera că lumea bibliotecilor se situa printre domeniile sociale cele mai conservatoare, fiind depășită în această privință doar de lumea științei academice. Nu încapе îndoială că o asemenea stare de lucruri mai subzistă. Stau mărturie în acest sens formulele de dirijare aplicate în biblioteconomia basarabeană, în majoritatea lor tradiționale, adeseori patriarhale și vetuste. Circumscrise, pe parcursul multor decenii, unei infrastructuri sociale vicioase, când algoritmurile de funcționare erau slobozite de sus, canonizând chiar și manifestările exterioare cele mai neînsemnate, bibliotecile înfățișau, dacă e să recurgem la niște noțiuni din domeniul picturii, un fel de natură statică cu programul și statutul partidului. Orice manifestare dinamică era posibilă numai în măsura în care aceasta se sincroniza cu oscilările sau cu undulările capricioase ale liniei oficiale. E drept că sedentarismul biblioteconomic a fost cauzat nu doar de regimurile politice, deși anume pe ele cade culpa cea mai grea de a ne fi atrofiat capacitatea de adaptare și interacțiune cu mediul, ci și de factori de sorginte internă, profesională, dintre aceștia evidențiindu-se tradiționalismul formal al suporturilor de informație și metodelor de conservare, comunicare și vehiculare a acestora alături de tehnologiile biblioteconomice standardizate pe plan internațional și deci cu greu susceptibile.

Și totuși ultimul pătrar, dar mai cu seamă această finalizatoare decadă de secol XX, a propulsat universul bibliologic astfel încât determinantele domeniului bibliotecilor au devenit, așa cum scrie Ion Stoica, cele ale unui „teritoriu de o seculară stabilitate, traversat azi de liniile de forță ale unui dinamism copleșitor“. Managementul de bibliotecă s-a pomenit într-o situație fără precedent. Pe de o

parte, interconexiunea biblioteconomiei cu informatica și computerizarea generală a celei dintâi impune depășirea formulelor tradiționale de dirijare, iar căderea regimului totalitar și liberalizarea vieții socioeconomice, imprevizibilul și incertitudinea cu care se confruntă bibliotecile adaugă, la acest obiectiv, nevoia de corespondență cu mediul schimbător și de a supraviețui. Pe de altă parte, mecanismul nou de dirijare trebuie să integreze determinantele antinomice ale lumii bibliotecilor: stabilitate și dinamism, clasicul și modernul, tradiția și inovația, pentru că altminteri el nu numai că nu s-ar suprapune cu starea obiectului dirijat, ci ar mai și crea niște dihotomii dăunătoare pentru dezvoltarea armonioasă a acestor instituții. Clișeele și preceptele comune sunt, în acest concurs de factori și împrejurări, nu numai ineficiente, ci chiar derutante și deci contraindicate. Cum fiecare bibliotecă are o ambianță specifică, ipostaza tuturor fiind actualmente una aleatorie, alternativa unică de afirmare și dăinuire este, după părerea mea, autoreglarea, aceasta necesitând totuși, într-o măsură anumită, un cadru juridic adecvat. Mimetismul va trebui să bată în retragere de pe poziția sa dominatoare, împluternicirile sale limitându-se doar la ceea ce vizează comportamentul sistemelor vii care, topindu-se și călindu-se prin autoreglaj, sunt, în speță, niște aliaje organice de trecut, prezent și viitor, adică la ipostaza lor de modele cibernetice.

Întrebarea firească ce se iscă în această ordine de idei este dacă nu cumva paralela, fie chiar și sub genericul ciberneticii, între sistemele vii și cele nevii este aberantă. Or, se știe că ciberneticienii contemporani pornesc, în demersul lor, de la mașini și agregate tehnice. Opera, insuficient remarcată la timpul său, dar care, revalorificată astăzi, ni-l dezvăluie pe autorul ei, marele savant român Ștefan Odobleja, ca pe unul dintre ctitorii ciberneticii mondiale, vine să ne spulbere toate îndoielile. Descoperirile făcute de el au relevat faptul că fenomenele psihice ca dimensiuni ale lumii noastre interne nu sunt de la început fapte pur interne: ele își au o cauză, un precedent în procesele materiale, aderă la totalitatea claselor celorlalte fenomene — de ordin mecanic, fizic, chimic, biologic, social, cultural, educațional — toate derulându-se conform unor principii unice și unificatoare: consonanța, antagonismul, corespondența, complementaritatea. Sesizând capacitatea faptului psihic de a fi un rezonator și un reproducător al celorlalte categorii de fenomene, savantul român descoperă că acesta poate fi postulat ca prototip, model, criteriu de abordare și interpretare a logicii organizării și funcționării oricăror alte sisteme, după care procedează la extrapolări de anvergură, operând unificări și integrări originale ale cunoștințelor din toate domeniile. Faptul capital relevat de Odobleja este că fenomenele psihice, ca

prototip al tuturor sistemelor dinamice au capacitatea de a se desfășura reversibil, de a se mișca în circuit, ele funcționează pe bază de corespondență, binaritate, simetrie, alternare, conducând la reacții și comportamente care influențează la rândul lor procesele de percepție. Astfel, pornind de la felul de organizare și funcționare a fenomenelor vieții sufletești ca formă, cea mai complexă, de manifestare activă a naturii, Odobleja descoperă principiul general al ciberneticii: autoreglarea și autoperfecționarea compartimentelor, sistemelor vii și nevii pe bază de reversibilitate. Importanța strategică a consonantismului odoblejean stă nu doar în prioritatea contribuției aduse de savantul român la construirea fundamentelor cibernetice, ci mai ales în homocentrismul viziunilor sale, astfel încât modelele de dirijare întemeiate pe principiile elaborate de el au de la bun început avantajul de a încorpora și a concilia într-un întreg organic antinomiile lumii bibliotecilor, în timp ce abordările tehnocentrice au creat probleme serioase legate de adaptabilitatea și chiar statutul factorului uman. Din acest unghi de vedere teoria odoblejeană pare a fi, cu siguranță, deschizătoarea unui drum nou în știință, cel al ciberneticii umaniste, fapt care ne-a și determinat s-o alegem drept punct de plecare atunci când, demarând reorganizarea Bibliotecii Naționale a Moldovei, am purces la elaborarea unei structuri noi și a unui model nou de dirijare a acesteia. Cum însă autorul psihologiei consonantiste și-a menținut demersul său la altitudinea ciberneticii generalizate și cum constituirea unui model cibernetic de dirijare își are legitățile și principiile sale particulare, elaborările noastre s-au întemeiat și pe revelațiile unor savanți contemporani din domeniul ciberneticii aplicate, noi străduindu-ne totuși, atunci când a fost cazul, să le reconsiderăm pe acestea din urmă pentru a le aduce la poziția de corespondență cu cibernetica umanistă prin reasezarea lor pe un suport homocentric.

Abordând managementul ca pe o categorie cibernetică, savanții W. Ashby, A. Berg, V. Afanasiev, St. Byr ș.a. au realizat că temelia acestuia o constituie informația și că legea fundamentală a dirijării este primatul genetic al informației chiar față de dirijarea însăși. Dirijarea fiind tratată ca un proces informațional, modelul de management se constituie și el pe temeiul unor legi și principii informaționale: ierarhizarea, circuitul informațional reversibil (sau legătura inversă și retrospectivă), diversitatea necesară, completarea exterioară (sau complementaritatea consonantistă).

Legea ierarhizării stă la baza oricărui sistem cibernetic de management, aplicarea corectă sau incorectă a acesteia determinând faptul dacă dirijarea va fi din capul locului una optimă și eficientă, ori amorfă și falimentară. Legea în

cauză ne spune că dirijarea ca proces informațional-cibernetice se poate produce numai în condițiile unei structuri ierarhice complexe. Orice tentativă de simplificare nejustificată, dar mai ales degradarea în simplism echivalează, în acest sens, cu o ablațiune vătămătoare pentru organismele vii, de la care pornește cibernetica, consecințele fiind în cazul acestora pierderea capacității de autoreglare, iar pentru sistemele sociale — și o cădere într-o formulă de conducere rudimentară, ba adeseori chiar în entropism. În lumina homocentrismului obobilean, doi ar fi parametrii de la care ar trebui să pornească evaluarea gradului optim de ierarhizare. Primul constă în capacitatea omului (în cazul dat al dirigitorului de compartiment) de a recepționa și de a prelucra informația. Pornind de la ideile lui N. Wiener, unul dintre patriarhii ciberneticii, savanții americani K. Shanon și R. Hartly, introducând bit-ul ca unitate de măsură a informației, au elaborat și niște formule matematice pentru calcularea volumului ei, formula lui Hartly ($H = \log K$) pretându-se mai mult pentru evaluarea cantității de informație cuprinsă în texte, iar cea a lui Shanon ($H = \sum P_i \log P_i$) fiind una generală și deci mai adecvată în cazul nostru, întrucât dirijarea se confruntă, practic, cu toate genurile de informație. În baza aplicării celei de a doua formule s-a constatat că, deși teoretic volumul memoriei umane îl surclasează pe cel al mașinilor de calcul, practic omul nu poate beneficia de acest avantaj al său dat fiind faptul că „introducerea” informației în creier se produce cu o viteză de numai 1 bit pe secundă, adică de 2 500 biți pe parcursul unei zile de muncă și asta în cazul în care el s-ar afla numai în regim de recepție, necheltuind nici o secundă pentru prelucrarea informației și luarea unor decizii, asta însemnând că, chiar dacă ar rezista unei atare suprasolicitări, nu ar avea timp să mai și rămână om. Eventualul ajutor din partea mașinilor de calcul poate fi, în acest context, doar parțial, căci omul-conducător se confruntă cu un volum important de informație neformalizată (auditivă, vizuală etc.) pe care computerele încă nu o receptează (și e bine că este așa, pentru că așa ne și asigură, deocamdată, condiția de *homo sapiens* și de *homo sensibilis*). În consecință volumul optim de informație de serviciu care poate să revină unui om, luând în considerație necesitățile creative și de autoperfecționare, este, după evaluările aproximative pe care le-am efectuat, de 170-200 mii biți pe durata unui ciclu de dirijare (adică într-un an). Reieșind din acest indicator, s-au efectuat calcule referitoare la mărimea compartimentelor bibliotecii. Al doilea parametru de care s-a ținut cont la elaborarea structurii ierarhice ține de aspectul sociopsihologic al managementului de bibliotecă. În cadrul mai multor sondaje sociologice, efectuate într-un șir de țări, s-a demonstrat că, sub acest

aspect, un personal își menține integral și își manifestă eficient calitățile de colectiv doar în cazul în care numărul lui nu e mai mare de 70-100 de persoane. Depășindu-se aceste limite, personalul începe să se transforme din colectiv într-o sumă de părți eterogene, adeseori centrifuge. Într-o bibliotecă mare, cu un personal de 350 de salariați, cum e a noastră acest aspect nu poate fi neglijat, soluția la care am recurs fiind constituirea a șase departamente cu identitate distinctă, compartimentarea la nivelurile inferioare (servicii, oficii, birouri) fiind realizată pe criteriul informațional enunțat mai sus. Desigur, la elaborarea structurii noi s-a ținut cont și de aspectul funcțional, tocmai el impunându-ne, în unele cazuri, alegerea unor variante ce deviau un pic de la conceptul teoretic.

Rigorile ciberneticii cer ca legea ierarhizării să fie aplicată în strânsă legătură cu principiul reversibilității informaționale pentru a obține ceea ce Odobleja numea „cercul vicios de energii”. De fapt, este vorba de asigurarea funcționării ciclului informațional de dirijare, aceasta necesitând punerea la punct a circuitului de informații de la subiectul la obiectul de dirijare și viceversa, precum și a unor legături informaționale între toate verigile structurii ierarhice, pe verticală și pe orizontală, în ambele sensuri. Ținând seama de faptul că ciclul informațional este sufletul, forța motrice a unui model cibernetic de management, în fiecare departament al bibliotecii noastre a fost instituit câte un post de manager, specialitate nouă în biblioteconomie, vocația ei fiind, în primul rând dispecerizarea ciclului informațional în procesul de dirijare.

A doua lege fundamentală pe care se întemeiază un model cibernetic de dirijare este cea a diversității necesare, ea fiind descoperită și enunțată de către savantul englez W. Ashby. Unul din momentele principale ale dirijării sociale, spune ciberneticianul londonez, îl constituie alegerea. Însă cu fiecă alternativă soluționată se reduce diversitatea subiectului dirijării, în timp ce, de altă parte, obiectul dirijat poate, dimpotrivă, să-și extindă pluriaspectualitatea sa. Această tendință se manifestă și în biblioteconomie, mai ales în condițiile actuale, când, datorită interconexiunii cu informatica, schimbării mediului socioeconomic și cultural, statutul funcțional al bibliotecilor a devenit cu mult mai variat și mai complex. Pentru dezvoltarea optimă și armonioasă a oricărui sistem dinamic însă este necesar, conform legii lui Ashby, ca diversitatea subiectului dirijării să nu fie mai mică decât cea a obiectului dirijat, iar sporirii gradului de complexitate a obiectului să-i urmeze mutații corespunzătoare în subiectul managementului. Recuperarea diversității conducerii trebuie să se facă în spiritul ciberneticii contemporane, adică prin aplicarea unor metode matematice, prin utilizarea tehnicii de calcul, prin autoperfecționare și operarea unor modificări de ordin

organizatoric, dar nu pe calea măririi aparatului de conducere, sau ceea ce ar fi și mai rău, prin simplificarea structurii, aceasta din urmă ducând la crearea unor sisteme de conducere simple, care așa cum a observat academicianul St. Byr, „nu numai că sunt inapte de a comite greșeli, ci nici nu pot să funcționeze corect“. O cale eficientă de asigurare a corespondenței diversităților sus-numite ar fi, după mine, autoreglarea și autoperfecționarea subiectului dirijării în baza unui model întemeiat pe cele 7 legi universale ale mecanismului creativității și pe cele 50 de reguli pentru stimularea capacității creatoare, toate descoperite și formulate de Ștefan Odobleja. În acest scop ar putea fi organizate testări și autotestări periodice.

În sfârșit, cea de a treia piatră de temelie a unui model cibernetic de management o constituie principiul completării exterioare, formulat de savantul St. Byr, enunțul acestuia suprapunându-se cu ceea ce Ștefan Odobleja definea, la nivel de cibernetică generalizată, drept principiu consonantist al complementarității. Esențial în această lege este că modelul cibernetic, întemeiat pe o dialectică circulară, poate fi afectat, ca orice sistem închis, de anumiți factori negativi care să-i pericliteze buna desfășurare, aceasta din urmă conducând, de obicei, la conservatism și chiar regres. Un exemplu clasic în această privință ni-l oferă Japonia care, stagnând mai bine de 250 de ani în cercul său de izolare totală, a renăscut și a devenit ceea ce este astăzi numai datorită deschiderii către lume, începută în perioada Restaurației Meiji. În cazul modelului cibernetic al unei biblioteci mari, factorul interacțiunii insuficiente cu mediul comportă o dublă manifestare. Pe de o parte, în timpul perfectării ciclului de dirijare, e posibil să nu se țină cont de toată informația necesară privind ambianța în care funcționează instituția și atunci e necesar, așa cum spune St. Byr, ca ciclul informațional să funcționeze în așa fel încât una din orientările de bază ale acestuia să fie acoperirea deficitului de date din exterior. Pe de altă parte, subdiviziunile mari, ca departamentele bibliotecii noastre, sunt și ele, sub aspectul organizării și funcționării, niște sisteme cibernetice ciclice, închise. Organul superior de conducere a bibliotecii nu intervine în activitatea acestor compartimente decât în faza de stabilire a liniei algoritmice strategice, când se elaborează decizia de dirijare (programul), și în cea de estimare a rezultatului final, la încheierea unui ciclu de management. În consecință, subzistă și la acest nivel necesitatea completării exterioare în cazurile în care se produc devieri de la pivotul strategic al întregului sau când încep să se manifeste, rezultând din efectul cercului, tendințe de stagnare ori de atenuare a receptivității la nou. Soluția aleasă de noi în vederea satisfacerii rigorilor acestui principiu constă în

înființarea unui serviciu de experți independenți. Fiind propuși de către minister, experții, exercitând funcția completării informaționale exterioare, efectuează asistența științifică, analitico-sintetică și consultativă a procesului de management, în special, în fazele de elaborare a programelor de activitate creatoare, benefică pentru evoluția calitativă a obiectului dirijat.

O soluție interesantă ne propune și academicianul Afanasiev, conform opiniei căruia eventualele insuficiențe informaționale în relația obiect-mediu e mai bine să fie tatonate cu anticipație, folosindu-se în acest scop metoda experimentală a buclei închise (rușii o numesc „ciornâi iașcik” — cutie neagră), care constă în modelarea felului de comportament al unei părți a obiectului dirijat într-o situație posibilă pentru a elabora, prin inducție, o probabilitate algoritmică relativă la întregul organism. În acest scop în cadrul Bibliotecii Naționale a fost înființat un serviciu de sociologie și marketing.

După cum am menționat deja, modelul cibernetic de management se întemeiază pe primatul informației. Aspectul acesta necesită, probabil, un studiu special, dat fiind faptul că teoriile informației sociale existente până mai ieri s-au polarizat mai mult în funcție de ideologiile dominante într-un stat sau altul, decât de suportul filosofic și profesional al demersurilor, pe când tocmai acesta poate să ofere, până la urmă, niște principii obiective și universale. La nivelul pragmatic al problemei există însă un consens unanim, potrivit căruia genurile de informație folosită în procesul dirijării se suprapun și sunt omonime cu fazele unui ciclu de management și că circuitul informațional se poate derula eficient numai dacă se eșalonează conform diferențierii sincronizate a acestora. În Biblioteca Națională a Moldovei ciclul informațional se desfășoară precum arată tabelul de mai jos:

Nr.	Funcțiile dirijării	Genul de informație	Executanți — puncte nodale ale circuitului informațional
1	Elaborarea și adoptarea deciziei de dirijare	Incipientă	Director, șefi servicii, oficii, experți
2	Organizare	Organizațională	Director, manager
3	Regularizare, corijare	De regularizare	Director, expert
4	Evidență	De evidență	Manager
5	Control	De control	Manager

Modelul cibernetic de management, pe lângă faptul că încorporează tendințele de închidere ciclică și cele de deschidere și de consonanță cu mediul, clasicul și modernul într-un tot organic, se impune prin flexibilitatea sa morfologică, aceasta fiind cheazășia adaptabilității optime și deci a unei evoluții armonioase. E drept însă că modelul acesta presupune o multilateralitate și o capacitate de adaptare avansată a personalului. Altfel spus, el poate fi realizat doar când bibliotecarii implicați, și mai cu seamă șefii de compartimente, se manifestă ca niște personalități, de aceasta depinzând în mare măsură sorții de izbândă sau eșecul.

(Magazin bibliologic, nr. 2, 1992; Biblioteca, nr. 9-10, 1992)

PSIHOLOGIA MANAGEMENTULUI DE BIBLIOTECĂ

(Studiu istorico-aplicativ)

Precum a remarcat în mod judicios cineva dintre savanți, problema dirijării, conducerii oamenilor este tot atât de veche precum și societatea umană. Și în adevăr, deja ceea ce făceau șamanii triburilor primitive constituia nu altceva decât folosirea abilă a unor pârghii și secrete psihologice întru a dirija și a supune niște mase de oameni. Nu mai vorbesc de arta oratorilor din civilizațiile antice, în special a celor din Grecia și Roma, ei știind să influențeze masele cu ajutorul unor tehnici psihoortopedice, pantomimice chiar (mimica, gesturile) etc., mijloace pe care nu le stăpânesc și nici nu le cunosc conducătorii de astăzi. Trebuie să remarc însă că pe atunci problema nu se punea așa cum se pune acum, adică nu din punctul de vedere al dirijării unei mase, gloate etc., ci a unui colectiv de salariați. Noțiunea de colectiv, ca și colectivele ca atare, va apărea mult mai târziu, în perioada diviziunii muncii și apariției meseriilor. De aceea încercările de a constitui niște sisteme de mijloace care să contribuie la organizarea oficială a muncii colectivelor se produc abia în perioada istoriei moderne și contemporane.

1 Primul care a încercat să-și formeze o concepție științifică despre dirijarea unui colectiv a fost, se pare, americanul Frederic Tylor (cel care, dacă vă amintiți, a fost denigrat de Lenin în articolul „Un sistem științific de stoarcere a sudorii”). Având studii ingineresti strălucite, Tylor mai și era de felul său un om foarte rațional, chiar calculat, așa încât toate problemele cu care se confrunta (fie acestea majore ori neînsemnate) el le aborda în mod algoritmic, cu rigla în mână, cum se spune, adică „strict științific”.

Cea dintâi temă pe care o atacă Tylor, atunci când devine unul din managerii Uzinei „Ford”, este aceea a „muncii fără de inimă”. De ce oamenii nu-și folosesc

eficient energia? De ce oamenii muncesc prost? Acestea au fost primele întrebări la care începu să caute răspunsuri științifice. Până la el toți patronii aveau un răspuns aprioric: oamenii sunt leneși de la natură. După mai multe investigații Tylor ajunge la concluzia că ineficiența muncii rezidă nu în lenevia salariaților, ci în proasta organizare a activității acestora. După care purcede la elaborarea conceptului de organizare a muncii, concept care se întemeia pe împărțirea tuturor salariaților uzinei în două categorii: a) salariații ocupați cu activitatea de producție; b) salariații care nu produc bunuri materiale, sarcina principală a lor fiind de a organiza munca lucrătorilor din categoria „a”. Mizând foarte mult pe salariații din categoria „b”, Tylor formulează pentru ei un fel de statut funcțional care cuprinde:

1. Analiza activității celor din categoria „a”.
2. Divizarea muncii pe operații.
3. Crearea unor condiții optime de muncă.
4. Instruirea celor din categoria „a” pentru ca ei să învețe a efectua mișcări optime, adică să obțină maximum de eficiență, dar să cheltuiască minimum de energie (în primul rând energie umană).
5. Integrarea operațiilor (verigilor) într-un ciclu (lanț) unitar.

Traducându-se aceste sarcini în fapt, la Uzina „Ford” apare, pentru prima dată în istorie, conveierul, formă de organizare care este actuală și astăzi. Pentru început ideile lui Tylor erau progresiste, revoluționare chiar pentru vremea aceea (e de ajuns să ne imaginăm că până la el nu existau manageri și executanți, toți muncind de-a valma, nu exista nici cea mai elementară analiză și organizare a muncii). Ulterior însă el nu și-a mai dezvoltat conceptul său, oprindu-se la a-i trata pe salariați ca pe o marfă din care trebuie să storci venituri maxime. Spre sfârșitul carierei sale științifice și manageriale Tylor elaborează o teorie conform căreia toate problemele producției sunt legate de felul cum sunt iluminate încăperile și pot fi rezolvate numai printr-o amplasare „științifică” a becurilor și a altor surse de lumină. Interesant este faptul că aceste idei au fost preluate mai târziu de poliția americană, care pentru a stoarce mai multe informații din cei interogați îndrepta asupra lor fascicule de lumină de diferită intensitate, în funcție de împrejurări și de rezistența arestaților.

Deși respins de știința sovietică oficială, Tylor a avut, într-un fel, adepți și în acel spațiu. Mă refer în primul rând la savantul moscovit A. Gastev, părintele așa-zisului NOT (naucinaia organizația truda), adică O.S.M. (organizarea științifică a muncii). În realitate acel „NOT” al lui Gastev nu era altceva decât o adaptare la condițiile societății sovietice și o dezvoltare (detalizare) a ideilor

lui Tylor despre divizarea muncii pe operații, integrarea în ciclu etc. Acest sistem s-a răspândit în toate sferele sociale, inclusiv în biblioteconomie. Anume de la Gastev pornind s-a ajuns la ceea ce Frumin numea cicluri de bibliotecă, care cicluri se constituie din operații și procese, tot de acolo vine normarea activității de bibliotecă, standardizarea etc., ceea ce demonstrează, într-un fel, viabilitatea unora dintre ideile tyloriene. Mai mult decât atât, Gastev a revenit chiar și la ideile despre rolul luminii în ridicarea eficienței muncii, elaborând niște recomandări rezonabile. Spre deosebire de Tylor, Gastev a dat acestei orientări un aspect social, uman, fapt care i-a și determinat o anumită rezistență în timp și în spațiu. În general însă, această direcție în știință și practica managementului s-a dovedit a fi insuficientă pentru a soluționa multiplele probleme legate de conducerea colectivelor.

2 O altă orientare a dat managementului psihologul Alton Mayo. Ajuns un specialist consacrat în domeniul psihologiei sociale, el fu invitat, în perioada ascensiunii sale profesionale, la Uzina „Hottorn“ din Chicago spre a cerceta și a propune căi de soluționare a problemelor ce se iscaseră acolo. Colectivul uzinei număra peste zece mii de salariați. Pivotată pe principiile divizării pe operații și a conveierului, uzina, după o perioadă de dezvoltare satisfăcătoare, ajunsese într-o fază de criză pe care patronii nu știau cum să o depășească. Mayo s-a aflat în acea întreprindere douăzeci de ani încheiați, caz unic în știința dirijării din punctul de vedere al duratei cercetărilor și observațiilor. Ca psiholog, Mayo observă de la bun început că ceea ce îi lipsește cu desăvârșire colectivului uzinei sunt tocmai parametrii unui colectiv. Or, conducerea acorda toată atenția organizării tehnologice, dar nici nu se gândea la organizarea umană. Salariații lucrau în secții foarte mari, între ei nu se constituiseră nici un fel de relații care ar fi putut să-i unească în numele unui scop comun. Astfel, Mayo ajunge la ideea parametrilor psihologici ai colectivului și, de fapt, anume de la el pornește adevărata definiție și înțelegere ale acestuia. După ce trage aceste concluzii, savantul alcătuiește o echipă (brigadă) de lucrători cu care începe să experimenteze. Primele măsuri pe care le-a luat par, pentru noi, cei de astăzi, banale. În primul rând, Mayo ceru să se construiască în hală niște pereți pentru a obține o cameră mare, în care brigada să se simtă ca un colectiv aparte. Apoi dădu indicația să se facă o curățenie generală (până la el conducerea uzinei nici nu știa ce-i aia igiena muncii). În al treilea rând, ceru ca pereții inferiori, vopsiți în negru, să fie revopsiți în alb. În al patrulea rând, ceru conducerii să dea voie salariaților să vorbească între ei în timpul lucrului (până atunci a vorbi la serviciu era strict interzis). În al cincilea rând, Mayo introduce, pentru prima dată în istorie, două pauze de 15 minute și o pauză mare.

Efectul a fost uluitor: productivitatea muncii în brigada lui Mayo a sporit de câteva ori. În baza experimentelor și cercetărilor sale, Mayo elaborează o monografie fundamentală intitulată *Doctrina relațiilor umane*, ideile ei fiind, în mare, valabile până în ziua de astăzi. Pe lângă punerea relațiilor umane la baza activității unui colectiv (dirijarea, zicea el, se face prin influențarea psihicului omenesc, și nu prin manipulări tehnologice), savantul a făcut descoperiri interesante în ceea ce privește cromatică spațiilor de muncă (1. omul obosește privind într-una aceeași culoare, deci cromatică interioarelor trebuie schimbată periodic; 2. anumite tipuri psihice sunt receptive la anumite culori; 3. asupra oamenilor influențează nu atât culorile noi, cât însuși faptul că acestea sunt schimbate, adică atenția cu care sunt tratați). Spre sfârșitul carierei sale, experimentând cu o brigadă condusă, de astă dată, de o femeie, Mayo observă că doctrina sa nu are același efect ca în brigăzile conduse de bărbați. Cauza era una psihologică: geloase și invidioase de felul lor, femeile-brigadieri nu-i tolerau pe lucrătorii care aveau o productivitate mai mare decât cea pe care o aveau ele. Ca urmare, salariații atingând o anumită eficiență (mai joasă, desigur, decât a brigadierului), se opreau la nivelul atins. Deceționat de acest adevăr, savantul s-a concediat.

3 A treia direcție în dezvoltarea teoriei și practicii managementului este legată de utilizarea tehnicii electronice de calcul. Specialiștii au numit-o sociocibernetică. Întruniți în așa-zisul „Club de la Roma“, o seamă dintre cei mai consecvenți sociociberneticieni au elaborat o doctrină specială care a fost publicată în volum aparte. Esența ei se reducea la ideea că sarcina unui conducător (manager) este nu să pună la punct niște tehnologii și niște relații umane, ci să elaboreze și să ia decizii de dirijare. În acest scop trebuie să fie elaborate software-uri speciale, iar procesul de elaborare a deciziilor urmează să fie computerizat. Toată psihologia managementului era redusă la un singur aspect: acela al relațiilor om (conducător)-mașină. Pe lângă faptul că neglijau aspectele tehnologice și psihologice, sociociberneticienii au mai și făcut o flagrantă confuzie între modelul cibernetic de dirijare și automatizare (vezi articolul subsemnatului „Clasic și modern în managementul de bibliotecă: modelul cibernetic“, în *Magazin bibliologic*, nr. 2, 1992, p.11), așa încât, atunci când au încercat să-și transpună doctrina în practică, ei nu au obținut rezultatele scontate.

4 OD (organization development) — astfel s-a autointitulat al patrulea curent în știința și practica managementului, curent care se întemeiază pe psihologia socială. Autorii teoriei OD consideră că particularitatea principală

a societății și a colectivelor moderne este schimbarea. „Caleidoscopul schimbărilor” (termenul le aparține) trebuie să fie motivul principal, cauza și efectul unui sistem de management. Lumea contemporană este o lume în schimbare: se schimbă sarcinile ce stau în fața colectivului, se schimbă condițiile în care acesta este pus ș.a.m.d. Problema principală ce apare în acest context este „bariera psihologică” (încă un termen introdus de curentul OD). Sarcina principală a unui conducător (manager) este de a prevedea din timp schimbările ce au a se produce și de a pregăti psihologic colectivul, ca acesta să poată supraviețui, să se poată adapta la noile condiții. Reieșind din acest deziderat, OD-iștii au formulat două sarcini fundamentale ale managerului:

1. Pregătirea și perfecționarea personalului.
2. Reglementarea (optimizarea) comunicării între șef și subalterni.

Pregătirea și perfecționarea personalului constituie, în viziunea OD-iștilor, temelia managementului. Pentru ca să poată rezista la schimbări, omului nu-i sunt de ajuns cunoștințele asimilate la facultate, el trebuie să și le împrăștiere mereu, să și le înnoiască, alteleori chiar să se recalifice. Acestui scop urmează să-i servească ceea ce OD-iștii au numit „pregătirea și perfecționarea neîntreruptă” (termen la modă prin anii șaptezeci-optzeci, actual și astăzi). Perfecționării continue urmează să-i fie supuși în primul rând conducătorii. Și nu atât unei perfecționări de specialitate (or orice specialist normal, mai ales un conducător, trebuie să fie la curent cu noutățile științifice și practice din domeniul său), cât unei pregătiri psihologice. Cu alte cuvinte, conducătorul însuși trebuie să fie adaptabil la nou pentru a putea să-i facă adaptabili și pe subalterni. Pregătirea psihologică a conducătorilor trebuie să aibă drept rezultat final disponibilitatea acestora de a fi în pas cu timpul, de a se autodepăși. În acest scop OD-iștii aplică o formă nouă de pregătire, actuală și astăzi, și anume — antrenamentele sociopsihologice. În cadrul acestora un loc aparte îl ocupă căutarea unor motive pentru care conducătorul ar fi cointerestat întru a se perfecționa. Astfel, aproape jumătate din orele programate erau folosite pentru a depista la conducătorii-cursanți cât mai multe lacune. Fiind, după părerea adeptilor OD, niște persoane cu o apreciere înaltă (egal cu un accentuat amor propriu), conducătorii se comportă în așa fel încât orice lipsuri personale, scoase pe tapet, acționează stimulator asupra-le, „îmboldindu-i” să se autodepășească. Cea de a doua jumătate a programului avea drept sarcină cultivarea unor aptitudini (însușirea unor tehnici) psihologice, iar drept suprasarcină — crearea unor motive noi pentru perfecționare în continuare.

Practicumurile OD-iste erau consacrate integral problemelor de comunicare între șefi și subalterni. O deosebită atenție se acordă, de exemplu, pregătirii șefului în vederea ținerii unei cuvântări în fața colectivului sau a comunicării (dialogului) cu salariații aparte. Din punct de vedere psihologic vorbitorul trebuie să țină cont nu doar de starea și componența auditoriului, de problema abordată, ci și de arhitectura localului unde se produce întâlnirea, de felul cum e pusă la punct iluminarea etc. Însăși cuvântarea trebuie să fie segmentată în funcție de psihologia receptării (de perioadele de atenție și de distracție a ascultătorilor etc.). Astfel, un discurs urmează a fi împărțit în trei părți:

1. Introducerea sau atragerea atenției auditoriului. Urmând să dureze 2-3 minute, această parte nu trebuie să conțină nimic important, fundamental, pentru că în acest răstimp auditoriul este curios să-l vadă și să-l cunoască pe cel care va face comunicarea, „examinându-l” de la aspectul fizic și ținuta vestimentară până la stilul de vorbire.

2. Partea principală, care va cuprinde esențialul ce s-a avut a comunica. Se va ține cont de faptul că în minutele 25-30 și 40-45 ale comunicării ascultătorii trec printr-o criză de atenție. Când se va sesiza așa ceva, se vor folosi mijloace de înviorare (înfiriparea unui scurt dialog cu ascultătorul, folosirea unor exemple interesante care să învioreze comunicarea etc.).

3. Încheierea, în cadrul căreia se recapitulează, în două, trei teze esența celor comunicate și se formulează sarcinile practice care rezultă din cuvântare.

Pauza de atragere a atenției este necesară și în cazurile în care șeful comunică cu subalternul în mod individual, acest postulat fiind valabil mai ales pentru instituțiile conduse de femei. O directoare de bibliotecă, femeie cum e, își schimbă foarte des vestimentația, coafura etc. Învitând în cabinet un subaltern pentru a-i porunci o misiune importantă, ea trebuie neapărat să facă această pauză de introducere, pentru că în acel prim minut salariatul îi apreciază exteriorul, deci nu este atent la ceea ce i se spune.

Un neajuns tipic al conducătorilor constă în faptul că ei nu știu să-i asculte pe interlocutori, ceea ce provoacă nemulțumirea acestora din urmă, dar îl lipsesc pe șef de unele informații prețioase. A-l asculta cu răbdare, până la capăt, pe subaltern, înseamnă nu numai a-l înțelege mai bine și a fi înclinat spre luarea unei decizii juste, ci a-l și ajuta pe acesta să se destindă. Un lucrător agresiv, un agresor chiar devine mult mai inofensiv dacă este lăsat să-și spună păsul până la capăt. OD-iștii au elaborat și niște principii care îl ajută pe șef să asculte cu răbdare:

1. Când îl asculți pe cineva, să derulezi în minte nu argumentele tale, pregătite din timp, ci mai întâi argumentele celui ce îți vorbește, repetându-le, în gând, cuvânt cu cuvânt.

2. Când răbdarea îți atinge o limită critică, repetă, în gând, cuvânt cu cuvânt tot ce îți spune interlocutorul.

3. Când răbdarea a depășit orice limită, și mai ales în cazurile în care intri în contact cu un subaltern care îți spune aceeași poveste de mai mulți ani, gândește-te la problemele ce ai a le rezolva, dar nu-l întrerupe brutal etc.

5 Care dintre cele patru direcții principale ale managementului este cea mai eficientă? Practica mondială a demonstrat că atunci când sunt aplicate în mod izolat nici una dintre ele nu va da rezultatele scontate. Poți, de exemplu, să posezi în mod strălucit tehnicile psihologice ale OD-iștilor, dar dacă nu pricepi nimic în tehnologia bibliotecară, nu vei putea mobiliza colectivul unei biblioteci la realizarea unui program important. Poți fi un bun tehnolog și psiholog, dar dacă nu te orientezi deloc în problemele automatizării nu vei putea menține biblioteca la nivelul tehnologiilor moderne etc. Eficientă va fi munca celui conducător care va ști să ia ceea ce este bun din toate cele patru doctrine. Care sunt mijloacele de integrare a acestora? Activitatea unor celebri manageri contemporani, cum este, de pildă, Li Iakoka, arată că pentru un conducător care a însușit toată suma de cunoștințe despre management, psihologia și logica sunt acelea care îl vor ajuta să găsească soluții optime pentru situațiile ce se creează.

În ultimul timp, drept sistem integrator este recunoscut, tot mai mult, modelul cibernetic de dirijare. Cibernetica, precum a demonstrat savantul Ștefan Odobleja, se bazează pe fenomenele psihice ale naturii vii. În consecință, modelul cibernetic permite integrarea aspectelor tehnologice și psihologice, iar prin orientarea sa spre autoreglarea colectivelor rezolvă și aspectele logice ale managementului, pentru că nu există nimic mai logic decât legile naturii (inclusiv ale naturii umane).

6 Un loc important în teoria managementului revine studiului trăsăturilor psihice caracteristice conducătorilor și subalternilor, adică tipologiei acestor categorii de salariați. Rezultatele unor asemenea studii sunt aplicate pe larg în practică. Tipologia conducătorilor, de exemplu, poate servi drept punct de reper pentru organele de resort în politica de selectare și promovare a cadrelor, dar și pentru conducătorii înșiși în vederea cunoașterii de sine și a autoperfecționării.

6.1. Primele încercări de elaborare a unor tipologii a conducătorilor datează din timpurile vechi. În secolul al XVI-lea, de exemplu, cugetătorul Nicolo Machiavelli, după mai mulți ani de observații asupra metodelor și procedeelelor folosite de persoanele aflate în vârful piramidei politice ajunge la concluzia că toți conducătorii sunt de două tipuri:

1. vulpi;
2. lei.

La începutul secolului XX psihologul și pedagogul german Kurt Levin efectuează un șir de observații asupra felului în care conducătorii controlează activitatea subalternilor, după care distinge trei tipuri de șefi:

1. autoritar;
2. democrat;
3. anarhic.

În anii șaptezeci savanții V. Rubakin și A. Juravliov elaborează un sistem de apreciere a conducătorilor, acesta cuprinzând inițial 20 de parametri, număr care va crește ulterior până la 27. Iată câțiva dintre ei:

1. Felul în care șeful știe să-i atragă pe executanți în procesul de elaborare a deciziilor de dirijare.

2. Cum se comportă colectivul atunci când șeful lipsește. Dacă în absența conducătorului colectivul continuă să-și îndeplinească în mod eficient funcțiile, înseamnă că șeful este un manager iscusit, care știe să organizeze bine munca salariaților.

3. Anturajul șefului. De multe ori, după felul cum sunt oamenii din anturajul șefului se judecă despre ce fel de personalitate este acesta. În general, știința dirijării consideră că nu este indicat pentru un conducător să-și facă un anturaj de oameni apropiați (mai ales din prieteni, rude etc.), pentru că aceasta duce la urmări negative: pe de o parte, creându-și un anturaj, managerul se izolează ca într-o găoace, nu are informații obiective din compartimentele structurii și, evaluând situațiile în baza relatărilor pe care le furnizează anturajul (iar cei din anturaj urmăresc, în general, scopuri egoiste sau acționează din imbolduri subiective), ia, nu rareori, decizii incorecte, fapt care se răsfrânge asupra climatului din colectiv. Pe de altă parte, anturajul, odată constituit, va încerca, iminent, cu timpul, să limiteze influența șefului asupra colectivului, să acapareze cât mai multă putere de înrăurire și chiar de administrare, așa încât șeful se va pomeni claustrat sau chiar imobilizat între colectiv și anturaj, această stare marionetară echivalând cu falimentul.

Un conducător înțelept chiar dacă își va constitui un anturaj de colegi (șefi de secții, de exemplu) nu va merge mai departe în această chestiune și va menține relațiile cu cei ce-l înconjoară la nivelul unui spirit de echipă, în vederea rezolvării unor sarcini comune.

4. Atitudinea șefului față de sine însuși etc.

În baza celor 27 de parametri, Rubakin și Juravliov evidențiază 3 tipuri de conducători:

1. de directivă;
2. colegial;
3. tolerant (autonom, consultativ).

Impunându-se prin faptul că abandonează coloratura politică a tipologiei realizate de Kurt Levin, sistemul Rubakin-Juravliov este supus verificării. În cadrul unui sondaj sociologic efectuat în S.U.A. s-a constatat că din lotul de șefi cuprinși în sondaj 15% țin de tipul de directivă, 25% — de cel colegial și 15% — de cel consultativ. Ceilalți (45%) nu se înscriu în parametrii propuși, ei caracterizându-se printr-un amestec de calități. 25% din cei rămași în afara schemei acoperă un amestec de parametri din tipurile 1 și 2. În cadrul aceluiași sondaj s-a stabilit care tipuri de șefi sunt preferate de către salariați. Astfel, 70% din respondenți preferă tipul colegial, 20% — tipul de directivă, 10% — tipul tolerant (consultativ). Tipul de directivă este preferabil pentru oamenii neinstruiți și pentru cei de vârstă înaintată. Tineretul și mai cu seamă lucrătorii de calificare superioară preferă tipul colegial.

Aceiași savanți au definit și trei stiluri de management, ele fiind omonime cu tipurile psihologice de conducători. În general, un stil în stare pură se întâlnește mai rar. Mai mult decât atât, un conducător inteligent va practica diferite stiluri în funcție de starea și nivelul colectivului, de sarcinile ce-i stau în față etc.

Stilul de directivă înseamnă, în primul rând, punctualitate, precizie (claritate) și operativitate. Aplicarea lui este foarte indicată atunci când personalul este prost instruit, când instituția nu indeplinește planul, când în fața colectivului se pune o sarcină de mare urgență etc.

Stilul colegial este foarte eficient atunci când problema principală este aceea de a îmbunătăți calitatea muncii.

Stilul tolerant (autonom, consultativ) presupune un înalt grad de inițiativă și activism al verigilor inferioare ale structurii și este indicat pentru situațiile în care în fața colectivului se pun sarcini de creație. E de menționat faptul că sunt

foarte puține colective pregătite pentru un asemenea stil. Autonomia poate fi dată colectivelor cu un nivel superior de organizare, colectivelor de personalități. Aplicat pe bibliotecă în întregime el ar duce la o anarhie totală. De aceea, în puținele cazuri în care se va recurge la el, stilul acesta va fi folosit doar în mod izolat, în compartimentele sau în grupurile temporare ce au de rezolvat sarcini creative.

6.2. Munca unui conducător nu poate atinge nivelul de eficiență scontat dacă acesta nu cunoaște tipologia lucrătorilor. În baza mai multor studii, efectuate în mai multe țări, au fost definite următoarele tipuri psihologice de executanți:

1. Tipul economic. Interesul principal al acestei categorii de oameni îl constituie câștigul material. Un lucrător de acest tip știe bine ce poate face și ce vrea. El este un om practic și organizat, nu e nevoie să fie controlat, căci este un bun executant, punctual și conștiincios, nu poate fi influențat prin metode educative sau de convingere. Pârghia economică este singurul mijloc care îl poate sensibiliza.

2. Tipul comunicativ. Majoritatea căruia o constituie femeile. Lucrul cel mai prețios pentru acești oameni este posibilitatea de a se afla într-un colectiv, de a comunica cu oamenii, de a fi în văzul lumii. Munca acestor lucrători va fi eficientă, dacă li se vor da misiuni corespunzătoare: să se ducă să încheie cu cineva o înțelegere, să obțină niște informații, să organizeze activitatea unui grup de oameni etc. Salariații comunicativi nu sunt în stare să efectueze munci scrupuloase, fundamentale: ei le vor abandona la mijloc de cale. Și încă o particularitate: comunicativii trebuie să fie controlați sistematic, altfel rare vor fi lucrurile duse de ei până la capăt.

3. Tipul executiv. Aceștia sunt niște oameni serioși, cu un pronunțat simț al răspunderii și datoriei, gata să efectueze orice munci, indiferent dacă acestea sunt pentru ei interesante sau plictisitoare, adică sunt niște persoane de nădejde. Executivii însă sunt limitați în activitatea lor. Terminând o lucrare, o operație, ei nu vor purcede la altceva până nu li se vor da indicațiile cuvenite. Afară de asta, acest tip poate aduce unele complicații prin faptul că simțul personal al datoriei și răspunderii îl proiectează și asupra celor din jur, inclusiv asupra șefilor, cerând de la aceștia să fie așa cum este el. Un asemenea lucrător va intra deseori la șef pentru a-l înștiința, de exemplu, că domnul cutare nu a făcut aceea și aceea, din care cauză el nu poate să încheie lucrarea cutare ș.a.m.d. Tot el este acela care, în situații speciale va fi cel mai disponibil să dea informații organelor superioare asupra șefului.

4. Tipul igienic este orientat spre niște interese ce se află în afara activității sale profesionale. Având un anume plan, un vis (să devină actor, scriitor etc.) el consideră colectivul în care lucrează ca pe o etapă temporară și se află mereu în așteptarea „marelui semnal” (amintiți-vă de personajul Radu Negrescu din romanul *Singur în fața dragostei* de Aureliu Busuioc) care îi va deschide calea în lumea mult râvnită. Un asemenea lucrător nu poate fi influențat prin nici un fel de mijloace organizatorice, cu atât mai puțin administrative. Conducătorul îi va folosi pe acești lucrători pentru a face reclamă instituției sau le va încredința munci creative, care să învieze, de exemplu, animațiile culturale etc. Tipului igienic trebuie să i se întocmească un program special, pentru că el prețuiește nu atât solda ce i se dă, cât posibilitatea de a dispune de timp și libertatea de acțiune.

5. Tipul intelectual, caracterizat prin tendința de a presta munci interesante, creatoare. Creația este mobilul principal al acestor salariați și ei trebuie tratați ca niște oameni de creație în domeniul de care ține instituția, de ei depinzând, în mod hotărâtor, nivelul actual și perspectivele de dezvoltare ale colectivului.

7 În condițiile actuale fără o bună cunoaștere a bazelor psihologice ale managementului conducătorii nu vor putea asigura dezvoltarea armonioasă a instituțiilor ce li s-au încredințat. Știința contemporană cunoaște numeroase teorii, curente privitoare la management. Cineva chiar ar fi spus că actualmente s-a creat o adevărată „junglă” de teorii manageriale. Toate acestea însă nu fac altceva decât să continue, să actualizeze direcțiile descrise mai sus. Fapt care ar putea fi ilustrat într-un viitor studiu despre realizările la zi ale științei și practicii managementului.

(Magazin bibliologic, nr. 3-4, 1994)

SCHIMBAREA LA FAȚĂ A BIBLIOTECILOR BASARABENE SAU ANUL BIBLIOLOGIC 1991

Anul 1991, cu toate asperitățile sale, pe care și le-a dezvăluit, și la care mă voi referi succint la locul potrivit, este totuși anul schimbării la față a bibliotecilor basarabene sau, dacă enunțul vi se arată a fi pretențios, anul care a pus începutul unei atare schimbări. Expresia mi-a parvenit, de astă dată, nu din perenul verset biblic, ci de la titlul celebrei monografii a lui Emil Cioran, din capitolul introductiv-programatic al căreia am spicuit și un gând revelator relativ la ceea ce a constituit, ca faptuire, esența, pivotul anului bibliologic 1991: „De la Nietzsche și de la Spengler am învățat că interesul pentru istorie e caracteristic decadentei, când spiritul, în locul elanului creator, al adâncirii în intensitate, tinde la o cuprindere extensivă, la o înțelegere ca atare, la pierderea retrospectivă în lume. Simțul istoric temporalizează toate formele și toate valorile...” Așadar, pe fundalul interesului general pentru istoria neamului, interes generat de renașterea noastră națională, în materie de biblioteconomie s-a produs, dimpotrivă, un refuz al istoriei. Și actul acesta nu are nimic comun cu nihilismul, la mijloc fiind, pe de o parte, lipsa de sinteze istorice veritabile asupra bibliotecilor basarabene, pe de altă parte, vrerea de a ne debarasa de tot ce era perimat în organizarea și funcționarea bibliotecilor, de a lichida consecințele regimului totalitar comunist. Acestei opțiuni i s-au circumscris toate măsurile întreprinse de către Ministerul Culturii și Cultelor în vederea reformei bibliotecare, începând cu actul constituirii, la începutul anului, a unei impunătoare comisii de experți pentru elaborarea Concepției Sistemului Național de Biblioteci al Republicii Moldova, când, în mod expres, drept metodă de prognozare a fost aleasă nu extrapolarea, care, după cum se știe, se întemeiază pe un transfer de legități din trecut în viitor, ci modelarea, aceasta din urmă presupunând tocmai procesul

invers: transbordarea directă, prin metode mai ales intuitive, în viitor, spre un model ideal și apoi etapizarea procesului de ducere a prezentului către viitorul proiectat. Iar documentul final al comisiei, aprobat de către Colegiul Ministerului în ședința sa din 27 decembrie, poartă, în mod sugestiv, subtitlul de model strategic. Cum însă prezentul biblioteconomic basarabean a rămas în urmă față de cel occidental cu cel puțin un secol, realizările bibliotecilor americane, să zicem, sau ale celor franceze, care sunt totuși mai aproape de noi ca spirit și ca factură, puteau și vor mai putea încă să servească pentru noi drept modele futurologiste. Așa ori altfel, metodele intuitive la care am recurs s-au întemeiat pe acestea. Realitatea biblioteconomică basarabeană însă, în chiar faza incipientă de elaborare a modelului strategic sus-numit, a făcut ca însuși modul de abordare a problemei să ducă la împărțirea nu numai a multor bibliotecari, ci chiar a membrilor comisiei de experți, în iconoclaști și iconoduli ai opțiunii noastre. Mai direct vorbind însă, aceasta înseamnă o împărțire în adepții biblioteconomiei europene și românești și în cei ai biblioteconomiei sovietice. Sub asemenea auspicii, trecerea la metodologiile românești, lucru firesc din punct de vedere al unității spirituale (iar bibliotecile publice, sub acest aspect, dacă nu sunt tratate de pe poziții tehnologice, ajungându-se până la asemuirea unei biblioteci naționale cu o fabrică națională de cărămizi, sunt tocmai exponentele elocvente ale acestei unități), se putea întâmpla doar în măsura în care experiența și metodologiile lor se suprapuneau cu cele ale bibliotecilor europene, adică cu schemele și cu recomandările UNESCO. Nu întâmplător la deschiderea primei ședințe a comisiei domnul Alexe Andrievschi, prim-vice-ministru al culturii și cultelor, s-a exprimat cam așa: „Noi trebuie să ne întoarcem la o sută optzeci de grade cu fața către Europa. Dar drumul nostru spre Paris trebuie să treacă numaidecât prin București“.

Deci, experiența bibliotecilor franceze și românești, lucrările de autoritate ale unor biblioteconomiști cum sunt Noe Richter, Dan Simonescu, Ion Stoica ș.a. au fost pentru noi unul dintre reperele legate mai mult sau mai puțin de realitate, așa încât metodele intuitive să aibă un contrapunct din partea unor modele încercate din Europa și de peste ocean, noi fiind conștienți de faptul că, în virtutea frământărilor istorice prin care ne-a fost dat să trecem, ne situăm, în perimetrul problematicei bibliologice, undeva între *Quo vadis?* (care e o întrebare la ordinea zilei în Basarabia) și ceea ce formula W. Lancaster cu câțiva ani în urmă: *Whither libraries? Or Wither libraries?* Dacă nu depășeam întrebarea sienkiewicziană, cădeam într-o stare de incertitudine profesională care, în circumstanțele Basarabiei, unde seculara plagă românească a

scepticismului își are, mai ales în mediul conservator al bibliotecarilor, un sol propice am fi adus mari prejudicii unei profesii și așa marginalizate, iar dacă ne aventuram spre registrul de interogații al bibliologilor americani, riscam, în condițiile unei dezolante penurii de carte românească, să devenim ridicoli, dacă nu chiar trădători ai cauzei neamului. În consecință, principiul director pentru care s-a optat a fost acela al conjugării ideilor umaniste promovate de către bibliologia universală (Manifestul UNESCO fiindu-ne, în acest sens, unul dintre punctele de reper) cu specificul național, amândouă urmând să fie racordate la posibilitățile și particularitățile basarabene. Două erau avantajele magistrale ce puteau fi obținute pe această formulă: alinierea bibliotecilor basarabene la tehnologiile și metodele bibliologice promovate pe plan internațional și integrarea lor în procesul de renaștere națională. Acest al doilea avantaj era și este pe atât de important, pe cât, până la începutul reformei, bibliotecile, în ipostaza lor oficială de puncte de reper ale partidului comunist, erau, de facto și de jure, niște focare antinaționale în ceea ce privește conținutul colecțiilor, dar și programul de activități. Simptomatică a fost, din chiar momentul formulării acestor aserțiuni, adversitatea unei anumite grupări de biblioteconomiști atât față de sincronizarea cu Europa, ca și față de identitatea culturală națională, cea dintâi îi obliga să-și refacă formația profesională, iar cea de a doua, pe lângă faptul că o complica pe cea dintâi prin impunerea limbii române în procesul de reciclare și perfecționare, le mai și anula situația privilegiată de care beneficiază zeci de ani (până la reformă, toate documentele și materialele metodologice după care funcționau bibliotecile nu numai că erau „slobozite” în mod canonic de la Moscova, dar, în mare, nici nu erau traduse). Metafora sistemului pentru care pleadau aceștia era reprezentată de căile ferate sovietice: pentru a pleca în Europa, ești nevoit să staționezi mult timp la punctul de trecere a graniței ca să se schimbe roțile trenului, dat fiind faptul că în occident drumurile de fier sunt croite pe o altă măsură. Numai că, în viziunea lor, metafora aceasta se proiecta într-un mod invers: Europa trebuie să-și schimbe roțile, dacă vrea să pătrundă în Uniune. Și acestui postulat i se circumscriau toate aspectele vieții socioeconomice și culturale, inclusiv biblioteconomia. Numai sistemul de clasificare „BBK”, dacă e să dăm un exemplu, face cât o întreagă magistrală Baikal-Amur, în materie de bibliologie, schimbarea măsurii „traverselor” însemnând, în acest domeniu, renunțarea la postulatele ideologico-partinice și repunerea biblioteconomiei pe principii profesionale.

Concepția elaborată de specialiști anulează toate postulatele aberante existente până în acel moment (partinitatea, ideologizarea, determinismul sovietic

ș.a.) și conține principii noi de activitate bibliotecară (libertatea, autonomia, neangajarea politică, identitatea culturală națională), precum și un nou statut funcțional al bibliotecilor (funcțiile patrimonială, informațională, de comunicare și hedonică devenind atribuții intrinseci, firești ale bibliotecilor publice, iar centrelor bibliotecare adăugându-li-se și funcția biblioteconomică). Modelul strategic prevede constituirea unui Sistem Național de Biblioteci (S.N.B.), care urmează să devină, prin definiție, un ansamblu de centre biblioteconomice și rețele de biblioteci, aflate în raporturi de colaborare profesională și având un organ comun de coordonare. În acest context, noțiunea de politică biblioteconomică a trebuit să fie abordată în felul cel mai exigent, întrucât, fără o delimitare bine definită între activitatea legiuitoare, de reglementare, și cea executivă, nici un sistem nu poate funcționa într-un mod optim. Dovada o fac și investigațiile recente la acest capitol efectuate de către bibliologii polonezi, care au realizat niște disocieri și sugestii demne de toată atenția referitoare la cele trei formule de structurare a politicii biblioteconomice practicate astăzi în lume. În ce ne privește, am optat pentru un Consiliu Biblioteconomic Național, ca organ superior de decizie, organizarea executării hotărârilor acestuia urmând să fie acoperită de către Biblioteca Națională. În județe vor fi constituite uniuni bibliotecare, a căror funcționare va fi condusă de către consiliile biblioteconomice interdepartamentale teritoriale, deciziile acestora urmând să fie transpuse în fapt de către bibliotecile județene. Mecanismul de funcționare a S.N.B. se va întemeia astfel pe descentralizarea, deconcentrarea și delegarea funcțiilor de dirijare și administrare, centralizate rămânând doar activitatea legiuitoare și de reglementare, exercitate respectiv de către Parlament și de către Guvern (prin Ministerul Culturii și Cultelor).

Celelalte compartimente ale concepției S.N.B. (Constituirea, completarea și conservarea colecțiilor, Pregătirea și perfecționarea bibliotecarilor, Știința bibliologică, Automatizarea și informatizarea, Economia de bibliotecă) prevăd și ele operarea unor modificări principiale, dintre care cele mai însemnate par a fi: o nouă viziune asupra colecțiilor bibliotecilor, acestea fiind tratate ca un tot întreg în cadrul Moldovei, cu consecințele corespunzătoare privind coordonarea politicii de achiziții și constituirea unei baze informative unitare, accesibilă tuturor bibliotecilor și creată prin cooperare: constituirea depozitului legal de publicații al Moldovei; acceptarea și promovarea viziunii europene asupra ciclului bibliologic (teoria sovietică includea bibliologia în biblioteconomie, ajungându-se astfel la niște elucubrații șocante, cum se întâmplă întotdeauna când se confundă și se substituie întregul cu partea); pregătirea unor bibliotecari formați după

niște criterii de cultură și civilizație, și nu după niște postulate și canoane politico-ideologice; automatizarea și informatizarea la nivel de S.N.B., cu o bază centrală de date la Biblioteca Națională și cu posibilități de acces, într-un regim de dialog, pentru toate bibliotecile sistemului, inclusiv (într-un viitor mai îndepărtat, desigur) și pentru cele comunale; un nou mecanism de finanțare a bibliotecilor; elaborarea unui sistem de reglementări prin care să se creeze cadrul juridic pentru funcționarea S.N.B. etc.

În baza modelului strategic, anticipând, uneori, aprobarea lui de către Colegiul Ministerului, au fost elaborate și aprobate un șir de acte, a căror punere în aplicare a însemnat încheierea fazei întâi, teoretică, a reformei, cea practică, aceasta din urmă având a fi consumată în anul 1992. Ordinul Ministerului Culturii și Cultelor referitor la reorganizarea rețelei de biblioteci, regulamentul-cadru și normativele de organizare și funcționare a bibliotecilor publice în Republica Moldova, pe lângă faptul că au repus în drepturi însăși noțiunea de bibliotecă publică (până atunci bibliotecile purtau calificativul „de masă”, după calapodul sovietic) și au introdus o tipologie morfologică în spiritul limbii române (servicii, oficii etc.) în locul celei vechi, croită după structura partidului comunist, au mai și desființat așa-zisele „țebees”-uri (sisteme centralizate de biblioteci), bazate pe metodele administrative de comandă și pe uniformizarea a tot și a toate, așa că bibliotecile publice de toate nivelurile au acum posibilitatea să activeze conform unor principii democratice, dând libertatea bibliotecarilor să-și manifeste disponibilitățile creative și spiritul de inițiativă. Ordinul despre revenirea la C.Z.U., pe lângă avantajul depolitizării, deschide perspective largi privind alinierea la tehnicile biblioteconomice europene, aplicarea tehnologiilor de automatizare și accesul la bazele de date ale bibliotecilor din alte țări.

Însă documentul cu cele mai mari rezonanțe, care parcă mai reverberează și acum tensiuni și amintiri dureroase, a fost Ordinul nr. 86 referitor la reorganizarea completării colecțiilor bibliotecilor publice din Moldova. Conținând enunțul unui nou principiu fundamental de funcționare a bibliotecilor publice (la completarea fondurilor — constituirea unor colecții corepunzătoare intereselor naționale ale poporului, năzuințele lui de familiarizare cu valorile universale de cultură și civilizație, iar la utilizarea lor — respectarea dreptului universal al omului de a avea acces liber la documente și informație), un program de reconstituire a colecțiilor pivotat pe identitatea culturală națională (sporirea cotei literaturii naționale prin achiziționarea tuturor publicațiilor referitoare la sau intrate în istoria culturii și civilizației românești, ucrainene, bulgare, găgăuze, cehe, poloneze, în funcție de structura demografică a comunității în cadrul căreia

funcționează biblioteca) și declarând nule toate recomandările și normativele emise de către organele de partid referitoare la structura procentuală pe domenii a fondurilor de bibliotecă, ordinul în cauză mai punea în sarcină bibliotecilor trierea substanțială a publicațiilor superflue și depășite moral, aceasta referindu-se, în principal, la literatura de partid. Consolidată încă de la faza de elaborare a concepției S.N.B., biblioteconomiștii rusofoni din opoziție au organizat un întins și vehement atac ideologic, susținut de către organele partidului comunist și de către deputații interfrontiști din Parlament, așa încât, suprapunându-se acest moment cu destituirea primului-ministru Mircea Druc și cu ofensiva declanșată asupra democrațiilor, situația a luat o turnură politică dramatică, rezonanțele ei, cu concursul mass-media rusofone, pășind cu mult peste fruntariile Moldovei. Acele nopți albe petrecute în Minister, în căutarea unei soluții de depășire a situației de incertitudine în care se pomenise ministrul Ion Ungureanu, au fost o apoteoză a anului biblioteconomic 1991, cu semnificații adânci și multiple și cu un efect de revers, benefic pentru noi, acela că pentru prima dată s-a înțeles, la toate nivelurile, de la președintele republicii la simplii mănuitori de carte, adevărul că bibliotecile au un rol deosebit în societate, de vreme ce pentru ele se poartă o bătălie veritabilă. Iar ea, acea bătălie, fu câștigată până la urmă de inimoasele bibliotecare moldovence în cadrul Conferinței Republicane a Bibliotecarilor, când s-a produs un adevărat rechizitoriu al concepțiilor bibliologice perimate și s-au făcut vizibile convulsiile crepusculare ale monstrului comunist.

Amurgul opoziției se pierdu și el în umbra unui buchet de flori de câmp, adus de o neaoșă basarabeancă, bibliotecară din satul de baștină al lui Ion Ungureanu. O jerbă de flori răscumpără onoarea și demnitatea unui bărbat de stat, a unei profesii, câștigă o cauză sublimă, aceasta însemnând că vremea Micului Prinț încă nu a trecut și, da-va Domnul, nu va trece nicicând.

Cu multe luni după asta, aflat-am, prin concursul unei întâmplări, când se demara reorganizarea Bibliotecii Naționale, că toată campania fusese organizată și coordonată de chiar fosta diriguitoare a acestei instituții. Tot atunci a răsărit în mine vie amintirea că în prima ședință a comisiei de experți, persoana cu pricina ne întreba dacă cei de la Moscova știu că avem de gând să elaborăm o concepție biblioteconomică proprie... După care s-a decodificat pentru noi și impactul produs în legătură cu noua concepție a Bibliotecii Naționale, impedimentele create în calea acesteia, impunându-ni-se o reluare sisifică a eforturilor, ceea ce a dus la amânarea schimbării la față a principalului centru biblioteconomic în raport cu reorganizarea rețelei de biblioteci, adică la refacerea trupului înainte de restructurarea capului, urmărindu-se scopul de a compromite întregul,

sistemul. Oricum, reorganizarea Bibliotecii Naționale a început, chiar dacă abia în 1992, iar conceptul ei, orientat spre modelul naționalei franceze, dar și spre al celei din București, întemeiat pe principii cibernetice de funcționare și dirijare, circumscris programului de reintegrare în spațiul străvechi de cultură, civilizație și spiritualitate românească, ne făgăduiește împliniri certe pentru întregul Sistem Național de Biblioteci.

Reformei bibliotecare i s-au alăturat, în anul trecut, o seamă de întâmplări de zile mari: înființarea Asociației Bibliotecarilor din Moldova, inaugurarea, cu concursul colegilor noștri de peste Prut, a Bibliotecii „Transilvania” și a Bibliotecii Publice de Carte Românească „Onisifor Ghibu” (ambele fiind filiale ale Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” Chișinău), Simpozionul „Bibliotecile și cultura”, expoziția de carte românească cu autografe a Bibliotecii Naționale, expoziția „Lecturile copilăriei”, organizată de Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă” în colaborare cu Biblioteca Județeană „Gheorghe Asachi” din Iași, expozițiile aduse la Chișinău de către colegii noștri de la Galați și Tecuci, participarea unui grup numeros de bibliotecari basarabeni la cursurile de perfecționare din România, colocviul de bibliologie românească organizat și susținut la Chișinău de către Biblioteca Națională din București, vin să întregească imaginea unui an biblioteconomic rotund și memorabil, aidoma planetei cu floare albastră a Micului Prinț.

(Magazin bibliologic, nr. 1, 1992; Biblioteca, nr. 6, 1992)

ANUL BIBLIOLOGIC 1992

Când recurgeam, acum un an și ceva, la sintagma „schimbarea la față a bibliotecilor basarabene“, îmi scăpa o nuanță esențială, aceea că bibliotecile sunt niște organisme cuprinse de un altul mai mare, iar membrii unei ierarhii au (de la Koestler citire) „ca și zeul Janus, două fețe ce privesc în direcții opuse: fața îndreptată spre nivelul inferior e cea a unui tot autonom; fața întoarsă spre cel de deasupra e cea a unei părți subordonate. Figură de stăpân, figură de sclav“. Și dacă ar fi să construim o efigie a anului bibliologic 1992 acest „efect Janus“ ar deveni element dominant. Efectul primei fațete a fost, în anul trecut, acela că elaborările biblioteconomice, fiind, în mare măsură, orientate spre modele occidentale și purtând un caracter anticipativ, nu întotdeauna se circumscriau macrosistemului. Mai mult decât atât, lipsa unui cadru juridic adecvat a făcut ca multe principii și modele să rămână pe hârtie, iar un șir de biblioteci, nefiind onorate cu alocări financiare suficiente sau nefiind subsidiate în genere, să ducă o existență anostă, dacă nu chiar să-și sisteze activitatea. Nota bene: direcția generală a Bibliotecii Naționale s-a văzut nevoită să caute sponsori chiar și în vederea procurării unor măhuri pentru dereticat. Oscilările (pendulului lui Foucault?) au fost să fie derutante, chiar nocive, amplitudinea având ca extreme fosta tutelare excesivă, copleșitoare și aruncarea noastră în valurile pecuniarismului, fără a ni se da răgazul necesar de a ne însuși, cel puțin sumar, cele mai elementare deprinderi de adaptare. Și se pare că regimul de pendul va mai persista: atingerea punctului de echilibru va urma abia după traversarea unei faze de survolare a spațiului în curs de abandonare dar și a celui râvnit. Starea de fapt în care politica, etica țării nu sunt determinate de bazele economice, ci se consideră factori de primă importanță, care decid întrebuințarea ce se dă mecanismului economic, ar putea împinge aceste oscilări

până la limita în care bibliotecile (și cultura, în general) ar putea fi marginalizate într-un perimetru de ghetou.

Pe de altă parte (în cea de a doua fațetă), universul bibliotecăresc e susceptibil de dezagregare din cauza oscilărilor interne, acestea rezultând și ele din odiseea ieșirii din totalitarism. Aici nu pot să nu invoc iarăși niște gânduri ale scriitorului și savantului citat mai sus (și o voi mai face pe parcurs pentru că Koestler, în opinia mea subiectivă, a intuit cu o exactitate aproape matematică legitățile schimbării matricelor), care a relevat, cu decenii până la noi, că atâta timp cât „va exista o prăpastie între gândire și tradiție, între cunoașterea din teorie și rutina din practică, gândirea va fi, în mod necesar, orientată de cei doi poli: utopia și curățirea creierului...”. Or, unul dintre obiectivele reformei bibliotecare rezidă tocmai în reintegrarea bibliotecarilor în intelectualitate, aceasta din urmă fiind înțeleasă ca un instrument, ori, mai exact, un organ de introspecție și de interpretare al corpului social. Aceasta, desigur, conform observației koestleriene, pune în mod automat în joc iconoclastul și pedagogul, elementul distructiv și cel constructiv. Ajunși în pasă rea prin privirea de acel sistem închis, când absența obiectivității în dezbatere era compensată prin fervoarea ei și în care se putea demonstra orice se credea și crede în tot ce se putea demonstra, liderii de biblioteci din generația veteranilor deocamdată nu vor și nici nu sunt gata pentru o răsturnare de formulă, așa încât, urmând spiritului lor gregar, s-au solidarizat în a-i localiza pe exponenții și promotorii noilor idei într-un pretins delict de opinie. Partizanii noului, întruniți sub acest standard la început, când dominant era interesul general național, au pornit să se împartă și ei după niște criterii străine atât spiritului profesional, cât și democrației în genere, motivele fiind punerea lor în fața unor exigențe și rigori de specialitate („Se poate așa ceva? Eu am semnat apelul cutare, am merite în fața neamului, vă rog să țineți cont de asta”), dar și unele dintr-acelea care pot fi identificate numai într-un mediu provincial. În consecință, ortodoxismul politic și etic a trecut lejer de pe o față pe alta și se pare că nu simte vreun disconfort.

În câmpul dominat de unitatea și confruntarea acestor poli, și-a dezvăluit alcătuirea un spectru de acțiuni care au contribuit, într-o măsură mai mare sau mai mică, la derularea în continuare a reformei bibliotecare.

Ceea ce aș vrea să remarc de la bun început sunt tentativele (reușite în mare parte) de a acoperi întreg domeniul ciclului de discipline legate de studiul sociofenomenologic, producția, răspândirea, descrierea și conservarea cărții. În 1992, sub auspiciile Bibliotecii Naționale a luat ființă Societatea Bibliofilă din

Moldova, statutul căreia ne promite inițieri, investigații și valorificări prestigioase în bibliofilie, sector puțin explorat în Basarabia. Începuturile făcute de noua Societate (ediția întâi a Simpozionului „Valori bibliofile din Moldova”, punerea în circulație a câtorva colecții particulare de valoare, inițierea unor investigații de istorie a bibliofiliei, ex-libris-ului ș.a.) au avut o rezonanță largă. Centrul de patologie și restaurare, creat în cadrul aceleiași bibliotecii, a pus bazele unei explorări științifice la zi în bibliopegistică. Serviciul studii și cercetări al Bibliotecii Naționale a purces la elaborarea concepției ciclului bibliologic. Aceste realizări, alături de altele, nu mai puțin importante, ce țin de istoria cărții, biblioteconomie și bibliografie, fac dovada unei reorientări hotărâtoare spre viziunea europeană asupra domeniului.

În biblioteconomie predominante au fost preocupările pentru crearea cadrului național de reglementare a activității bibliotecare, lipsa căruia în condițiile de tranziție a accentuat și mai mult situația aleatorie a bibliotecilor. În baza amendamentelor făcute de către centrele biblioteconomice la Regulamentul și la Normativele de organizare și funcționare a bibliotecilor publice, în 1992 a fost emisă varianta nouă a acestor documente care, aprobate fiind de mai multe ministere, a contribuit dacă nu la crearea unei atitudini loiale față de biblioteci din partea organelor locale de administrație publică (pentru asta e necesară o lege a bibliotecilor), atunci cel puțin la atenuarea repercusiunilor negative ce s-au răsfrânt asupra bibliotecilor din teritoriu ca rezultat al descentralizării administrației publice, care descentralizare nu se bazează, din păcate, pe un cadru juridic adecvat și deplin. De fapt, aceste documente au servit, în multe localități, drept un ultim colac de salvare pentru bibliotecarii aflați într-un spațiu de incertitudine organizatorică și socială cvazitotală. La nivel de instituții, s-au elaborat acte noi de reglementare (statute, regulamente etc.) întemeiate pe concepția Sistemului Național de Biblioteci și pe Regulamentul-cadru sus-numit. O importanță capitală atât pentru desfășurarea reformei în general, cât și pentru alinierea bibliotecilor basarabene la principiile și tehnologiile moderne o are apariția în Republica Moldova a primelor standarde naționale în bibliologie. În 1992 a fost înființat Comitetul tehnic pentru standardizare în bibliologie și informatică, care a și promulgat standardul privind transliterarea descrierilor de publicații. Important este că acest comitet își va sincroniza activitatea sa cu cea a comitetului omolog din România, aceasta contribuind, prin acceptarea unor standarde comune, la integrarea largă a activității bibliotecilor din amândouă părțile Prutului.

În 1992 s-au produs mutații de anvergură în organizarea asistenței metodologice și de specialitate. Biblioteca Națională, alte centre biblioteconomice au abandonat vechile clișee paterniste, rolul de inspectorat, locul „îndrumării” și al controlului începând să fie luat tot mai mult de o comunicare între specialiști. Ce-i drept, larga autonomie de decizie ce s-a acordat centrelor metodice de nivel mijlociu le-a găsit pe acestea nu întru totul pregătite, așa încât alte servicii decât cele legate de asigurarea unității naționale în bibliologie vor mai fi prestate, în continuare, de către centrele biblioteconomice republicane în funcție de solicitările parvenite din teritoriu.

Anul 1992 a fost un an al relațiilor cu publicul. Când spun așa, am în vedere, desigur, Departamentul relații cu publicul al Bibliotecii Naționale și serviciile corespunzătoare ale bibliotecilor publice municipale și orășenești. Programele de activități pivate pe identitatea națională, lărgirea și modernizarea gamei de animații culturale au facilitat integrarea bibliotecilor în procesul de renaștere națională, transformarea lor, în majoritatea cazurilor, în veritabile centre culturale și comunicative, iar odată cu aceasta s-a produs și sensibilizarea atenției și interesului opiniei publice pentru biblioteci. În nici un alt an de până acum activitatea bibliotecară nu a fost atât de larg reflectată de către mass-media, iar bibliotecile nu s-au bucurat de o astfel de considerație și audiență la public ca în prezent.

Anul 1992 a fost anul de grație al Bibliotecii Naționale, anul în care s-a produs reorganizarea principală a acestei instituții, scopul urmărit fiind unul dublu: alinierea la statutul funcțional al bibliotecilor naționale europene și integrarea ei în procesul de renaștere națională, de revenire la matca de cultură, civilizație și spiritualitate românească. Noua concepție a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, orientată în mare măsură spre modelul instituției similare franceze, dar și spre al aceleia din București, prevede o departamentalizare a structurii în consens cu organizarea Sistemului Național de Bibliotecă. Cele șase departamente ale bibliotecii (Patrimoniu, Fonduri, Informațional, Relații cu publicul, Biblioteconomie, Automatizare) conduse de către un director, fiecare asistat de câte un manager, au atribuții care acoperă nu doar interesele Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, ci și pe cele ale Sistemului Național, ele urmând să determine politica biblioteconomică și să asigure unitatea profesională la nivel de țară pe direcțiile funcționale corespunzătoare. Iată doar câteva dintre realizările notorii ale bibliotecii rezultate din reorganizarea ce se derulează: înființarea Atheneului de Cultură și Credință „Biserica Albă” (o formă de activitate bibliologică și cultural-bisericească ce se vrea o mișcare intelectuală patriotică

întru valorificarea dimensiunii creștine a culturii, civilizației și spiritualității românești), reluarea activității, într-o formulă nouă, a Cenuclului Literar „Miorița“, înființarea Clubului Național al Biblioteconomistilor, simpozioanele „Anul bibliologic 1991“, „Valori bibliofile din Moldova“, „Cultură și civilizație românească de-a lungul secolelor“ (cu participarea I.P.S. Nestor Vornicescu și Antonie Plămădeală), „Zilele Eminescu“, „Zilele Marii Uniri“, Salonul Național de Carte, alte manifestări, lansări de cărți și activități organizate în comun cu Ambasada României din Chișinău, cu ambasaderele altor țări. S-a demarat constituirea unei Bănci de Informație Politică și de Actualitate (BIPA) asupra vieții politico-administrative, socioeconomice și culturale a Republicii Moldova. Noua concepție a bibliotecii a impus și revizuirea activității editoriale a acesteia. În 1992 ea a început să elaboreze și să editeze: *Bibliografia națională a Moldovei*, *Catalogul actelor oficiale ale Republicii Moldova*, *Cronologia vieții politico-administrative a Moldovei*, *Calendarul bibliotecarului*, *Catalogul de istorie a Moldovei*, *Bucovinei și Ținutului Herța*. Și-a continuat apariția revista *Magazin bibliologic*. Au fost elaborate *Tabelele C.Z.U. pentru bibliotecile mari*. Cum e și firesc, o bună parte din aceste proiecte a fost realizată în colaborare cu Biblioteca Națională a României și cu Biblioteca „Gh. Asachi“ din Iași.

Anul 1992 a fost un an al cărții românești în Basarabia. Nu mă voi opri aici la faptul constituirii de către frații noștri din București a Bibliotecii „Onisifor Ghibu“ din Chișinău, prima bibliotecă, la noi, de carte exclusiv în limba română. Evenimentul s-a bucurat de o largă publicitate pe amândouă malurile. Donațiile de publicații din partea României nu s-au redus la atâta. Numai Ministerul Culturii din București a donat bibliotecilor noastre în 1992: cărți — 378 de titluri în număr de 912 423 ex., în valoare de 64 713 990 ruble; discuri — 200 de titluri în număr de 20 930 buc., în valoare de 1 415 083 ruble; diapozitive — 15 titluri în număr de 3 360 buc., în valoare de 365 509 ruble. Gestul magistral al consăngenilor noștri ni se arată cu atât mai generos cu cât ne dăm seama că prinosul adus de dumnealor depășește cu mult posibilitățile de achiziționare dar și de editare existente în Basarabia actuală.

Ce este de făcut acum, în primul rând, pentru a menține reforma bibliotecară pe făgașul ei cel bun? Cadrul legislativ este (și să dea domnul să nu rămână așa și în anul viitor) dezideratul numărul unu. Proiectul de lege cu privire la biblioteci trebuie să fie promovat cu toată insistența. Apoi, rămâne să ne gândim cum am putea ameliora situația financiară a bibliotecilor. Serviciile cu plată nu vor putea rezolva nimic în această privință. E necesară o altă atitudine

din partea statului. Într-o recentă publicație referitoare la biblioteconomia în S.U.A. este relevat un eficient sistem de finanțare a bibliotecilor, conform căruia bugetul bibliotecilor se constituie pe cote de către toate nivelurile de administrație publică (central, mijlociu, local). Cred că e o experiență pozitivă ce ar trebui să fie preluată și de noi.

Apoi, va trebui să evaluăm obiectiv situația reală privind organizarea colecțiilor, cataloagelor și celorlalte compartimente de strictă specialitate, pentru a ști cum să le asigurăm o ținută cu adevărat profesională. În acest context țin să subliniez că e timpul ca bibliotecile publice să-și exercite funcția de teaurizare a valorilor spirituale, cu toate operațiunile de rigoare.

E nevoie să eliminăm fragmentarea excesivă a activităților specifice și să obținem excluderea totală a paralelismelor, acestea fiind deosebit de pronunțate în organizarea centrelor biblioteconomice.

Se simte stringent necesitatea unor studii și elaborări algoritmice în vederea adaptării bibliotecilor la condițiile economiei de piață. Aceasta din urmă, precum se știe, stă așezată pe „trei balene”: concurența, libera inițiativă, democrația. Mutații îmbucurătoare în acest sens au și început să se producă. Cele trei biblioteci în vogă astăzi (Națională, Municipală Chișinău și „Ion Creangă”) au creat un remarcabil spirit competitiv în organizarea animațiilor culturale. E drept că în multe cazuri scopul urmărit ține mai mult la orgoliul unor persoane, decât de preocuparea pentru publicul cititor, dar timpul, sunt sigur, le va așeza pe toate la locul lor. Cât privește celelalte două aspecte, realizarea lor ține de factorul uman, de participarea bibliotecarilor. Și trebuie să mărturisesc că în Biblioteca Națională, dar și în alte centre biblioteconomice, reforma e periclitată tocmai de nivelul profesional insuficient al personalului. Fără de această condiție însă, adică fără schimbarea la față a bibliotecarilor (care va fi unul dintre dezideratele principale ale anului 1993), fără integrarea lor în parametrii a ceea ce numim astăzi inteligenție, nimic nu se va putea finisa. Calea spre acest ideal ar fi, dacă e să recurgem iarăși la sugestiile koestleriene, marcată de abandonarea contemplării rutinei, revelarea „săgeții în azur”, apoi trecerea prin „spirală eului” spre Ecce Homo.

(Magazin bibliologic, nr. 2, 1993; Biblioteca, nr. 7-8, 1993)

ISPITIREA LUI HARAP-ALB SAU ANUL BIBLIOLOGIC 1993

În comentariile sale la legenda Meșterului Manole, Eliade a formulat mai multe legități ancestrale ale destinului românesc, una dintre ele (cea care mă obsedează de mai multă vreme și care a canalizat chiar și reflecțiile-mi bibliologice) sunând astfel: „Cel dintâi pe care îl aduce soarta e menit să moară”. Ideea, înțelegerea metafizică a iminenței jertfei de sine există în stare latentă în subconștientul colectiv. Și totuși, faptul acesta nu întotdeauna îți aduce resemnarea. Când te gândești la membrii Sfatului Țării, de exemplu, cei care primii, în 1918, au încercat să restabilească o dreptate istorică pentru ca mai apoi să fie aruncați în gropi cu var, aici la Chișinău, sau duși în Siberia, ori la scriitorii moldoveni, cei care primii, încă până la război, au pus problema revenirii la grafia latină pentru a fi împușcați apoi, la Tiraspol, toată ființa ta este cuprinsă de o pornire protestatară. După care te întrebi, iminent, câți trebuie să fie trimiși pentru a izbândi, în cele din urmă, măcar ceva. Și astfel, răsfoiești filele memoriei colective și te alegi cu convingerea că cifra, numărul trei, de exemplu, este, pentru noi, unul dintre semnele predestinare, deseori fatidic. În mitologia populară, pământul stă pe trei pești. Spectacolul destinului e constituit din trei acte. În poveștile noastre întâlnim trei iezi, trei surori, trei frați etc. În *Miorița* sunt trei ciobani. Românii s-au adunat în trei principate, unirea cărora a trecut prin trei mari încercări. Pe teritoriul Republicii Moldova de astăzi s-au format trei republici, există trei președinți. Conform tradiției orale și scrise, izbândește, de cele mai multe ori, cel de-al treilea trimis al destinului. Dar și el, ca și predecesorii săi de altfel, sunt supuși, de regulă, la trei mari încercări. Reprezentantul tipic al celui de-al treilea sol este, probabil, Harap-Alb, care, în *Odissea* și *Iliada* sa, era pus mereu ba să îndeplinească trei porunci, ba să depășească trei piedici.

Predestinatarul semn trei planează, iată, și asupra bibliotecilor basarabene. Trei au fost încercările lor de a reveni și a se menține în albia bibliologiei naționale, cea de a treia fiind reforma bibliotecară începută în 1991, care reformă este, într-un fel, un Harap-Alb bibliologic, și încă unul crestă cu un dublu semn trei pentru că mai și împlinește trei ani. Acest Harap-Alb al nostru a fost supus deja la trei mari încercări, câte una în fiecare dintre cei trei ani de derulare a reformei bibliotecare, și la multe încercări mai mici. Ispitirile cele mari se înfățișau, de regulă, în câte o blană de urs. În 1991, după emiterea de către Ministerul Culturii a Ordinului nr. 86, cel referitor la reorientarea completării colecțiilor și depolitizarea bibliotecilor, ne ieși în cale ursul ideologic, cel care ne atacă vehement acasă și peste hotare, pricinuindu-ne nenumărate leziuni, dar care, până la urmă, ori că fu înfrânt, ori că se prefăcu numai așa, ca să ne atenueze vigilența, bătut în retragere.

Al doilea urs care ne aținu calea fu reșezarea profesională. Ieșiți din emfază și euforie, din atmosfera unui patos aproape revoluționar, ne pomenirăm față în față cu rigorile de strictă specialitate, acestea din urmă fiind reorientările spre bibliologia europeană, așa încât Harap-Alb al nostru se văzu nevoit să se mai pună pe carte, însușind regulamente, statute, normative, standarde, C.Z.U., terminologie națională etc. În asemenea situație, factorul uman fu creatorul principalelor probleme, care vor trebui soluționate pe parcursul mai multor ani.

A treia încercare pentru noi este ursul economic, acesta arătându-și blana mai ales în anul bibliologic 1993. Numai câte nu a trebuit să facă în anul trecut bietul Harap-Alb al nostru: să bată clopotele și să stărcească pe la ușile demnitarilor financiari pentru a obține cel puțin salariu pentru bibliotecarii care nu erau onorați cu solde câte trei luni, să influențeze Guvernul în vederea măririi grilei de salarizare, obținând un spor de vreo două trepte, dar rămânând totuși să fie mult mai puțin plătit decât pedagogii, să lege tei de curmei pentru a putea intra în iarnă și a asigura măcar cât de cât găurile din gospodăria delăsată, iar pe deasupra să mai și realizeze niște activități care să mențină autoritatea bibliotecilor ca instituții de cultură, pentru aceasta fiind nevoit să îndeplinească o lucrare necunoscută lui Ion Creangă, și anume căutarea sponsorilor. Sponsori, ce-i drept, s-au găsit. Dar asta nu a putut salva situația, pentru că sumele minuscule care ni s-au oferit alcătuiesc doar câteva sutimi de procent din bugetul necesar.

Criza economică ce s-a declanșat în 1993 a avut repercusiuni grave asupra bibliotecilor. În anul trecut au fost desființate 130 de biblioteci, 441 de bibliotecari rămânând șomeri. Numai pentru rețeaua de biblioteci publice bugetul a fost

redus cu 35-45 la sută, aceasta răsfrângându-se și asupra salariilor, dar mai ales asupra completării colecțiilor și întreținerii spațiilor funcționale. Sediul Bibliotecii Naționale, de exemplu, nereparat cum se cade din anii șaizeci a ajuns, în mai multe sectoare, cu deosebire în ceea ce privește dependințele și condițiile de muncă, într-o stare de neîntrebuințare. De zeci de ani nu se rezolvă problema spațiului de depozitare pentru Biblioteca „Ion Creangă” și pentru multe biblioteci publice orășenești. În 1993 alocările pentru achizițiile de carte nouă au fost reduse la Biblioteca Națională — cu 54%, la Biblioteca „Ion Creangă” — cu 45%, în bibliotecile orășenești — cu 40-50%. Fondul de publicații în limba de stat rămâne a fi și el dezavantajos: în Biblioteca Națională acesta este de 5%, la Biblioteca „Ion Creangă” — 24%, în bibliotecile publice — 37%. Rămâne aproape neschimbat indicatorul pe cap de locuitor, adică un moldovean are în limba sa 3-4 cărți, iar un rusofon — 12-14 cărți. Așa stând lucrurile, volens-nolens te întrebi: a cui e această țară?

Oricum, chiar și în aceste circumstanțe ostile, bibliotecile s-au străduit să-și exercite funcționalitatea regulamentară.

În anul 1993 centrele biblioteconomice și bibliotecile publice orășenești și-au concentrat eforturile și atenția asupra următoarelor direcții hotărâtoare: continuarea și aprofundarea reformei bibliotecare, în primul rând prin desăvârșirea cadrului de reglementare, antropologia (deontologia bibliologică), informatizarea (inclusiv reconsiderarea activității informaționale tradiționale) și continuarea optimizării relațiilor cu publicul.

În domeniul reglementării s-au realizat acțiuni de anvergură în toate rețelele de biblioteci, elaborându-se regulamente, statute, instrucțiuni etc., atât în rețeaua de biblioteci publice (Ministerul Culturii, Biblioteca Națională, bibliotecile publice orășenești), cât și în celelalte rețele (corpusuri de documente și-au elaborat nou-înființatele centre biblioteconomice — bibliotecile Academiei de Studii Economice, Academiei Agrare, ale universităților etc.). De menționat este că toate acestea, în linii generale, se întemeiază pe concepția Sistemului Național de Biblioteci, aprobat în 1992, fapt care le circumscrie dezideratului de unitate națională. Importante acte de reglementare au fost elaborate în cadrul Bibliotecii Republicane de Medicină, Bibliotecii Republicane de Informație Tehnico-Științifică, Bibliotecii Academiei de Științe, Bibliotecii Republicane „Ion Creangă”, Bibliotecii Centrale Universitare etc.

În ceea ce privește deontologia, factorul antropobibliologic, majoritatea centrelor bibliologice au fost conștiente de stringența acelei sarcini căreia i-am

zis „schimbarea la față a bibliotecarului“. În vederea acoperirii acestui deziderat, sub auspiciile Bibliotecii Naționale și-a început activitatea Centrul Republican de Perfecționare a Bibliotecarilor cu un program orientat către ciclul bibliologic acceptat în cadrul facultății de specialitate din Chișinău, niște cursuri similare au fost organizate de către Biblioteca Universității Agrare. Celelalte centre, în majoritatea lor, au organizat și realizat diverse forme de perfecționare bibliologică, cele mai reușite părând a fi: seminarele privind concepția de achiziții în momentul actual și experiența bibliotecilor de peste hotare (Biblioteca Republicană de Informație Tehnico-Economică), seminarele zonale relative la reforma bibliotecară organizate de Biblioteca „Ion Creangă“ în colaborare cu Ministerul Învățământului, seminarele zonale în problema activităților informaționale organizate în teritoriu de către Biblioteca Națională, seminarele raionale de perfecționare. Biblioteca Republicană de Medicină a organizat lectura și discuția colectivă a monografiei „Filosofia biblioteconomiei S.U.A.“, acțiune care s-a soldat cu multe repercusiuni pozitive, concrete în activitatea instituției în cauză.

Problemele deontologice nu pot fi soluționate fără un sistem de publicații metodologice. Nu știu dacă există un asemenea sistem, dar, oricum, mai multe centre au elaborat și editat lucrări metodice de real folos cum ar fi: *Mic dicționar bibliologic rus-român* (B.I.T.S.), magazinul *Glia* (B.A.A.), *Literatura nouă pentru copii*, *În ajutorul procesului de învățământ*, *Biblioteca*, *cartea*, *cititorul* (toate trei elaborate de Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă“ și multe alte publicații metodice realizate de Biblioteca Academiei, B.C.U., precum și de bibliotecile publice din teritoriu. O însemnătate capitală în acest sens a avut-o pătrunderea în spațiul nostru a lucrărilor metodologice elaborate de către Biblioteca Națională și bibliotecile județene din România.

E cazul să pomenim aici și despre ajutorul, cu adevărat frățesc, acordat de Guvernul României: circa 100 de bibliotecari de la noi au urmat cursurile de la Bușteni, vreo 40 și-au făcut stagiul în bibliotecile de peste Prut, circa 30 de tineri studiază la nou-înființata Facultate de Bibliologie din București, circa 400 au întreprins vizite de documentare în România.

Cât privește informația și informatizarea, mai toate bibliotecile mari au înțeles că informația înseamnă bani și putere, drept care au început să o elaboreze mai laborios, dar și să-i asigure securitatea. Biblioteca de Informație Tehnico-Științifică a realizat deja un sistem computerizat de asistență bibliografică, editând și un catalog prețios în patru volume *Invenții realizate în Republica Moldova*. Alte lucrări bibliografice de anvergură elaborate în 1993: buletine de creștere

(majoritatea centrelor biblioteconomice și a bibliotecilor publice), indicii *Sfecla de zahăr* (B.A.A.), *Viața Basarabiei* (B.A.S. și B.N.R.M.), *Rak tela i šeiki matki* (B.R.M.), un catalog colectiv de publicații în domeniu realizat de aceeași Bibliotecă Republicană de Medicină, colecția de bibliografie *Basarabiana* editată într-o aleasă ținută poligrafică și profesională de Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” Chișinău (fapt pentru care merită felicitări aparte) ș.a.

Cât privește informatizarea, ar merita să fie menționată concepția nouă elaborată de Biblioteca Națională, ea fiind aprobată de experții Fundației Soros care vor sponsoriza (după cum au promis) realizarea ei, precum și sistemele automatizate puse în aplicare la Biblioteca Universitară Bălți, Biblioteca de Informație Tehnico-Științifică, Biblioteca Academiei, de asemenea sistemul editorial computerizat aplicat în Biblioteca Națională, completarea și prelucrarea parțial automatizată a publicațiilor în aceasta din urmă.

Relațiile cu publicul au continuat să fie, în 1993, o preocupare de prestigiu a bibliotecilor, ea oferind, nu rareori, un refugiu din repercusiunile crizei economice, dar și un prilej de manifestare intelectual-națională, de afirmare a inteligenței depozitate în biblioteci. Biblioteca Națională a continuat derularea formulelor de activitate inițiate în 1992, inaugurând în 1993 un Salon Muzical. Biblioteca „Ion Creangă” a înființat Cenaclul „Conștiința națională”, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” a inaugurat „Zilele Bibliotecii «Transilvania»”, dar și un simpozion biblioteconomic de o ținută aleasă. Simpozioane tematice s-au produs la Căușeni, Strășeni, Orhei, Drochia, Fălești și în alte orașele, ele având, conform afirmațiilor organizatorilor, un efect triplu: reabilitarea culturală a zonei în care funcționează biblioteca dată, comunicarea fondului republican de publicații și sensibilizarea unor unități economice în ceea ce privește finanțarea și sponsorizarea activității bibliotecare în teritoriu. De multe ori aceste ameliorări se produceau pe seama Bibliotecii Naționale, care își asuma grosul cheltuielilor și care a ajuns și din această cauză, într-o stare materială deplorabilă, neputând acum să acopere niște funcții elementare. Oare nu e cazul să ne gândim că e mai rațional ca două mii de biblioteci publice să-și susțină Naționala, supraviețuind împreună, în loc ca ultima să le susțină pe toate, bancrutându-se? Iată un caz similar cu acela când un sat de flămânzi, având un singur gospodar aprovizionat, tăbărăște hulpav peste el, devorându-l și lipsind așezarea de ultima sa avere? Hai să ne gândim la aceasta.

Acestea au fost, în linii mari, preocupările anului bibliologic 1993. Acum, când știm rezultatele alegerilor în Parlamentul Republicii Moldova, ne încercăm

o stare de incertitudine. Oare nu se vor relua toate de la început? Oare nu ne vom reîntoarce la ceea ce a fost cândva? Probabil, nici Dumnezeu nu știe. Sau, poate, numai el știe. De aceea, până când nu s-a returnat roata reformei, vă propun să recapitulăm, ca o eventuală amintire frumoasă, cei trei ani de reformă bibliotecară, cele realizate de Harap-Alb al nostru.

Deci, cu ce ne-am ales în acești ani? În concepția S.N.B., unul dintre postulatele de bază era elaborarea ciclului bibliologic. De fapt, acesta era un fel de a spune, pentru că ciclul bibliologic este demult elaborat în Europa și în lume. Ce se avea în vedere? Acceptarea formulei europene și mondiale. Or, se știe că în știința sovietică disciplinele bibliologice erau incluse, în mod nefiresc, în biblioteconomie. Iată însă că ne-am pomenit și noi elaborând ciclul bibliologic. După mine, acesta este un lux nepermis, pentru că nu face să elaborezi ceea ce Europa a elaborat demult. Care era sarcina noastră? Să alcătuim un compendiu însoțit de un vademecum sau, poate, o broșură de popularizare, în care să explicăm ce este bibliologia, ce discipline cuprinde ea, ce s-a făcut în lume în aceste domenii și cum sunt ele acoperite la noi. Cred că nici acum nu e târziu să o facem.

Și dacă nu sunteți contra, haideți să vedem, împreună, cum au fost acoperite, în acești trei ani, la noi, domeniile bibliologiei:

- În biblioteconomie ne-am ales cu un corpus de documente care prefigurează organizarea și funcționarea bibliotecilor (vezi volumul *Biblioteconomia Moldovei. Cadru de reglementare, 1993*, dar și alte acte de reglementare).

- Este gata proiectul *Legii bibliotecilor*.

- Avem pentru prima dată o concepție biblioteconomică națională care se realizează în mod consecvent.

- Avem primele standarde bibliologice naționale.

E drept că multe dintre prevederile Concepției S.N.B. încă nu sunt realizate. nu este aprobată în Parlament Legea bibliotecilor, din care cauză nu este aprobat de către Guvern nici Regulamentul Consiliului Biblioteconomic Național, nu sunt constituite uniunile bibliotecare teritoriale, sunt lipsite de normativele de organizare și funcționare bibliotecile specializate și bibliotecile de învățământ. Acestea însă, în caz de nereturnare a Roatei Istoriei, pot fi recuperate.

Într-o altă albie, dacă e să vorbim de biblioteconomie, s-au desfășurat studiile și cercetările, deși realizările în acest domeniu nu sunt cele scontate. Și totuși în acest domeniu s-au obținut niște realizări demne de luat în seamă cum ar fi sociologia cărții și lecturii (Topul cărților realizat de Biblioteca Națională,

sondajul „Periodicele în lectura copiilor” efectuat de Biblioteca „Ion Creangă” ș.a). De altfel, țin să remarc că atunci când inauguram intrarea bibliotecilor în perioada economiei de piață, enunțam că, în această perioadă, noi trebuie să fim ca Ștefan cel Mare, adică să facem lucruri mari cu mijloace puține. În acest sens inimoasele bibliotecare de la „Ion Creangă” sunt pilduitoare, adică ele sunt puține la număr, dar fac uneori cât o bibliotecă națională.

În domeniul bibliografiei, dezideratul strategic, stipulat în concepția generală sus-numită, era acela de a realiza un repertoriu bibliografic național. Sarcina principală în acest domeniu o constituie elaborarea bibliografiei naționale, aceasta însemnând, în condițiile actuale, când s-a extins cu mult noțiunea de „publicație”, un repertoriu național de publicații. Din păcate, în condițiile republicii noastre conceptul de bibliografie națională (care include: publicații din teritoriul țării, publicațiile autorilor din țară scoase peste hotare, publicații despre țară și publicații în limba țării scoase peste hotare) nu poate fi realizat pe deplin, și anume în compartimentul publicații românofone scoase în România și în lume. Ce-i drept, în ultimul timp ni se propune o nouă limbă, și atunci conceptul ar putea fi realizat, numai că pentru aceasta va fi nevoie de o numeroasă comisie de experți care să delimiteze: care publicații sunt în limba română și care în limba moldovenească.

Un gen bibliografic neexplorat defel în Basarabia este cel al bibliografiei critice. Mă gândesc chiar că acum, când se polemizează atât de mult în privința denumirii limbii noastre, o bibliografie critică la temă ar servi drept un reper științific.

Avem și alte „goluri bibliografice”: buletinele de creștere ale bibliotecilor publice, suspendate din criza de finanțe și hârtie, bibliografia revistelor basarabene, catalogul de istorie a Basarabiei, Bucovinei și Ținutului Herța ș.a.

În domeniul bibliofiliei în acești trei ani s-au realizat, cu precădere, măsuri de ordin organizatoric. A fost înființată, sub auspiciile Bibliotecii Naționale, Societatea Bibliofililor. S-au ținut două ediții ale Simpozionului „Valori bibliofile din Moldova”. S-a încercat punerea în circulație a unor colecții bibliofile (de stat și particulare) prin organizarea unor expoziții (din colecțiile lui M. Cimpoi, P. Balmuș, V. Chiti, V. Șmarov, I. Osadcenco ș.a.).

În bibliotaxie s-a realizat elaborarea tabelelor C.Z.U. (variante medie), tabelelor mici C.Z.U. editate de Biblioteca Națională, Biblioteca „Ion Creangă” și Asociația Bibliotecarilor din Moldova, s-a purces la elaborarea unui Tezaurus-Clossaurus.

În bibliopogie lucrătorii Centrului de Patologie și Restaurare al Bibliotecii Naționale au ajuns la faza în care pot demonstra meșteșugul legatului sub aspect istoric și sunt gata să organizeze un seminar pentru bibliotecile din teritoriu.

În acești trei ani ne-am ales și cu o revistă de specialitate *Magazin bibliologic* care revistă atinge, în ultimul timp, un nivel profesional de luat în seamă. Avem și un cerc de autori-bibliologi care creează, publică, și deci sunt în stare să miște înainte bibliologia autohtonă: L. Corghenci, T. Costiuc, V. Osoianu, E. Harconiță, L. Kulikovski, N. Cheradi, E. Bejan, L. Rusu, C. Balaban, L. Gluh, Z. Bălan, E. Conțescu, T. Maleru, R. Martin, L. Sitaru, M. Hasnaș, N. Matei, E. Ploșniță, V. Farmagiu, alături de autorii din generația mai veche: P. Balmuș, Iu. Colesnic, V. Malanețchi, V. Chiriac, P. Racu, V. Pelin, E. Guțu, E. Corotenco, T. Baghici, I. Șpac, I. Madan, P. Ganencu și mulți alți autori care lucrează împreună la edificarea bibliologiei basarabene.

Există și domenii bibliologice neexplorate încă la noi: biblioiconofilia, bibliopepsia (aici ar fi bine venit un sondaj sociologic privind lectura bibliotecarilor), biblistica (nu mai avem un studiu relativ la editarea și circulația bibliilor în acest spațiu), bibliotehnica (care, de multe ori, se confundă cu tipizatele, dar care este o știință complexă asupra producerii materiale a publicațiilor), ar fi interesant să studiem cum se manifestă în spațiul nostru bibliomanii și bibliofobii.

Relativ la toate domeniile și disciplinele bibliologice trebuie să spunem că nu este scrisă încă istoria manifestării lor în spațiul nostru, aceasta constituind, probabil, sarcina primordială a cercetătorilor.

Ce ne așteaptă în anul 1994? De un an și ceva tot intrăm în economia de piață. În condițiile acestea este important să te poți adapta să fii cibernetic, adică toate funcțiile organismului tău (al bibliotecii) să se afle în exercițiu. Conformându-se acestui postulat, Biblioteca Națională și-a schimbat structura programului de activitate, acesta având drept compartimente funcțiile: patrimonială, informațională, comunicativă, hedonică și biblioteconomică. Volumul funcțiilor este raportat la resursele financiare, umane, materiale. Se implementează criterii noi de estimare a Bibliotecii Naționale și a personalului său, acestea urmând să stea și la baza sistemului de remunerare a salariaților. Aceste criterii sunt: eficiența funcțională (≥ 1), criteriul calității și activitatea inovațională, eficiența intelectuală (≤ 1) și eficiența (rezonabilitatea) economică.

Anul 1994 poate fi, mai ales după scrutinul electoral din 27 februarie, un an benefic, dar și fatidic. Cum va fi blana ursului ce are a ne ieși în cale de astă dată? Oare nu ne vom întoarce acolo de unde am pornit acum trei ani? Și oare nu cumva Harap-Alb al nostru e un Sisif, cu bolovanul pe pantă, care, în caz de ceva, ar putea să vină peste noi ca un tăvălug? Să-l sprijinim, să-l ajutăm pe Harap-Alb și atunci poate că vom izbândi.

(*Magazin bibliologic*, nr. 2, 1994; *Biblioteca*, nr. 2-3, 1994)

O BIBLIOTECĂ SIMBOLIZÂND ȚARA

De la Basarabia rusească la Basarabia românească — așa își intitulasă Onisifor Ghibu una dintre primele sale cărți scoase la Chișinău, titlu care reflectă plenar profesiunea de credință a marelui ardelean și a celor ce i s-au asociat în opera de renaștere națională a românilor de dincoace de Prut, căreia i s-a dat cu toată energia sa de luptător. De fapt, în cazul Transilvaniei și al Basarabiei s-a produs, după cum cineva a remarcat, „efectul fluturelui”: cum se ating și se suprapun, deasupra corpului, aripile fluturelui, tot așa se ating și se suprapun durerile și năzuințele basarabenilor și ale ardelenilor, și unii și alții aflați multă vreme sub dominație străină, și unii și alții tinzând spre libertate și spre renaștere națională. În virtutea acestor afinități speciale, s-a întâmplat că basarabenii și transilvănenii au fost și sunt deosebit de receptivi și foarte săritori la nevoie unii pentru alții. După Unirea din 1918, consăngenii noștri ardeleni au fost printre primii care au trecut Prutul și s-au așezat la noi cu misiunea de a ne ajuta la revitalizarea identității culturale naționale, întemeind aici Societatea „ASTRA”, rolul căreia în lucrarea de redevenire a noastră ca români a fost, în multe privințe, hotărâtor.

Ardelean prin locul nașterii și al începuturilor formației sale, filosoful, istoricul, pedagogul, scriitorul și marele om de cultură Onisifor Ghibu apare în viața Basarabiei, potrivit expresiei plastice a unuia dintre acei care l-au cunoscut îndeaproape, „ca un mentor în sensul cel mai propriu al metaforei, adică sub chipul luminos al unui tribun ivit pe neașteptate în momentul-cheie al descătușării pământului dintre Prut și Nistru de sub stăpânirea Imperiului Rus”. Aici s-a alăturat grupului de moldoveni patrioți (a se vedea, în această privință, eseul lui Andrei Pleșu despre conștiința patriotică în cultura românească modernă, revelator pentru înțelegerea mai profundă și a personalității lui Ghibu), în frunte cu Pantelimon Halippa, îmbrățișând cauza Unirii Basarabiei cu țara ca pe propriul său ideal. Cu o energie extraordinară, Ghibu a luptat pentru aducerea

la Chișinău a unei tipografii cu alfabet românesc și pentru introducerea scrisului latin în învățământ și în viața publică, a tipărit primul abecedar românesc, iar la 24 ianuarie 1918, în primul număr al revistei *România nouă* s-a aflat în fruntea listei de semnături prestigioase ale unui grup care redactase *Declarația de Unire*. Mersul istoriei însă, care nu ne-a prea răsfățat, îl făcu nevoit pe neobositul luminător să părăsească Basarabia, nu însă și idealurile sale, căci tocmai în perioada aceasta își alege drept motto al activității sale vorbele lui Carlyle: „Sunt grele vremurile? Ei bine, de aceea suntem aici, ca să le facem mai bune“.

Și, într-adevăr, Onisifor Ghibu a fost un om care nu s-a cruțat deloc și nu s-a lăsat înfrânt de greutate. Iată-l în acțiunea lui dintre cele două războaie, scrie I. Bulei, împotriva politicii șovine a organizațiilor din Transilvania: în opt ani, după propria-i mărturisire publicată, a făcut 321 de drumuri la București și în mai toate centrele transilvănene, apoi la Praga, Viena, Geneva sau Roma. A bătut astfel 250 000 de km timp de aproape 1 200 de zile. Fiul său Octavian și-l amintește din vremea copilăriei sale la Cluj mereu plecând la gară sau venind de la gară.

După cel de-al doilea război mondial, Onisifor Ghibu a fost cel dintâi profesor pe care regimul instaurat în martie 1945 l-a „epurat“ din Universitatea la a cărei constituire avusese un rol de prim ordin. Retras la Sibiu, realizează o serie de lucrări științifice și publicistico-artistice, care îi întregesc profilul de savant și patriot. De altfel, în perioada aceasta își va îndrepta mereu gândul și către Basarabia, iar în octombrie 1959 redactează o scrisoare-memoriu adresată conducătorilor de atunci ai Uniunii Sovietice — Hrușciov și Bulganin — scrisoare care vizează dreptul basarabenilor la autodeterminare și care a fost primul rechizitoriu adevărat al teoriei marxist-leniniste și al practicii sistemului socialist. Nu știu dacă Onisifor Ghibu avusese în proiectele sale înființarea la Chișinău a unei biblioteci publice românești. Penuria de carte națională în Basarabia acelor ani nu era mai puțin dezolantă decât astăzi și se vede, din tot ce a întreprins profesorul clujean la noi, că îl preocupa și această problemă, de vreme ce inițiază o activitate editorială prodigioasă și aduce la Chișinău colete importante de publicații. De aceea, în lipsa unei mărturii scrise, inclin să cred că familia Ghibu (în primul rând fiii săi Octavian și Mihai), care este continuatoarea fidelă a crezului și a programului de acțiuni ale mult regretatului om de cultură și știință, a dat curs, atunci când a inițiat acest act cultural, unui deziderat mai vechi care, dintr-un motiv sau altul, nu a fost afișat. Primul a enunțat această idee Octavian Ghibu care, sosit la Chișinău după revoluția română din decembrie 1989, s-a adresat oficialităților din republica noastră cu propunerea de a dona

Moldovei biblioteca tatălui său. Din chiar momentul lansării, oferta generoasă a fiului lui Ghibu își avu iconoclaștii și iconodulii săi, precum este împărțită, în ideea de țară, societatea basarabeană, această polarizare fiind deosebit de pronunțată și susceptibilă de declanșarea unor confruntări politice, mai ales atunci când abordarea problemei referitoare la biblioteca românească se suprapune, în timp, cu destituirea primului-ministru Mircea Druc. Pe de o parte, susținerea aproape frenetică din partea unor oameni de cultură și din cea a cititorilor, dornici de publicații naționale, pe de alta, suspiciunile deghezate sau france ale unor demnitari, care, din unghiul lor de vedere, găseau această întreprindere ca fiind inoportună și precocă, vehiculând argumente menite să atragă, cu bună intenție, faptul de cultură în albia politicului: că, chipurile, este incorect ca un stat să înființeze o bibliotecă în perimetrul altei țări, că o bibliotecă pur românească i-ar speria pe reprezentanții așa-ziselor minorități naționale etc. Esențial este însă faptul că ideea bibliotecii își câștigă, printre partizanii săi, o seamă de personalități cu pondere, de dincoace și de dincolo de Prut, care nu au cedat în fața greutăților și au dus începutul la bun sfârșit. Lidia Kulikovski, directorul Bibliotecii „B.P. Hasdeu” din Chișinău, cea care a făcut coadă pe la ușile multor demnitari și a bătut multă cale întru promovarea și apărarea acestei idei, aidoma lui Onisifor Ghibu în perioada interbelică, ar merita să stea în capul listei. Nu însă înaintea lui Florin Rotaru, consilier cultural al municipiului București, cel care, atunci când ideea fu acceptată în principiu și trecută într-un protocol oficial, dădu chișinăuienilor, la Chișinău, pe banii săi, o recepție pentru faptul că aceștia consimțiseră să li se facă o bibliotecă veritabilă în urbea lor, și a lui Gheorghe Buluță, directorul Bibliotecii Municipale „M. Sadoveanu” din București, care, împreună cu subalternii săi, sufletești cu toții, făcură munca de rutină, dând viață, în termeni record, minunii care se cheamă Biblioteca Publică „Onisifor Ghibu”.

De la concepere la finalizare însă, biblioteca a cunoscut o odisee cu întâmplări pe măsura mediului basarabean și cu o alternanță dispozițională și emoțională care acoperă, se pare, întregul arsenal de genuri teatrale. După ce ideea referitoare la înființarea bibliotecii românești fu legiferată în câte un punct din protocoalele de colaborare încheiate între cele două Ministere de Cultură, două Primării (a Bucureștiului și a Chișinăului), două Biblioteci Municipale (domnul Buluță, mare meșter la protocoale, ne-a demonstrat, în acele zile, toate disponibilitățile penitei dumisale), treaba părea că pornise pe făgașul cel bun. La inițiativa lui Ghibu s-au raliat Primăria capitalei române, Mitropolia Bucureștilor, Biblioteca Municipală „M. Sadoveanu”, bibliofili și oameni de

cultură, încât, până la urmă, o bună parte din populația orașului lui Bucur colecta cărți pentru Chișinău. La comanda Bibliotecii Municipale București se confecționează mobilierul, lucrătorii ei înfăptuind prelucrarea biblioteconomică și întocmind cataloagele.

Iară dincoace de Prut se căuta, ca în toate timpurile bune și rele, un spațiu pentru bibliotecă... Și ori că suntem într-adevăr săraci, ori că asta servea pentru unele persoane drept motiv al tergiversărilor pe care le făceau într-un mod aproape etalat, ori că altceva era la mijloc, dar un spațiu potrivit nu se găsea și pace. Domnul Octavian Ghibu nu mai înceta să tot trimită șefilor republicii scrisori pe toate tonurile ce și le putea permite un om cult ca dumnealui, de la rugămințile umilitoare la alarma reținută. Grigore Vieru, solicitat de O. Ghibu, ceru o audiență primului-ministru Valeriu Muravschi. Tocmai pe atunci apăru decretul despre desființarea partidului comunist și, cum începuse împărțirea averii acestuia, se făceau promisiuni măgulitoare.

Făgăduințele însă nu costă prea mult la noi, așa că biblioteca s-a ales, până la urmă, cam cu ce s-a ales și românul, venit cu întârziere, în fața lui Dumnezeu, să i se dea ce este merit să fie al său.

În sfârșit, domnul Iulian Filip, șeful Direcției Cultură Chișinău, alocă un spațiu oferit de el, anterior, unei cooperative, în strada Luceafărul nr. 2. Sosi din București primul transport de carte și o parte din mobilier, așa încât părea posibilă inaugurarea bibliotecii pe data de 31 august, cum se programase, întâmplarea aceasta de zile mari urmând să devină unul dintre momentele principale ale Sărbătorii „Limba Noastră cea Română”. Dar nu a fost să fie așa, pentru că spațiul, nepotrivit pentru o asemenea colecție de publicații, mai trebuia și reparat până la capăt, iar mai târziu, toamna, bibliotecarele din Chișinău și cele din București, după ce îndurară disconfortul și umezeala, dar mai cu seamă somațiile cooperatiștilor, se lăsaseră păgubase... O scrisoare a lui Octavian Ghibu, sosită în acele zile reci, ne va zgudui și ne va face să roșim ori de câte ori o vom citi, acum și peste ani.

Ministrul Ungureanu, recăpătându-și echilibrul clătinat, în 1991, de un întins și vehement atac ideologic prilejuit de Ordinul nr. 86, legat și el de biblioteci și de cartea națională, luă, la finele anului, când se părea că biblioteca nu mai are sorti de izbândă, o decizie benefică, aceea de a o amplasa în localul Centrului Republican de Cultură și Artă. Reacția Guvernului a fost cum și era de așteptat: o dispoziție a primului-ministru cerea eliberarea imediată a spațiului, destinat zice-se, unor recepții diplomaticești. A fost nevoie de negocieri, și de putere de convingere, pentru ca să se obțină o conciliere și să se producă la 15 ianuarie

1992, de ziua lui Eminescu, întâmplarea așteptată aproape doi ani, inaugurarea Bibliotecii de Carte Românească „Onisifor Ghibu“. Nu știu cât adevăr și câtă minciună este în ce vorbește provincia noastră despre Ion Ungureanu, dar am convingerea că dacă în toți anii cât i-a fost și îi va mai fi dat să fie ministru, singura făptuire ar fi această bibliotecă, atunci ea ar fi de ajuns pentru a-l pomeni, din când în când, cu un cuvânt de bine.

Semnificația acestui eveniment cultural este multiplă. Prin fiii săi, Onisifor Ghibu parcă ar fi reînviat ca să ne întindă iar o mână de ajutor, în timpul celei de a doua renașteri naționale a basarabenilor, ctitorind biblioteca ce-i poartă numele. Numai că de astă dată, lui Octavian și Mihai, transilvăneni de viță, li s-au asociat reprezentanți ai Munteniei și Moldovei, pentru a duce la bun sfârșit o operă care e, pe drept cuvânt, a tustrelelor principate, iar inaugurarea, care a fost, de fapt, o mică adunare națională cu vorbitori, iarăși, din toate plaiurile românești, conferă Bibliotecii „On. Ghibu“ statutul de simbol al țării întregite.

În chiar momentul său inaugural, biblioteca număra circa 30 000 de volume, toate în limba română, lucru nemaiîntâlnit prin părțile noastre, inclusiv cărți de patrimoniu, fondul oferindu-i pentru prima dată cititorului basarabean imaginea integrală și informația aproape de plenitudine asupra culturii și civilizației românești, dar și asupra valorilor universale.

În sfârșit, Biblioteca „Onisifor Ghibu“ este prima de la noi realizată pe tehnologiile românești și europene moderne, încât drumul nostru către biblioteconomia occidentală devine mult mai ușor, pentru că ea a venit singură la noi acasă. Și dacă așa stau lucrurile, atunci cred că abia acum avem șanse reale să transpunem în fapt dezideratul cuprins în titlul unei cărți a lui Onisifor Ghibu, acela de a traversa cu pași siguri calea de la Basarabia rusească la Basarabia românească.

(Biblioteca, nr. 7, 1992)

DE LA „MÉMOIRE DU MONDE” LA „MEMORIA MOLDOVEI”

Acum câțiva ani scriitoarea croată Dubravka Ugresic publica în *La Règle du jeu* ciclul de eseuri „Sarajevo, mon amour”, unul dintre ele fiind intitulat „Moartea cărții”. Istoria creației și distrugerii cărților, scria autoarea, este paralelă cu istoria umanității. Lung e drumul de la Biblioteca din Alexandria la Biblioteca din Sarajevo... Împăratul chinez Quin Shi Huandgi a fost un personaj care a devenit celebru tocmai datorită faptului că a dat ordin să se ardă cărțile: în anul 213 înainte de Hristos a ordonat să fie distruse prin foc toate documentele pentru ca istoria să înceapă odată cu stăpânirea lui, odată cu el. Visul său de a întemeia o dinastie nemuritoare nu l-a împiedicat să pună temeliile Zidului Chinezesc. Jorge Luis Borges a scris o nuvelă cu acest subiect, în care încerca să afle tainica legătură dintre aceste două acțiuni: „să arzi cărțile și să construiești”. Oricum, prin măreța sa piromanie, împăratul Quin Shi Huandgi a fost și rămâne inventatorul amneziei istorice, fenomen care a pus și continuă să pună, azi, poate, cu mult mai multă acuitate, probleme grave în fața umanității.

Desigur, pierderea documentelor ce înglobează memoria colectivă este cauzată, de foarte multe ori, de factori naturali: inundațiile, incendiile provocate de descărcările electrice, uraganele, cutremurele de pământ etc., au lipsit omenirea de colecții întregi de cărți, documente de arhivă, de alte suporturi de informație. Dar nu de puține ori culpa este a omului. Ștergerea de pe fața pământului a Bibliotecii Naționale din Sarajevo, în timpul recentului război din spațiul iugoslav, e un caz dintre acestea. La fel și incendiul de la Biblioteca Academiei din Sankt-Peterburg sau distrugerea Bibliotecii Centrale Universitare București în toiul Revoluției Române din Decembrie 1989, sau, ca să dăm un exemplu de la noi, distrugerea a trei biblioteci publice din Transnistria în timpul Războiului din 1992.

Factorul uman devine, la acest sfârșit de secol și de mileniu, catalizatorul unor acțiuni și fapte nocive, aducătoare de pierderi irecuperabile, acestea din urmă periclitând memoria omenirii, iar, în consecință, civilizația și existența noastră. Cum s-ar putea evita o asemenea catastrofă? Ce ar trebui să facem pentru a salvagarda patrimoniul documentar ce reflectă diversitatea limbilor, popoarelor, culturilor, fiind oglinda umanității și memoria acesteia? Un grup de savanți și de practicieni europeni au scos pe tapet această problemă complexă în fața UNESCO. Răspunsul nu s-a lăsat așteptat. În 1992 directorul general al UNESCO dl M. Federico Mayor a constituit, prin decret, un Comitet Consultativ Internațional însărcinat să elaboreze și să prezinte proiectul unui program special sub genericul „Memory of the World”. Comitetul Consultativ și-a pivotat activitatea sa pe un șir de chestiuni de principiu, începând cu însăși definiția de „memory of the world”, continuând cu studierea și generalizarea situației ce s-a creat în lume în privința conșervării și comunicării patrimoniului documentar și încheind cu elaborarea unor propuneri referitoare la principiile directoare ale viitorului program (criteriile de selectare, cadrul juridic, cooperarea internațională, structura funcțională, cadrul tehnic și cel financiar). Toate acestea au fost expuse în raportul final al Comitetului, prezentat în cadrul primei reuniuni a acestuia, care a avut loc la 12 septembrie 1993 în orașul Pultusk (Polonia).

Reuniunea a fost deschisă de către dl M. Federico Mayor. Discursul său a constituit o veritabilă bijuterie de publicistică bibliologică axată pe dictonul „habent sua fata libelli”, a dat tonul discuțiilor, conținând idei și sugestii magistrale referitoare la scopul, fondul și modalitățile de transpunere în fapt a programului. Dl Abdelaziz Abid, șeful secției Programului general de informare (PGI) al UNESCO, sub auspiciile căreia și-a desfășurat activitatea Comitetul Consultativ, a prezentat o comunicare asupra situației patrimoniului documentar mondial și a posibilităților de salvagardare a acestuia, în special prin intermediul Programului „Memory of the World”. Reuniunea a fost prezidată de Jean-Pierre Wallot, președintele Comitetului Consultativ Internațional. Raportul final a fost prezentat de dl Jean-Marie Arnoult, membru al comitetului, directorul tehnic al Bibliotecii Naționale a Franței.

Programul reuniunii a cuprins două ședințe plenare și mai multe ședințe consacrate compartimentelor viitorului program: cadrul conceptual, criteriile de selectare, principiile de conservare, aspectele financiare, cadrul juridic, cadrul funcțional. În final au fost adoptate recomandările privind realizarea Programului „Memory of the World”.

Materialele reuniunii de la Pultusk însă nu constituiau acel document de reglementare care să stea la temelia activităților investigaționale și practice pe planurile internațional, regional și național. Ideile și principiile acceptate trebuia să fie sistematizate, detaliate, perfectate de către specialiști din domenii concrete. În acest scop, Comitetul Consultativ Internațional „Memory of the World” a încheiat un Acord de colaborare cu I.F.L.A., în baza căruia a fost constituit un grup de lucru pentru elaborarea programului propriu-zis. Peste mai bine de un an, în 1995, documentul a fost elaborat, aprobat și publicat în limba engleză cu titlul de act normativ al UNESCO, având numărul de înregistrare CII-95/WS-11. În noiembrie 1995 apare versiunea franceză cu titlul „Mémoire du monde: principes directeurs pour la sauvegarde du patrimoine documentaire” („Memoria lumii: principii directoare pentru salvagardarea patrimoniului documentar”).

Revista *Magazin bibliologic* publică în acest număr prima versiune în limba română a acestui document (în România nu există încă o traducere a acestuia), efectuată după varianta franceză. În acest sens, dacă ținem cont de numărul impunător de specialiști care au pregătit, timp de aproape jumătate de an, versiunea franceză, munca celor două realizatoare a versiunii de la noi (traducătoarea Eugenia Pruteanu și redactorul Gabriela Buruiană), realizată într-un termen mai scurt, merită elogiul și prețuirea cele mai înalte. Mai mult decât atât, publicarea acestei versiuni este, pentru cel ce înțelege acest lucru, un adevărat eveniment.

Situația în care se află patrimoniul Republicii Moldova ne obligă să facem tot posibilul pentru a ne circumscrie programului internațional inițiat, patronat și finanțat, parțial, de UNESCO. Și condițiile de conservare a cărților și a altor documente de patrimoniu în instituțiile de profil de la noi, condiții departe de a satisface normele internaționale, și lipsa mijloacelor tehnice și a preparatelor necesare pentru a reda și prelungi viața publicațiilor, și miile de titluri de manuscrise, cărți vechi și documente de arhivă înstrăinate, în anii de pomină, de către fel de fel de „savanți” care le sustrăgeau de prin biserici, de pe la stareți, diaconi și parohi pentru a le căra înspre marile sau micile orașe ale imperiului sovietic — toate acestea merită și trebuie să se afle în atenția și în grija noastră dacă vrem ca urmașii noștri să nu-și uite strămoșii și țara.

În zilele de 18-19 decembrie Biblioteca Națională, Asociația Bibliotecarilor și Fundația Soros Moldova au organizat un Seminar Național cu tema: „Bibliotecile și memoria lumii”, în cadrul căruia a fost prezentată versiunea franceză a programului internațional, fiind abordate chestiunile legate de

participarea Moldovei la realizarea lui. Participanții la seminar au votat în unanimitate un Apel, în care se spune: „Reieșind din dezideratele Programului UNESCO «Mémoire du monde» și ținând cont de starea în care se află, la acest capitol, patrimoniul național al Republicii Moldova, Asociația Bibliotecarilor consideră că este oportun ca statul nostru să se alăture la sus-numitul program internațional și să declare anul 1997 Anul Memoriei Moldovei. În acest context urmează să fie înființat un Comitet Național al Programului «Memoria Moldovei» cu statut juridic în republică și în cadrul Comitetului Consultativ Internațional «Mémoire du monde», să fie alcătuit, aprobat și pus în acțiune Programul național «Memoria Moldovei», iar în publicații să se desfășoare acțiuni de cercetare și de valorificare a patrimoniului național de manuscrise, documente imprimate, audiovizuale, înregistratoare și de arhivă. Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova cheamă formațiunile guvernamentale, organizațiile nonguvernamentale, de asemenea factorii economici de stat și privați, mass-media, pe toți oamenii de bună-credință să se alăture la această inițiativă și să sprijine din punct de vedere științific, metodologic, organizatoric și financiar acest proiect de mare importanță pentru destinele poporului Republicii Moldova”.

În aceeași zi (19 decembrie 1996) a fost ales, prin vot deschis, Comitetul Național, căruia îi revine sarcina de a elabora Programul „Memoria Moldovei” și de a promova ideea includerii programului național în cadrul celui internațional, pentru ca, în acest fel, să se poată obține un sprijin financiar din partea UNESCO. Cei unsprezece membri ai comitetului reprezintă instituțiile deținătoare de documente de patrimoniu (bibliotecile, muzeele, arhivele), știința bibliologică și mecenajii din Republica Moldova. Mergându-se pe modelul Comitetului Internațional, care, după reuniunea de la Pultusk, s-a transformat dintr-un organism delegativ într-o structură cu statut juridic, având toate atribuțiile corespunzătoare unui astfel de statut și, iminent, un aparat recrutat dintre salariații Secției PGI UNESCO; participanții la seminarul din Chișinău au votat și componența Secretariatului Comitetului Național, membrii căruia au fost aleși dintre salariații Bibliotecii Naționale și membrii Biroului Asociației Bibliotecarilor. Secretariatul a fost însărcinat să îndeplinească un șir de lucrări necesare pentru buna organizare și asigurare documentară a primei reuniuni oficiale a Comitetului Național, precum și a unor seminare de abordaj în teritoriu: comandarea traducerii în română a versiunii franceze și tirajarea acesteia, elaborarea, în colaborare cu specialiștii de la bibliotecile, muzeele și arhivele de prim rang, a unor propuneri pentru viitorul Program „Memoria Moldovei” și pentru organizarea și desfășurarea Anului Memoriei Moldovei. Grupul de lucru însă (responsabilă de

activitatea lui a fost desemnată dna Olga Bârlad) nu s-a achitat de aceste sarcini și, în consecință, nu s-a produs încă nici prima reuniune oficială a Comitetului Național.

Între timp un șir de centre biblioteconomice au organizat seminare de abordaj sau alte acțiuni menite să schițeze locul și rolul rețelelor teritoriale și departamentale de biblioteci în viitorul program național, de asemenea să pună la punct aspectele conceptuale ale unor programe teritoriale. Seminarul de la U.L.I.M. (din februarie 1997) al bibliotecilor universitare, consacrat acestei probleme, a fost unul pilduitor. Programul TOCAMO (Totul despre capitala Moldovei), elaborat și pus în acțiune de către Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu” Chișinău, constituie un model reușit de cum trebuie să fie și ce trebuie să conțină compartimentele teritoriale ale programului național.

Curentul de opinie, formarea căruia a început la Seminarul Național din decembrie 1996 și a continuat în cadrul acțiunilor inițiate de către centrele biblioteconomice, este că la elaborarea și promovarea Programului național „Memoria Moldovei” urmează să se țină cont de următoarele teze:

1. Programul „Memoria Moldovei”, reieșind din specificitatea și circumstanțele în care ne-am aflat și suntem, se va structura pe patru compartimente-pivot: partea circumscrisă internaționalului, partea principală referitoare la patrimoniul de rang național, programele teritoriale și un capitol special referitor la documentele ce țin de patrimoniul nostru național, dar se află în afara fruntariilor țării.

2. Registrul național va cuprinde principii și criterii de selectare corespunzătoare compartimentelor programului.

3. Partea circumscrisă internaționalului este, poate, singura care ne poate asigura obținerea unui sprijin financiar din partea UNESCO. Prin urmare, selectarea trebuie să fie una excepțional de riguroasă și de competentă. Nu se va neglija nici faptul că, în virtutea unei tradiții europene, se obține mai lesne finanțarea unor programe regionale decât a celor naționale. Se va tatona deci posibilitatea elaborării unui program regional în colaborare cu România și, poate, cu Ucraina (avându-se în vedere zonele și valorile românești din această țară).

4. Partea națională nu va putea fi realizată fără o sensibilizare deosebită a Preșidenției, Parlamentului și Guvernului Moldovei, de care depinde întru totul acoperirea ei financiară. În acest sens, compartimentul trebuie să aibă o variantă de program autonom, care să fie promovat în fața sus-numitelor instanțe. În mod similar vor proceda și centrele biblioteconomice atunci când vor începe promovarea și înfăptuirea programelor teritoriale.

5. În condițiile Republicii Moldova revigorarea funcției patrimoniale a bibliotecilor ar putea să constituie pivotul principal al Programului „Memoria Moldovei”. Din acest unghi de vedere, A.B.R.M. și B.N.R.M. ar trebui să elaboreze un caiet metodic special.

6. Cadrul juridic va presupune nu doar înregistrarea Comitetului Național, ci și: promulgarea programului la rang de act normativ; elaborarea și promovarea unor regulamente, instrucțiuni, norme și tehnici unice de conservare.

7. Cadrul financiar va preconiza și utilizarea (căutarea) unor surse suplimentare de finanțare: mecenai și sponsori; vânzarea produselor programului; colecte de bani în cadrul unor acțiuni expres (un telemaraton „Memoria Moldovei”, o loterie cu același generic etc.).

8. Programul va cuprinde nu doar documentele ce se păstrează în instituțiile statului, ci și pe acelea din colecțiile particulare.

9. Retrocedarea documentelor și tipăriturilor aflate pe teritoriul altor state este extrem de problematică, de cele mai multe ori imposibilă. În virtutea acestui adevăr, este rezonabil să fie elaborat un program de colaborare cu comitetele naționale „Memoria...”, asociațiile de bibliotecari, bibliotecile naționale și cu alte organisme din țările respective în vederea obținerii copiilor documentelor și tipăriturilor în cauză pe suport de hârtie, pe CD-ROM-uri sau pe orice alt fel de suport.

10. Cadrul tehnic se va pivota pe utilizarea suporturilor recomandate de către Comitetul Internațional și va preconiza fructificarea unor idei legate de modernizarea bibliotecilor.

11. Cadrul organizatoric va presupune, poate, înființarea unor subdiviziuni teritoriale ale Comitetului Național.

Programul „Memoria Moldovei” trebuie să fie un document național strategic și un îndreptar în munca de zi cu zi a acelor ce au în grija lor patrimoniul documentar național.

(Magazin bibliologic, nr. 1, 1997)

«PATRIMONIU» — ALMANAHUL BIBLIOFILILOR DIN MOLDOVA

**(De vorbă cu Alexe Rău, secretarul responsabil
al Societății «Prietenii Cărții», redactorul-șef
al publicației)**

— *Stimate Alexe Rău, acum când manuscrisul primului volum al Almanahului bibliofililor din Moldova se află la Editura „Literatura Artistică” (cititorul, sperăm, să-l aibă pe masă în toamna anului curent), eu unul sunt tentat să interpretez oarecum altfel, mai profund, cunoscuta afirmație a lui Herzen, care susținea următoarele: „Cartea e testamentul spiritual ce se transmite din generație în generație; e povața înțeleptului aflat pe patul morții, adresată junelui la început de cale; e ordinul dat de santinela care pleacă la odihnă santinellei ce intră în serviciu...” În ce măsură almanahul „Patrimoniul” — o publicație cu caracter bibliofil (deci, o carte a bibliofililor) — răspunde unui atare deziderat?*

— Însuși titlul almanahului corespunde într-un totuși definiției lui Herzen. Or, patrimoniul sunt valorile culturii materiale și spirituale care au devenit sau devin avere a întregului popor și astfel sunt transmise drept moștenire — „testament spiritual” — generațiilor viitoare. În acest sens, *Almanahul bibliofililor din Moldova* este o publicație necesară, a cărei lipsă se face simțită de mult timp, dar în al cărei destin norocos — de ce așa ascunde-o? — la început unii n-au prea crezut. Așa îndrăzni să afirm că absența acesteia (precum și a unor cărți cu adevărat bune) a făcut să scadă, în ultimii ani, interesul cititorilor pentru problemele ce țin de cultura spirituală a poporului, le-a atrofieat într-un fel setea de cunoaștere, înăbușind chiar din fașă acea însușire firească a omului ce se cheamă simplu de tot — curiozitate. Și dacă e vorba de titlu — „Patri-

moniu" — n-am optat pentru el din considerentul că ar fi atrăgător, ci pentru că, într-un fel, exprimă o profesiune de credință, un program larg, prevăzut pe un termen lung și orientat spre valorificarea moștenirii noastre culturale întruchipate în file de carte.

— De altfel, și în hotărârea respectivă a prezidiului comitetului de conducere al Societății „Prietenii Cărții” se concretizează că editarea unor fascicule anuale ale Almanahului bibliofililor din Moldova se face în scopul creșterii rolului cărții în educarea oamenilor muncii; al propagării realizărilor de pe tărâmul editorial și activității organizațiilor bibliofililor din republică; al asimilării materialelor de arhivă, muzeografice și de bibliotecă privind istoria scrisului și a cărții în Moldova, al popularizării creației scriitorilor de la noi și a datelor cu privire la geneza și destinul unor opere literare, la istoria întocmirii unor colecții, biblioteci, la soarta unor bibliofili, cărturari, al dezvăluirii relațiilor bibliologice și literare dintre popoarele sovietice și cele ale țărilor comunității socialiste; al evaluării rolului cărții și al lecturii în viața oamenilor de știință, scriitorilor, truditores din Moldova; în fine, al publicării altor genuri de materiale despre cartea moldovenească... Am trecut în revistă direcțiile tematiche de bază, am conturat cercul de preocupări pe care își propune să le cuprindă almanahul, evident, nu pentru, vorba cronicarului, a „speria gândul” cititorului. Ceea ce țin să precizez ar fi mult mai esențial: e posibilă, „aici și acum”, o astfel de întreprindere temerară?

— Înainte de a ne decide să purcedem la drum am cugetat îndelung. Recunosc, am ezitat chiar. Am spus deja că au fost și sceptici. Acum nu știu cât de temerară poate părea tentativa, dar într-o bună zi am avut certitudinea că n-o mai putem amâna, oricât de multe și de „grave” motive ar fi evocate. Desigur, a face față unor sarcini serioase și de amploare, cum sunt cele ce stau în fața Almanahului bibliofililor, nu e un lucru ușor. Căci întreprinderea e de mare răspundere și, în plus, însoțită, pe lângă lipsa experienței de pregătire a publicațiilor de acest fel și a contingentului gata format de autori, de o serie de alte dificultăți obiective. În primul rând, trebuie să ținem cont de faptul că atât problemele de istorie, cât și cele care țin de etapa contemporană a procesului de dezvoltare a cărții moldovenești nu și-au aflat încă o cercetare la fel de amplă și de aprofundată ca, să zicem, în R.S.F.S.R. sau în alte republici unionale. Lucrările de care dispunem noi în acest domeniu marchează, din punct de vedere calitativ (și chiar cantitativ), etapa incipientă a bibliologiei. E firesc deci ca, în împrejurările date, almanahului să-i revină un rol bine determinat în evoluția

la noi a acestei discipline, deși nu cred că e real și, prin urmare, tocmai indicat să punem în fața lui sarcini exclusiv științifice. Cu toate acestea, una dintre sarcinile de program ale almanahului „Patrimoniu“ trebuie să consistă în valorificarea științifică și publicarea materialelor, pregătindu-se astfel, treptat, dar sigur, terenul pentru investigațiile bibliologice ulterioare de anvergură. În aceeași ordine de idei nu putem să nu ținem cont și de următoarea circumstanță: dacă în alte republici (în Armenia, bunăoară) atât materialele privind istoria cărții și a tiparului, cât și înseși manuscrisele și tipăriturile vechi sunt concentrate, în temei, în bibliotecile, muzeele și arhivele locale, apoi materialele ce țin de trecutul cărții moldovenești, în virtutea condițiilor istorice obiective bine cunoscute, sunt depozitate nu numai în instituțiile de profil din Moldova, dar și în cele din orașele Moscova, Leningrad, Kiev, Lvov, Odesa, Irkutsk, Harkov, din multe alte localități din țară și de peste hotare. Faptul acesta complică întrucâtva munca, investigațiile cercetătorilor, dar în același timp pune în fața almanahului și un țel sacru — să fie, într-un anume sens, veriga intermediară, cu perspectiva de a deveni muzeul-arhivă (evident în varianta tipărită) al istoriei scrisului, tiparului și cărții moldovenești.

— Almanahul „Patrimoniu“ se anunță a fi o lucrare originală. Totuși la întocmirea ei s-a ținut cont de experiența acumulată în țară pe tărâmul editării volumelor cu un profil asemănător. M-aș referi, în această ordine de idei, la cunoscuta publicație unională *Almanah bibliofila* ce apare la Moscova.

— Imposibil să nu ții cont astăzi de ceea ce se lucrează — dar se lucrează bine! — în acest centru științific, de instruire și de cultură, care este capitala U.R.S.S. Evident, în procesul elaborării conceptului almanahului nostru n-am putut să nu luăm cunoștință de ținuta unei lucrări de prestigiu cum e *Almanah bibliofila*, care a ajuns deja la al douăzeci și doilea volum. Totuși, atât programul, cât și structura publicației noastre se deosebesc în mai multe privințe de cele ale almanahului unional al bibliofililor. Faptul își găsește explicația în scopul și sarcinile care stau în fața ei. Căci, dacă cititorul de limbă rusă din țară, precum și cel dintr-un șir de republici unionale (în primul rând din R.S.F.S.R.) are la dispoziție un număr impunător de publicații, consacrate cărții, ctitorilor ei, publicații în care sunt abordate probleme privind istoria cărții și a tiparului, starea actuală a activității editoriale, a scrisului, chestiuni ce țin de laboratorul de creație al scriitorului, de bibliofilie, apoi la noi atare publicații lipsesc cu desăvârșire. De aceea, dorind să compensăm, cât de cât, lipsa publicațiilor analogice în bibliologie, bibliografie, biblioteconomie și știința literară, în procesul

literar moldovenesc, am găsit de cuviință să găzduim materiale la un șir de rubrici ce reflectă realități culturale autohtone. În fine, prin însăși esența sa, almanahul „*Patrimoniu*” este o publicație fără precedent în republică, ce ar permite să valorificăm mai eficient tezaurul de cărți, să facem din materialele și valorile până acum necunoscute sau cunoscute insuficient, o bogăție spirituală cu adevărat accesibilă întregului popor. Dar *Almanahul bibliofililor* nu este, pur și simplu, o publicație de pionierat în republică; la rândul său, el ar putea deveni deschizător de drumuri. Pe baza lui, cu timpul, am putea edita, bunăoară, un dicționar enciclopedic al bibliofililor din Moldova, culegeri de studii, monografii, lucrări privind istoria cărții, a tiparului și a bibliofiliei moldovenești.

Consemnare: **Vasile Malanetchi**

(*Literatura și arta*, 3 septembrie, 1987)

CARTEA MOLDOVENEASCĂ ÎNTRE CĂRȚILE LUMII

O jumătate de an a trecut de la închiderea Târgului Internațional de Carte de la Moscova (următorul va avea loc peste un an și jumătate). Impresiile de moment, incidentele s-au lăsat cernute prin sita distanțării relative de eveniment, sedimentându-se, după cum e și firesc, doar esențialul. E tocmai momentul potrivit, ne-am zis, ca să facem o trecere în revistă a celor mai semnificative aspecte. Interlocutor al corespondentului nostru este Alexe Rău, secretarul responsabil al Societății Bibliofililor din Moldova.

— *Multe, bănuiesc, sunt lucrurile ce pot fi văzute la Târgul Internațional de Carte de la Moscova. Și primul dintre ele ar fi atitudinea cititorului moscovit — a bibliofilului cult, cu un larg orizont de interese și preocupări...*

— Târgul s-a desfășurat în pavilioanele unu și doi ale E.R.E.N.-ului, adică la o distanță de vreo patru kilometri de la intrarea centrală. Păi, iată, aproape tot atât de lung era șirul de oameni ce se forma cu o oră înainte de deschidere și nu se sfârșea până seara târziu.

— *Ajunsă la cea de-a cincea ediție, Expoziția-Târg de la Moscova și-a câștigat un prestigiu și o popularitate binemeritate, întrecând la acest capitol târgurile de cărți de la Leipzig, Sofia, Bolonia, San-Paulo. Dacă în 1977, la prima ediție, la ea au participat 1 500 de firme și organizații din 67 de țări, apoi anul trecut și-au prezentat producția 2 700 de edituri și firme din 102 țări...*

— Ceea ce s-a făcut remarcat în mod deosebit la târgul de la Moscova a fost spiritul constructiv, atmosfera de bună înțelegere. Spre aceasta predispunea și genericul lui: „Cartea în serviciul păcii și al progresului“. Majoritatea covârșitoare a editorilor străini (inclusiv cei progresiști din S.U.A.) au prezentat cărți privind tema luptei pentru pace, dezarmare, pentru neadmiterea militarizării cosmosului. Impresionant este interesul pentru cultura sovietică multinațională.

Nu țin minte să fi văzut vreo expoziție a unei țări în care să nu fi fost prezente traduceri din opera scriitorilor sovietici.

— *Evident, faptul vorbește despre popularitatea în lume a cărții sovietice, a mesajului ei de pace și înțelegere, de profund umanism. Nu întâmplător și expoziția propriu-zisă a acesteia a fost una dintre cele mai solicitate...*

— Mai întâi de toate, ea a fost cea mai bogată din punct de vedere al tematicii și numărului de exponate (au avut compartimente toate editurile centrale, cele din republicile unionale, societatea bibliofililor, alte organizații de stat și obștești). Expoziția de carte sovietică s-a bucurat de aprecierea unanimă a participanților și vizitatorilor, focalizând întreg programul de manifestări și devenind un punct de orientare în desfășurarea negocierilor. Corp comun cu ea au făcut expozițiile țărilor socialiste, care, pe lângă faptul că au prezentat articole poligrafice de calitate superioară, s-au dovedit a fi și unii dintre cei mai activi parteneri, încheind un număr mare de contracte cu editori din toată lumea.

— *Dar prin ce s-au remarcat expozițiile țărilor capitaliste?*

— Au atras atenția vizitatorului compartimentele R.F.G., S.U.A., Japoniei, Franței, ale unui șir de țări capitaliste mai mici. Ca rezultat al unor căutări și descoperiri în domeniul materialelor de confecționare a cărții, ale reutilării și modernizării întreprinderilor poligrafice, editorii vest-germani au atins în arta lor poligrafică un nivel demn de invidiat și au adus la târg cărți ce au fost admirate de multă lume. Francezii au confirmat și la această ediție că, deși nu le sunt străine tendințele noi, moderne în arta poligrafică, ei continuă să rămână adepții unui sănătos stil clasic, cărțile lor producând impresia de ceva durabil, fundamental, sărbătoresc. Și chiar dacă n-au avut un succes spectaculos (de altfel, voga, senzaționalul par a fi străine, ca spirit, editorilor din Franța), cărțile franceze, după ce s-au mai limpezit impresiile, au rămas să stăruie în memorie ca niște veritabile monumente de artă tipografică, caracteristică fiindu-le (mai ales edițiilor Larousse și Robert) acea fină îngemănare a eleganței incunabilelor cu sobrietatea tipăriturilor contemporane. Politica editorială franceză e însă una de avangardă: nimic din ceea ce este nou în știință, tehnică, literatură și artă nu le scapă din vedere editurilor, Franța afirmându-se și prin cărțile sale drept unul dintre focarele de primă mărime ale culturii universale.

— *Ce alte prezențe s-au evidențiat la târg?*

— Un sentiment de solidaritate și de profund respect au trezit expozițiile de cărți ale Organizației pentru Eliberarea Palestinei, ale editorilor din Cile, Libia și Nicaragua. În cadrul târgului au funcționat și două expoziții tematice internaționale „Cartea în lupta popoarelor împotriva pericolului unui război

nuclear“ și „Cartea și problemele tineretului“, care au trezit un viu interes, devenind obiectul unor interesante dezbateri, conferințe, manifestări de masă. De altfel, gazdele au dat dovadă de un spirit organizatoric pilduitor. La dispoziția participanților au fost puse un Centru de Informare dotat cu calculatoare, săli și cabinete pentru negocieri, săli de conferințe (în care zilnic aveau loc întâlniri cu editori, scriitori, oameni de știință și de cultură din diferite țări).

— *Îți mulțumesc pentru aceste interesante relatări și acum, în acest context, să vorbim despre cartea moldovenească, despre prezența editurilor noastre la Târgul Internațional...*

— Fiindcă a venit vorba, trebuie să spun, că și editorii din Moldova au pus lucrul pe roate astfel încât, părea, nici n-aveau timp să-și tragă sufletul. I-am întâlnit acolo pe G. Marin, locțiitor al președintelui Comitetului de Stat pentru Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți, pe M. Lescu, V. Babanschi, V. Vidrașcu — colaboratori ai acestui departament; am și încercat de câteva ori să leg capăt de vorbă cu ei, să-i întreb ce și cum, dar, de fiecare dată, ca și cum s-ar fi înțeles, primeam același răspuns: „Să mă ierți, dragă, dar n-am când. Uite, chiar acum începem negocierile cu cutare și cutare țară...“ La început chiar mă bucurasem, zicându-mi că, iată, și cărțile noastre au căutare. Mare însă mi-a fost mirarea când am aflat, bunăoară, că editorii georgieni, care au avut o ținută mult mai modestă și mai sobră, au încheiat circa trei sute de contracte, pe când ai noștri — abia vreo douăzeci. Nu zic, editorii noștri au prezentat la târg și cărți bune. E cunoscută și apreciată, bunăoară, munca lor în vederea editării unor creații aparținând scriitorilor clasici și contemporani. S-au încheiat contracte privind tipărirea peste hotare a unor scrieri de Ion Druță, Grigore Vieru, de alți autori. Spiridon Vangheli, participant la târg, a purtat convorbiri cu un șir de editori străini, în special cu cei niponi, care au ales pentru editare câteva dintre creațiile mai noi ale prozatorului, aducându-i la cunoștință, totodată, că povestirea sa „Frizerul“ a fost inclusă în crestomația pentru micuți. Privită în ansamblu însă și, mai ales, comparată cu producția editorială a altor republici și țări, expoziția Moldovei s-a dovedit a fi prea puțin capabilă de concurență. Și aceasta, mai cu seamă, din cauza lipsei unor tradiții sănătoase în activitatea editorială din republică, a unei diriguiri strategice solide din partea comitetului, în fine, din lipsa unei politici editoriale sănătoase constante. Serii ca „Biblioteca de buzunar“ a francezilor, „Biblioteca literaturii universale“, „Clasici și contemporani“ și alte colecții de la noi din țară, continuate cu consecvență, au contribuit la cultivarea gustului pentru lectură, la formarea unui public cititor constant. Editorii din republică însă au început și apoi au lăsat baltă un șir de colecții, între care

„Clasicii literaturii universale“, „Biblioteca pentru toți“, „Miorița“, „La steaua“, „Nuvela contemporană“, „Orizont“ ș.a. Nu este pe deplin realizată colecția „Clasicii literaturii moldovenești“, în cadrul căreia de mult ar fi trebuit să apară scrieri de Dosoftei, Varlaam, Milescu-Spătarul, poezia lui Miron Costin, un șir de lucrări ale lui Dimitrie Cantemir (în seria dată a apărut doar *Istoria hieroglifică*), ale altor autori fără de care cultura noastră națională este de neconceput.

— *Bine s-a spus despre expoziția moscovită că n-a fost un simplu târg de carte, ci și o trecere în revistă a realizărilor artei poligrafice și editoriale...*

— În contextul dat tocmai și vroiam să mă opresc la această problemă. Într-adevăr, Târgul Internațional de Carte de la Moscova, prin însăși esența sa, este nu numai un act comercial, ci și unul de cultură. Fiecare republică, țară tinde nu doar să-și desfășoare producția editorială ca marfă, ci să prezinte, prin intermediul expoziției de carte, o imagine complexă a spiritualității poporului său. Numai după titlurile cărților expuse în compartimentul nipon, de pildă, puteai să-ți faci o impresie clară despre aceea cine sunt, de unde vin, ce gândesc, ce construiesc japonezii. După acest principiu erau realizate expozițiile majorității republicilor unionale, ale altor țări participante. Mai mult chiar, el a fost pus la baza negocierilor. Contractele privind traducerea și editarea peste hotare a romanului lui Cinghiz Aitmatov *Mai lungă decât veacul este ziua*, bunăoară, erau încheiate nu cu editurile centrale, unde a apărut cartea, ci cu reprezentanții Kirghiziei. Printre cărțile cele mai căutate au fost acelea care abordau, sub diferite aspecte, istoria și realitățile curente naționale. Editorii noștri ar trebui să înțeleagă acest adevăr atât acasă, când întocmesc planurile editoriale, cât și atunci când ies în lume, căci ei reprezintă acolo nu doar comitetul pentru edituri, ci întreg poporul nostru, cultura lui, care trebuie să fie prezentată cât mai pe larg și mai frumos. Gândindu-se însă mai mult la realizarea planului financiar, editorii au cam îndesit-o cu tipărirea scrierilor unor autori de peste hotare (cu priză la public, dar, uneori, de o valoare contestabilă), lăsând nevalorificate opere de primă importanță ale condeierilor autohtoni.

— *Lucrând mai mulți ani la rând ca director adjunct al Bibliotecii Naționale și, mai ales, aflându-te acum la târgul de la Moscova, ai avut ocazia să compari, cum se zice, pe viu, și deci să evaluezi producția noastră editorială. Cum se prezintă sub aspect poligrafic cartea moldovenească între cărțile lumii?*

— Din punct de vedere estetic, calitatea tipăriturilor de la noi este de un nivel ce lasă mult de dorit. Dacă editorii noștri ar fi studiat și ținut cont de

tradițiile seculare ale artei tipografice moldovenești, dacă s-ar duce măcar din când în când la Muzeul de Literatură „Dimitrie Cantemir“, la bibliotecile mari, unde se păstrează cărți editate, să zicem, de un Varlaam, de un Strelbițchi, atunci, sunt sigur, ei ar scoate în lume cărți de o ținută grafică dacă nu aleasă, atunci, cel puțin, atrăgătoare. Cu atât mai mult, cu cât în ultimul timp tipografiile noastre au fost dotate cu utilaj de prima clasă (cu aceleași mașini editorii iugoslavi, bunăoară, tipăresc cărți cu un aspect estetic excelent).

— *Prezența la târg cere din partea participanților eforturi susținute, rezolvarea din timp a unor probleme cum ar fi elaborarea unui concept original al expoziției, realizarea lui, punerea la punct a chestiunilor privind o mai bună reclamă a celor aduse și încă multe altele. Cum ne-am prezentat la acest capitol?*

— Judecând după aspectul expoziției, editorii moldoveni n-au fost suficient de pregătiți nici din acest punct de vedere. În plus, m-am convins, că ei nu prea știu să-și propage producția. Alte republici și țări și-au împodobit compartimentele cu pancarte despre editurile și cărțile lor, cu elemente de ornament național, obiecte de artizanat lucrate de meșteri populari, încât se vedea de departe că, uite, aici se află editorii georgieni, dincolo — cei estonieni... Pe când compartimentul nostru avea o înfățișare pur cazonă. Noroc de Liubomir Iorga, care, de ziua republicii, a ieșit la târg cu iorgafonul și cu celelalte instrumente muzicale confecționate de dumnealui, scoțându-i, astfel, pe ai noștri din anonimat și din încurcătură. Concluzia e una: responsabilii ar trebui să cugete mai pe îndelete înainte de a purcede la Moscova, să folosească cu randament maxim timpul dintre edițiile târgului. Ce i-a împiedicat, de-o vorbă, pe organizatorii noștri să pregătească pentru târg un număr special al ziarului *Noutăți editoriale*? Apoi n-ar fi fost rău, dacă vizitatorilor expoziției moldovenești li s-ar fi înmănat materiale cu caracter de reclamă, vederi din Moldova, mici albumuri despre istoria și prezentul republicii, așa cum au procedat majoritatea participanților. În fine, era absolut necesară prezența unor modele rarissime de artă tipografică autohtonă, care să atragă, să focalizeze atenția vizitatorilor. În compartimentul R.S.F.S.R., bunăoară, nucleul valoric l-au constituit edițiile de lux ori facsimile ale *Cântecului de oastea lui Igor*, *Letopiseșului lui Nestor*, la georgieni — ale *Voinicului în piele de tigru* ș.a. Moldova ar putea expune unele ediții similare ale baladelor noastre populare, letopiseșelor, poeziei eminesciene.

— *Inerția, lenea de gândire și de acțiune, complacerea în clișee învechite de activitate, mergerea pe calea minimei rezistențe sunt niște stări maladive*

ale noastre mai vechi, care, zău, nu cred să fie depășite prin câteva simple vizite la muzeu. Pentru a ieși din impas ar fi indicate, în consens cu dezideratele de ultimă oră, și restructurarea serioasă a stilului de conducere a ramurii, reorientarea unor direcții-cheie ale politicii editoriale, dezicerea de tot ceea ce este rutinar și perimat...

— Indiscutabil, e nevoie de o depășire a poziției conservatiste, departamentale a comitetului pentru edituri, poligrafie și comerțul cu cărți, de o însănătoșire a mai multor aspecte din activitatea acestuia. În altă ordine de idei se simte tot mai mult necesitatea democratizării procesului de pregătire pentru târgul de la Moscova. În toate republicile unionale, în alte țări participante sunt înființate din timp comitete speciale. Din componența lor fac parte nu doar editori, ci și scriitori, oameni de știință, jurnaliști, bibliotecari, bibliofili. Numai astfel, pe calea colaborării fructuoase a tuturor celor cointeresați, ne-am putea prezenta la ediția următoare (1987) cu o expoziție ce ar reprezenta cultura noastră plenar, frumos și cu demnitate.

Interviu realizat de Vasile Malanetchi

(Literatura și arta, 27 martie, 1986)

ÎNDĂRĂTUL VORBELOR — FAPTA

(Dialog cu Alexe Rău, secretar responsabil
al Societății „Prietenii Cărții”)

— Știu, Alexe Rău, că ești... om bun, te-am auzit în repetate rânduri vorbind frumos despre activiștii societății moldovenești a bibliofililor, și nu că aș vrea să te înrăiesc, dar pentru a dezvălui într-un mod mai pregnant adevărul, îmi permit să încep prin a te întreba: de ce persistă — și în mijlocul scriitorilor, și printre lucrătorii din domeniul comerțului cu cărți — opinia că Societatea „Prietenii Cărții” nu face nimic și că, la o adică, ar putea fi chiar desființată?

— Chiar așa, dintr-odată? Eu, ca persoană interesată, aș zice că opinia persistă, deoarece încă nu s-a găsit acela care ar ști cum să oprească vântul, apa și gurile oamenilor... cele rele...

— Și numai de-atâta?

— Cine a stârnit vorbele cu care mi-ai luat apele știa el ce știa, căci este în ele și un mic grăunte de adevăr. Au fost și ani mohorâți în viața Societății Bibliofililor, anii când în fruntea ei s-a aflat una dintre slujitoarele nu știu cărui „castel”, avansată în acest post de către un „vânător”...

— Stai, Alexe, ce fe de „castel”?

— Nu-mi place să răscolesc „epoca” Bodiul-Petric, de aceea spun scurt că pe atunci chiar și noi, lucrătorii salariați ai Societății „Prietenii Cărții”, ne gândeam uneori că mai bine să crape pământul și să ne înghită cu tot cu sediu. Căci de multe ori pe atunci la „Prietenii Cărții” nici nu mirosea a carte.

— Dar a ce mirosea?

— Păi... a praf de pușcă... Primeai luni de la șefă câte un document cu rezoluție: „Прошу развернуть бурную деятельность и доложить в конце недели” („Rog să defășurați o activitate furtunoasă și să raportați la sfârșitul săptămânii”). Se pare că cea care semna rezoluția nici nu-și dădea osteneala să

citească ce e scris acolo, pentru că porunca citată era folosită în toate împrejurările, cu treabă ori fără, ajungând să fie scrisă și pe o telegramă de felicitare adresată... cui credeți? — chiar autoarei faimoasei rezoluții! Așa ori altfel, de la acea „activitate furtunoasă“, pe care ne-o cerea, uneori nu numai piatră pe piatră, dar nici carte pe carte nu rămânea...

— *Deci, nu-i chiar atât de mic grăuntele de adevăr...*

— Cred totuși că e mic, pentru că doamna era una, iar societatea muncea cu tragere de inimă, astfel încât sunt cuprins de nedumerire, când aud că vorbele scornite cu ani în urmă persistă și azi, când ne-am întors, pare-se temeinic, cu fața spre carte. Să fie la mijloc doar gurile rele, ori poate și lipsa de informație, necunoașterea de către publicul larg a întregului adevăr despre Societatea noastră? Ori și una, și alta? Pentru cei dintâi n-aș avea nimic de spus în afară de cuvintele lui Creangă despre vânt, apă și... iar pentru cei care, auzind asemenea vorbe, vor totuși, mai întâi, să afle sfântul adevăr și abia după aceea să-și formeze o părere, aș vrea să numesc câteva cifre și fapte. Societatea Bibliofililor întrunește astăzi mai bine de 300 000 de membri. Ceea ce înseamnă 2 646 de organizații primare. Numai în ultimii doi ani societatea a crescut cu circa 120 000 de membri, ceea ce vorbește totuși despre o anumită popularitate.

În sistemul Societății „Prietenii Cărții“ funcționează aproape 300 de cluburi ale bibliofililor, 30 de universități populare „Cartea“, 150 de biblioteci obștești, vreo 300 de librării populare, 680 de biblioteci personale puse în serviciul obștinii...

— *Cer scuze că te întrerup, dar apărându-te de gurile rele, vrei să mă convingi că societatea moldovenească a bibliofililor lucrează de-a dreptul impecabil și că...*

— Dar acum eu te întrerup pe dumneata și afirm că vedem clar că avem neajunsuri și lacune mari și multe, de care suntem pe deplin conștienți și la a căror lichidare lucrăm zilnic. Bunăoară, formalismul începând chiar de la modul în care primim membri noi în societate, când nu veghem ca societatea să se completeze cu prieteni adevărați ai cărții, ci cu oameni care aleargă numai și numai după literatura deficitară. Avem, spre regretul nostru, acțiuni gândite bine, dar realizate fără participarea activă a unui număr mare de entuziaști ai popularizării cărții. Unele societăți raionale se limitează la încasarea cotizațiilor, nu organizează acțiuni interesante, pline de conținut.

— *Bine, dar toate acestea sunt vorbe. Ai numit și cifre. Eu personal nici nu mă încumet să le verific, și nici nu le pun la îndoială, dar știu, sunt convins, că cifrele de cele mai multe ori ne induc în eroare. Numește, rogu-te, niște acțiuni concrete, care pot să-l convingă pe oricine oricând.*

— Iată câteva inițiative pe care am reușit să le materializăm: Concursul republican pentru cel mai bun debut literar al anului „La steaua...”; un altul — pentru păstrarea exemplară a manualelor în școlile din republică, în cadrul căruia anual sunt reparate circa 1,5 milioane de exemplare de manuale și cărți, în felul acesta economisindu-se vreo jumătate de milion de ruble; Sărbătoarea republicană a cărții pentru copii, ajunsă acum la cea de-a opta ediție; Luna de popularizare a cărții social-politice; săptămânile cărții agricole și tehnice. Apoi, alocarea de mijloace financiare pentru construcția a 4 case raionale ale cărții și a unui milion de ruble pentru edificarea Palatului Cărții din Chișinău, alocarea a 60 000 de ruble pentru completarea bibliotecilor școlare cu cărți noi. Am fondat biblioteci la Alonca și pe alte șantiere de șoc, patronăm casele invalizilor de război și cele ale copiilor orfani. După care vin *Almanahul bibliofililor din Moldova* „Patrimoniu”, apoi *Eminesciana*, pentru care am luptat mai mulți ani...

— *Da, Eminesciana merită toate elogiile, în pofida neajunsurilor inerente unui început. Apropo: știu că ai fost inițiatorii și ai muncit la pregătirea sărbătorii, iar în presă au fost numiți stăpâni ai ei alții...*

— Noi ne-am gândit și ne vom gândi și în cadrul celorlalte ediții ale sărbătorii la... Eminescu. Ceea ce le dorim și cronicarilor care au scris ori vor scrie despre ea.

— *Eminesciana din 1987 a avut loc la Strășeni, unde activează o societate a bibliofililor foarte bună. Dar cum lucrează bibliofilii din celelalte raioane? Numește, după cum te-am rugat, fapte concrete, acțiuni, oameni vii și, bineînțeles, îndrăgostiți de carte, de grai, de cultură.*

— Avem și alte societăți raionale exemplare, în afară de cea de la Strășeni. Bunăoară, la Cimișlia lucrează bine grupul de propagatori ai cărții. Conform unui grafic, în colhozurile și sovhozurile din raion au loc zile ale cărții și cunoștințelor. În ziua fixată vin în sat grupul de lectori al societății raionale, lucrători din domeniul comerțului cu cărți și sistemul centralizat al bibliotecilor. Se organizează târguri de cărți, în brigăzi și la ferme lectorii le vorbesc oamenilor muncii despre carte, au loc victorine, conferințe ale cititorilor, se fac comenzi prealabile ale cărților prevăzute de planurile editurilor locale și centrale, se studiază preferințele cititorilor. Cuvinte de laudă merită societatea bibliofililor din raionul Ungheni. Nu pot să nu pomenesc o seamă de entuziaști ai popularizării cărții, cum sunt președintele societății raionale a bibliofililor din Cimișlia, secretarul comitetului raional de partid Zinaida Cristman, secretarii societăților raionale Nadejda Barbos (Strășeni), Roza Zamanova (Ungheni), Victoria Cibotaru

(Ocnîța), Eudochia Filip (Șoldănești) și alții. Un entuziast mare al cărții este Victor Masli, președintele organizației primare a Societății „Prietenii Cărții” din Speia (Grigoriopol). Noi ne mândrim cu Eugeniu Colesnic, Eugenia Dobreanschi și cu alți posesori ai unor biblioteci personale bogate, puse la dispoziția tuturor doritorilor de a se înfrupta din nectarul cărții.

— *Alexe Rău, dumneata vrei să mă convingi încă o dată că ești om bun, vorbești frumos despre activiștii pe care îi cunosc și eu, știu că lucrează bine, dar impresia e totuși că poetizezi starea de lucruri reală, o cam poleiești. Cât timp ai numit activiști, eu am răsfoit, iată, acest raport prezentat la o plenară a comitetului de conducere al societății de către V.A. Cherdivarenco, președintele prezidiului comitetului, și citez: „Conform cercetărilor sociologice, 52 la sută din numărul total al muncitorilor nu frecventează bibliotecile, iar literatură de specialitate consultă numai 20 la sută... 20 la sută din familiile orășenilor și 50 la sută din familiile sătenilor n-au cărți în casă și nu frecventează nici bibliotecile publice. Circa 60 la sută din numărul total de bărbații adulți nu citesc în mod sistematic...”* I-am ascultat pe atâția reprezentanți ai comerțului cu cărți, pe lucrătorii biroului de propagandă a literaturii de la Uniunea Scriitorilor, acum te ascult pe dumneata, cu toții contribuiți (contribuim) la popularizarea intensă — ba chiar sistematică — a cărții, și când colo, cifrele citate vă (ne) răstoarnă spusele în modul cel mai nemilos. Cum explici dumneata acest paradox?

— Aș putea răspunde și la această întrebare, dar îmi pare mai actuală problema coordonării acțiunilor organizațiilor numite. Despre aceasta am vorbit nu o dată la plenaryle și întrunirile noastre, însă...

— *Poate că n-am dreptate, dar lipsa coordonării despre care vorbești are și un alt nume, poate cel mai adevărat: lipsa în genere a popularizării sistematice a cărții în republica noastră. Mai exact, a cărții moldovenești. Fii de acord că romanele lui Maurice Druon, Gabriel Garcia Marquez, Mihail Bulgakov, Valentin Pikul și alte publicații deficitare n-au nevoie de nici o popularizare. Operele de rezistență ale clasicilor literaturii ruse și sovietice, tipărite în rusește, de asemenea. Atare cărți se vând, în temei, de la sine. Or, comerțul nostru cu cărți face planul — lunar, trimestrial, anual, cincinal — anume cu cărți care nu necesită nici o reclamă. Zău că îmi vine să propun să se omită prima parte a cuvântului „Moldknigotorg”. Ce fel de „mold” e acest „knigotorg”, care nu poartă de grijă cărții moldovenești? Citește confesiunile poetului Ion Vatamanu din „Literatura și arta” din 4 iunie 1987 și te vei convinge de indiferența cronică a „Moldknigotorg”-ului față de cartea moldovenească. Un merceolog*

care nu cunoaște limba noastră nu poate fi în stare, chiar dacă e înzestrat cu alese calități omenești și profesionale, să determine just tirajul cărții moldovenești. Nu-i vorbă, și merceologii care cunosc limba, inclusiv unii absolvenți ai secției de limba și literatura română a universității, în care ar trebui să avem încredere deplină, s-au deprins — demult! — să „facă” planul pe contul literaturii deficitare, abandonând propagarea intensă a cărții noastre.

— E adevărat, însă toate acestea se referă la altă organizație...

— *Să admitem. Dar... unde sunt acele mii de activiști ai Societății Bibliofililor, chemați să propage cartea scrisă despre și pentru oamenii acestui pământ? Cum anume luptă ei pentru ca o carte nouă (bineînțeleș, una meritorie) a unui autor moldovean să aibă un tiraj pe potriva nivelului ei?*

— Când vine vorba de tiraje, noi cam întrecem măsura. Ia să-mi spui clar: câte cărți ai scris dumneata personal până acum?

— *Vreo 15.*

— Dar știi câte cărți e în stare să citească un om în toată viața lui? Conform sondajului științific, circa 3 000. Și dacă toți cei aproape 200 de scriitori moldoveni ar avea numai câte 15 cărți, am reuși să citim în decursul întregii veți numai cărțile scriitorilor din republică. Dar când să mai citim din Eminescu, Alecsandri, Creangă, Mateevici? Iar din clasicii literaturii ruse și universale? Din scriitorii contemporani ai țării și de peste hotare? Și-apoi până aici am vorbit despre literatura propriu-zis artistică. Dar un om, dacă se consideră cult, trebuie să citească și despre pictură, muzică, teatru, istorie, filosofie. În Franța, populația căreia este de zece ori mai mare decât cea a Moldovei, cărțile de poezie ale lui Paul Éluard apar în numai câteva sute de exemplare, adică au tiraje de zece ori mai mici decât cele ale cărților din colecția „Debut” de la noi. Or, francezii nu-și fac probleme din asta.

— *Parcă ai dreptate, dar greșești în modul cel mai cumplit. Te faci a nu înțelege că în Franța, unde birjarul vorbește la fel de corect, plastic, frumos ca și academicianul, unde există o cultură națională în sensul consacrat și deplin al cuvântului, problema tirajelor nici nu necesită să fie pusă ca la noi. Asta, pe de o parte. Pe de altă parte, una e o țară capitalistă și cu totul alta, cred, o țară socialistă, care poartă grija culturalizării intense a tuturor — subliniez: a tuturor! — oamenilor.*

— Azi, când omul este înconjurat de un ocean uriaș de cărți, de informație difuzată la radio și la televizor, important e să-l învățăm a citi nu mult, ci adânc, adecvat, să-i cultivăm gustul artistic, să-l deprindem să aleagă cartea bună și s-o savureze în conformitate cu nivelul ei real, autentic.

— Foarte bine ai întors-o, dar am zis destul de clar: la noi se tipăresc volume care nu necesită să fie popularizate, iar cărțile moldovenești nu „adună” tiraje, deoarece noi mai mult vorbim că popularizăm cartea moldovenească, iar la fapte încă n-am trecut cu adevărat și peste tot. Eu unul am convingerea că încă la vârsta cântecului de leagăn (aproape uitat de mămicile și, mai ales, de tăticii tineri de azi), a poveștii și frământărilor de limbă omul nostru este „programat” să nu caute cartea moldovenească.

— Spusele dumitale se referă în mod direct la ceea ce vroiam să destăinui publicului numeros cu privire la condițiile optime pentru apariția unui cititor cult și, prin urmare, pentru destinul cărții moldovenești. Am un exemplu elocvent în privința asta, dar nu știu cum se face că mulți tovarăși, când li-l povestesc, îmi reproșează că noi avem, chipurile, un specific al nostru și că...

— Nu cumva e cazul cu Finlanda, despre care mi-ai vorbit și mie odată?

— Ba chiar e. Am citit despre asta într-o revistă, acum vreo zece ani. Finlanda ajunsese pe vremuri în pragul catastrofei economice și sociale. Cum hotarele ei sunt deschise, tineretul emigra în țările europene, atras nu numai de economia, ci și de cultura acestora, astfel încât în țară nu numai că lipseau brațe de muncă, dar începea și o stagnare a culturii. Savanții, scriitorii finlandezi, studiind meticulos problema, au ajuns la concluzia că principala cauză a tuturor relelor este absența unei educații patriotice juste. A fost elaborat un program de acțiuni, conform căruia toate verigile societății — familia (la care te-ai referit și dumneata), școala, instituțiile de stat — aveau misiuni concrete privind educația patriotică. Acasă și la școală copiii studiau arborele genealogic al familiei lor, alcătuiau albume speciale, colecționau materiale despre părinți, bunei, străbunei, despre satul sau orașul natal. În școli a fost mărit în chip considerabil numărul de ore la istoria, limba, literatura, arta și economia națională, a fost introdus un obiect nou: educația istorică. A fost revizuită sub acest unghi de vedere activitatea bibliotecilor, a tuturor instituțiilor de cultură și artă, a presei, a organelor de stat. Și rezultatul nu s-a lăsat așteptat mult. Tineretul nu mai pleacă din țară, economia e asigurată cu brațe de muncă, peste tot e un entuziasm unanim, iar în afară de asta, conform informațiilor din presa bibliologică, Finlanda este o țară cu unul dintre cei mai înalți indici de lectură din lume. Experiența ei, pe cât permite specificul local, a fost preluată de multe țări socialiste, de unele unionale, mai cu seamă de Estonia.

— Uite-acum mai vii de-acasă, Alexe! Atât că pentru a rezolva problema cititorului nostru, nu e nevoie numai de vorbă, ci și de fapte, ba mai mult, de un concept teoretic amplu, de o platformă de principii.

— De un concept amplu... Dar de unde să apară cititorul activ al cărții moldovenești, dacă nu sunt rezolvate atâtea probleme de ordin general ale culturii noastre? Cum funcționează grădinițele și școlile noastre, ce edităm spre a spori interesul copilului și al adolescentului față de cultura noastră, în particular interesul părinților tineri care — firesc lucru — urmează să-și educe din chiar primele zile copiii?

— *Vrei să zici că abia atunci va putea lucra mai bine și Societatea „Prietenii Cărții“?*

— Ba vreau să afirm că uneori noi privim cititorul, acela pe care dorim să-l deprindem să citească activ, adânc și adecvat, ca pe un ceva izolat, autonom. Or, lectura este o fațetă, o creangă a arborelui numit cultură. Și dacă o creangă dă semne de boală, ar trebui să vedem dacă nu cumva este bolnav copacul întreg. Dacă nu cumva cărțile scriitorilor noștri lipsesc din bibliotecile republicii. Dacă nu cumva librării noștri habar n-au de scriitorii moldoveni și de operele lor. Dacă nu cumva...

— *Apropo, în bibliotecile din raionul Briceni, inclusiv în biblioteca centrală, n-am prea întâlnit cărți de-ale scriitorilor noștri, nici chiar de-ale celor din partea locului.*

— Vorba e că politica de completare a bibliotecilor este lăsată, în definitiv, pe seama a doi-trei oameni din raion, iar mijloacele alocate sunt insuficiente. În acest sens mă gândesc: oare în republica noastră nu s-ar găsi mijloace pentru ca bibliotecile de stat (avem vreo 2000) să primească câte un exemplar obligatoriu al cărților scriitorilor noștri? Atunci cărțile scriitorilor moldoveni ar ajunge în orice sat și oraș, problema tirajelor n-ar izbucni atât de des, am înceta să educăm „cumpărători“ de cărți, ci anume... cititori. Bineînțeles, dincolo de acest fond al bibliotecilor, „Moldknigotorg“-ul ar continua să lucreze în direcția popularizării cărților prevăzute de planurile editoriale, numărul definitiv de exemplare depinzând în ultimă instanță de toți factorii, începând cu calitatea scrisului cutărui sau cutărui autor.

— *Ai perfectă dreptate când vorbești în acest mod despre completarea fondului bibliotecilor noastre. Te înțeleg că nu este etic să vorbești despre lucrul bibliotecilor, mai cu seamă al celor sătești. Or, aici avem o altă creangă bolnavă a aceluiași arbore despre care am vorbit. Și nu putem rezolva pozitiv o problemă, lăsându-le fără atenție pe celelalte.*

— Da, e timpul să recurgem la modul sistematic de abordare a problemelor cărții, cititorului, culturii în genere. Interdependența reciprocă a tuturor

aspectelor culturii, plus pivotul patriotic, plus grija permanentă a statului — iată ce ne-ar putea scoate din impas. Într-un atare context ar putea deveni eficientă și activitatea de propagandă a cărții noastre, deci ceea ce se cere de la noi, bibliofilii. Noi înțelegem prea bine că ni se cere o ridicare permanentă a culturii propagandistice.

— Dar să ținem minte că lectura, ca și creația, are caracter intim, individual. Iar sistemul de propagare a cărții poartă un caracter frontal, de masă. Se cer modernizate în chip considerabil formele și metodele de informare și, în genere, de educare a cititorului.

— *Și ai o convingere fermă, o înțelegere clară a locului și rolului Societății Bibliofililor în sistemul complex despre care vorbim?*

— Da, am. Într-un context sănătos, pus în funcțiune și dirigit cu iscusință, am începe — și noi — de la creșterea cititorului în familie. Căci au fost lăsate uitării multe lucruri frumoase: lecturile cu voce tare, discutarea cărților noi în sânul familiei ș.a. O plenară a Comitetului de conducere a Societății noastre a anunțat un concurs pentru cel mai bun repertoriu de lectură al unei familii, a propus să fie create în fiecare sat consilii ale liderilor lecturii ș.a.m.d. Planificăm o înviorare a activității universităților populare „Cartea“, menite să cultive anume gustul pentru lectură.

— *Pare că acum vii și mai mult de acasă și ar fi bine să numești alte fapte ale voastre, ale bibliofililor, pentru că până va fi vindecat întregul arbore...*

— Poftim. Activiștii noștri de frunte lucrează de mult cot la cot cu colegii din comerțul cu cărți. De exemplu, a apărut cartea *Elegie pentru Ana-Maria* de Vasile Vasilache. Nadejda Barbos, secretara societății noastre de la Strășeni, a citit-o, i-a plăcut, a plecat la Scoreni și, împreună cu președintele organizației primare a Societății „Prietenii Cărții“ Elena Ursu, a reușit să vândă o sută de exemplare la școala medie. Apoi l-a invitat pe scriitor, care le-a vorbit elevilor și învățătorilor despre activitatea sa, despre lucrul asupra cărții puse în discuție, a răspuns la întrebările iscate. Despre o frumoasă premieră a *Cărții cu minuni* în satul Gălești, la care și elevii de aici au procurat o sută de exemplare și l-au ascultat cu sufletul la gură pe autorul cărții — poetul Constantin Dragomir, ai scris chiar dumneata în „Moldova socialistă“. La Cimișlia, cu concursul direct al secretarei societății noastre Ana Milea, a fost popularizată intens — s-au vândut circa 400 de exemplare! — cartea lui Nicolae Esinencu *Copacul care ne unește...*

— *Iată dacă ar lucra așa toate mult stimatele secretare responsabile de prin raioane! Nu mă îndoiesc defel că am putea face până la urmă ceva bun, temeinic. Aș vrea să le adresez un apel: să se pătrundă odată și odată cu toatele de conștiința faptului că dumnealor sunt, prin definiție, o forță motrice a culturii noastre.*

— *Despre asta vorbim și noi la plenare și adunări. Și cu toate că difuzarea cărții este o chestiune în primul rând a „Moldknigotorg”-ului, eu îndrăznesc să promit în numele mării armate de activiști ai societății noastre că vom studia cu mai multă seriozitate planurile editurilor, vom participa activ la fixarea tirajelor și la realizarea acestora, cu condiția că vom fi susținuți de lucrătorii comerțului cu cărți și de dumneavoastră, scriitorii.*

— *E un final pe care sper să-l citească cu plăcere chiar și colegii care nu văd nici până azi rostul Societății „Prietenii Cărții”. Dar, știind că de mult prea multe ori îndărătul vorbelor nu stă nimic sau aproape nimic, îmi vine să strig, Alexe, ca angajamentele pe care le-ai formulat să nu rămână vorbe fără o continuare firească și necesară în fapte concrete!*

Interlocutor: **Ion Ciocanu**

(Ciocanu, Ion. *Cu fața spre carte*. Chișinău, 1989)

„VISUL NOSTRU ESTE CA FIECARE BIBLIOTECAR BASARABEAN SĂ AIBĂ ACASĂ ȘI LA SERVICIU REVISTA „BIBLIOTECA.”

— *Vă propun o mică incursiune în sistemul bibliotecilor publice din Republica Moldova, așa cum este el prefigurat la nivelul Ministerului Culturii și Cultelor. Care sunt problemele cele mai importante pe care le traversează acest sistem în condițiile întoarcerii mai pronunțate decât înainte la cultura tradițională în limba română, de care multă vreme poporul-frate a fost văduvit?*

— *Lucrul care trebuie înțeles înainte de toate este că am moștenit de la regimul brejnevist niște biblioteci politizate în mod excesiv. De asemenea, nu avem carte națională în bibliotecile moldovene. În medie, în bibliotecile publice din Republica Moldova, cartea în limba română reprezintă abia 30 la sută, restul fiind cărți rusești. Pe cap de locuitor de naționalitate rusă revin în Basarabia, în bibliotecile publice, 36 de cărți în limba lor maternă, în timp ce pe cap de biet moldovean abia ceva mai mult de două cărți. E o expresie a egalității în drepturi, paradoxal, majoritatea aflându-se în netă inferioritate față de minoritate sub raportul dreptului la informare, la cultură, la expresie. Să vă spun că în Biblioteca Națională a Moldovei cartea în limba română constituie doar 4,7 la sută față de 93 la sută cât reprezintă cărțile rusești?*

— *Este vorba de cartea nouă? De literatura contemporană și curentă sau mai mult de clasici, în materie de dotare cu carte românească?*

— *Și de una și de alta. E vorba mai ales de cărțile de patrimoniu, dar din procentul acesta de 4,7 la sută foarte multe nu țin de patrimoniul românesc, ci reprezintă autori ruși în traducere românească, chiar și literatură politică, de partid.*

— *Deci, literatură epurabilă! S-a păstrat în bibliotecile dvs. carte veche românească dinainte de intrarea în componența Uniunii Sovietice?*

— Din păcate, nu prea. Și în legătură cu aceasta aș vrea să menționez în primul rând că foarte multe cărți au fost sustrate și duse de unii bibliologi ruși în bibliotecile sovietice. Iațimirski, de pildă, a sustras foarte multe manuscrise din bibliotecile Mănăstirii Noul Neamț din Basarabia. De altfel, Mateevici îl și apostrofează în acest sens într-o poezie a sa în care arată că un savant a dus cărțile moldovene la Moscova. Asemenea expediții rusești continuă și astăzi. Chiar și în 1989 – fapt reclamat de scriitorul Nicolae Dabija – o expediție moscovită a dus din Basarabia peste 150 de manuscrise și cărți vechi, de patrimoniu. Un adevărat dezastru! Bineînțeles se mai păstrează unele valori. Avem la Biblioteca Academiei un exemplar al *Cazaniei* lui Varlaam și la Muzeul de Literatură al Uniunii Scriitorilor avem un exemplar din *Cazanie*, după cum la Biblioteca Națională avem câteva ediții princeps ale clasicilor, dar oricum sunt foarte puține. Majoritatea cărților noastre de patrimoniu, ca și manuscrise valoroase sunt păstrate în biblioteci din Moscova și Snakt-Peterburg și chiar în muzee din Novosibirsk.

— *Va fi, desigur, foarte greu să le recuperați. Printre donațiile valoroase care s-au produs în ultima vreme înțeleg, din cele ce mi-ați spus până acum, că nu s-au numărat și lucrări de patrimoniu, ci mai multe cărți în ediții curente, adresate publicului și mai puțin cercetătorilor de limbă și cultură românească.*

— Au fost trimise, dar mai puține. Oricum, avem o mare nevoie de cartea aceasta care e mai recentă.

— *Da, bineînțeles. Aici trebuie să facem o distincție între cartea care se adresează publicului care trebuie să-și recupereze, să-și recucerească limba maternă și cartea care este destinată cercetării, care se adresează specialiștilor și poate ponderea trebuie s-o dețină tocmai prima categorie.*

— E mare nevoie de carte, de literatură istorică în primul rând. Mulți ani, cărțile lui Iorga, Pârvan etc. erau puse la index. Ca să-l citești pe Iorga sau pe Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană până în prezent*, era nevoie de acceptul Securității. Așa era... Și Securitatea nu permitea oricui. Era obținută aprobarea de așa-ziii specialiști care erau și ei supuși Securității. În schimb, ni se impuneau alți „istorici”, precum Sovietov, Logov ș.a.m.d. Teza lor, în linii mari, se rezuma la următoarele: basarabenii nu trebuie să-l citească și cu atât mai mult nu trebuie să-l creadă nici pe Iorga, nici pe Xenopol, pentru că ei erau boieri, și, boieri fiind, aveau mentalitate feudală și nu vroiau să recunoască că provin de la aceiași strămoși ca și țărani români. De aceea, i-au inventat pe daci și pe romani ca strămoși. În realitate, noi, basarabenii, provenim de la niște bandiți prigoniți din țările civilizate de pe vremea aceea și pripășiți în spațiul carpato-danubiano-pontic.

— *Asta arată că vroiau să vă creeze complexe de inferioritate națională! Nu știu dacă vă consolează, dar să știți că și publicul românesc mulți ani nu a avut acces nici la Iorga, nici la Xenopol, nici la Pârvan. Propria noastră istorie ne era interzisă și nouă, aici, în România. Studiam istorii fabricate de Roller și alții ca el.*

— *Un fel de ceașism!*

— *Și anteceașism... Deci problema colecțiilor am lămurit-o într-un fel. Să vedem acum și perspectivele: dacă dumneavoastră aveți posibilități editoriale în limba maternă sau tipografiile nu dispun de asemenea posibilități și nici editurile și contați mai mult pe colaborarea intereditorială sau pe achiziții directe din țara noastră?*

— *Contăm și pe una și pe alta. Trebuie să vă spun că editurile basarabene cunosc un adevărat reviriment; se editează foarte multă carte bună românească. Și Iorga apare! Este reluată ediția Nicolescu a operelor în 10 volume ale lui Vasile Alecsandri. Acum a fost anunțată abonarea la opera lui Eminescu în 16 volume, reluare a ediției lui Perpessicius. În genere, avem foarte multă carte bună care se editează în Basarabia, dar contăm și pe colaborarea cu editurile din România.*

— *Cred că mai mult pentru lucrări cu caracter enciclopedic, științific, de geografie, de istorie, de filosofie, probabil.*

— *Visul nostru este să avem în bibliotecile publice toate scrierile editate în România sau referitoare la istoria, literatura, cultura și civilizația românească, pentru că fondurile bibliotecilor de lectură publică din Moldova au fost până acum politizate; ele erau, bibliotecile acestea, niște puncte de reper ale partidului. Se păstrau acolo rezoluțiile, cuvântările conducătorilor. Într-o bibliotecă de la țară, Lenin e prezent cu patru seturi de „Opere complete“.*

— *Spuneți-mi, așa ca să transferăm niște termeni ai comerțului în lumea bibliotecară, oferta stimula cererea? Se citeau aceste cărți în bibliotecile moldovene?*

— *Am să aduc un exemplu concludent în privința aceasta. Biblioteca din comuna Boldurești avea patru seturi de „Opere complete“ de Lenin și încă vreo 500 de volume de carte marxist-leninistă, în total vreo 700 de exemplare și au fost solicitate în anul trecut numai 2 exemplare. Am considerat că 700 de volume ocupă pur și simplu locul degeaba...*

— *Un fond mort, necirculant. Am auzit că ați avut niște mici neplăceri, că s-au făcut speculații urâte în presa occidentală în legătură cu operațiile de epurare a colecțiilor. Cum a fost, de fapt?*

— Ieșind din starea de lucruri dezastruoasă în care s-au pomenit bibliotecile basarabene, Ministerul Culturii a emis un ordin cu privire la reorientarea fondurilor bibliotecilor de lectură publică și eliminarea edițiilor suprareprezentate, a edițiilor depășite moral etc. După emiterea acestui ordin am fost atacați vehement în presă, în presa rusofonă, în organele de presă ale partidului comunist; informațiile au fost preluate apoi de unele organe de la Moscova și, în fine, „exportate” în Italia, Franța, în alte țări. Era vorba de niște calomnii la adresa ministrului Ungureanu; au folosit acest ordin ca un pretext în lupta lor pentru putere. Din păcate, avem și așa ceva în viața politică a Basarabiei. Ungureanu a fost jignit cu cele mai urâte cuvinte: fascist care arde cărțile etc., etc. Am intentat un proces acum contra acestor jurnaliști, care l-au calomniat pe ministrul nostru, pentru că în realitate a fost vorba doar de punerea acestor cărți în alt circuit. Nimeni nu avea de gând nici să ardă cărțile, nici să le distrugă, dar literatura de partid nu mai ține de profilul bibliotecii publice. Obiectivul nostru este să punem activitatea bibliotecilor publice pe principiile Manifestului UNESCO pentru biblioteci, pe principii umanitare.

— *Ca un drept inalienabil al omului de acces la cultură, lectură și informare în limba maternă!*

— Da. Scopul nostru este să întoarcem bibliotecile noastre publice cu fața spre cultură și civilizație. Politica să și-o facă partidele, mai ales că partidul comunist avea biblioteci de partid în fiecare raion. Deci, noi eliminăm această literatură, dubletele bineînțelese. Ei au interpretat cu totul în altă lumină această treabă și s-a ajuns la un moment politic chiar foarte încordat.

— *Fiindcă ați invocat Manifestul UNESCO, aș invoca eu acum un alt document, să-i zicem clasic al ideii de bibliotecă publică, intitulat chiar așa, Biblioteca publică de André Maurois, în care el spunea că școala nu face decât să deschidă porțile către bibliotecă, aceasta în perspectiva educației permanente, a școlii continue. Cât poate face la dumneavoastră școala în momentul acesta în privința formării și educării pentru cultura maternă și cât preia ca sarcină biblioteca pentru a duce mai departe sau chiar pentru a sprijini școala care are niște posibilități limitate, în absența dascălilor de limbă maternă și în absența manualelor?*

— Este un lucru în general știut că școala basarabească era cu mult inferioară celei europene, chiar și celei românești, că erau cu totul alte exigențe, școlile noastre fiind și ele niște focare ideologice. Se făcea educație comunistă mai mult decât carte la școala noastră. De când avem un nou ministru al învățământului, domnul Nicolae Mălcaș, se fac niște lucruri foarte frumoase

în această privință: o altă structură, un alt statut funcțional a fost conferit școlilor, se deschid multe licee, gimnazii, școli de meserii. Deci, pe viitor, școala basarabeană se va sincroniza cu procesul de instruire românesc și cu cel european. Lucrurile bune le așteptăm deci să se producă în viitor. Se va introduce deci și această viziune a învățării de a învăța, pentru că se spune că școala modernă trebuie să dea mai mult decât cunoștințe, tehnicile învățării, ale informării.

— *Aveți și o rețea de biblioteci școlare? Sau bibliotecile publice îndeplinesc și funcția aceasta?*

— *Avem biblioteci în fiecare școală.*

— *Ele aparțin altui sistem?*

— *Da. Țin de sistemul Ministerului Învățământului și Științei.*

— *Aveți un Consiliu Național al Bibliotecilor care asigură colaborarea între cele două rețele de bază?*

— *Am elaborat o concepție nouă a Sistemului de Biblioteci din Basarabia. Pivotal acestui sistem îl constituie tocmai bibliotecile de lectură publică și cele de învățământ. Va exista și în Basarabia un Consiliu Biblioteconomic Național care va coordona activitatea bibliotecilor indiferent de apartenența lor.*

— *Cum vedeți, fiindcă am vorbit de sistem și de comunicare, integrarea într-un sistem comun de informare și documentare profesională cu bibliotecile din România?*

— *Aș vrea să menționez în legătură cu aceasta că cercetările noastre, căutările noastre în domeniul biblioteconomiei au coincis cu cele ale bucureștenilor, ale specialiștilor de la Biblioteca Națională, adică ne-am orientat către modelele franceze, foarte avansate la ora actuală. Folosirea aceluiași modele ne va ajuta, desigur, să ne sincronizăm.*

— *Am înțeles din cele discutate până acum că există o colaborare în planul dezvoltării colecțiilor, că se fac vizite reciproce interbibliotecare, că se organizează stagii profesionale. Au toate acestea o coerență sau se află sub semnul unor inițiative ocazionale?*

— *A fost semnat un protocol de colaborare cu Ministerul Culturii din România; se preconizează crearea așa-numitei Confederații româno-basarabene în cadrul căreia vom obține depozitul legal de carte românească pentru Biblioteca Națională din Republica Moldova, după cum, Biblioteca Națională a României va primi exemplarele legale ale cărților editate în Moldova; se va facilita achiziționarea de carte românească pentru bibliotecile comunale; vom face schimburi de grupuri de bibliotecari care vor face stagii, deci basarabenii în*

România și românii la noi, cam câte 10 oameni; ne-am înțeles, de asemenea, ca de câte ori biblioteconomistii români vor pleca în Europa Occidentală să ia în componența grupurilor lor și câte un basarabean de-al nostru, să vadă și el ce este Europa, cum se lucrează în bibliotecile europene, vom deschide o librărie specializată, care să vândă carte românească în Basarabia și care se va preocupa în mod special de completarea colecțiilor bibliotecare.

— *Ce poate face revista noastră pentru dumneavoastră și cum puteți colabora în perimetrul acesta al literaturii de specialitate și al publicisticii bibliologice?*

— Revista „Biblioteca” ne este necesară ca aerul nouă în Moldova, în primul rând sub aspect lingvistic, noi șchiopătând foarte mult în acest plan. Aș invoca aici o vorbă cu tâlc a poetului Leo Butnaru la o întâlnire cu cititorii. În legătură cu un defect al său de vorbire, graseierea, el arată că aceasta se trata în Roma, în alte țări civilizate din antichitate, ținând sub limbă pietricele din mare; noi neavând ieșire la mare poetul graseiază în continuare. Este de fapt o metaforă, graseiază toată Basarabia. Deci, sub aspect lingvistic în primul rând, revista „Biblioteca” ne-ar ajuta foarte mult, dar și sub aspect documentar, de informare asupra procesului biblioteconomic din România, din lume.

— *Întrevedeți niște posibilități concrete de colaborare în afară de difuzarea revistei noastre la dumneavoastră pentru a reflecta și realitățile bibliotecare din Basarabia în mod sistematic?*

— Da, de altfel și în proiectul programului Confederației culturale româno-basarabene într-un punct se stipulează chiar acest lucru în sensul înființării unei subredacții a revistei „Biblioteca” la Chișinău. Visul nostru este ca fiecare bibliotecar basarabean să se aboneze, să aibă și acasă, și la serviciu, revista „Biblioteca”.

— *Credeți că este posibil ca redacția noastră să facă o vizită în Basarabia pentru a face cunoscută revista noastră bibliotecarilor basarabeni și pentru a vedea în direct realitățile bibliotecare de la dumneavoastră?*

— Nu e doar posibil, e chiar nevoie de așa ceva! Vă invităm și vă așteptăm cu bucurie. O să organizăm niște întâlniri cu cititorii dumneavoastră potențiali.

— *Noi am dori foarte mult acest lucru. Avem asemenea întâlniri cu cititorii în țară, dar am dori foarte mult ca una din primele să fie la dumneavoastră, în Republica Moldova.*

Interviu realizat de Ioana Lupu

(Biblioteca, nr. 4-5-6, 1991)

O REALITATE ȘI UN PROIECT DE ANVERGURĂ

Biblioteca Națională a Republicii Moldova traversează faza unei reorganizări principiale, scopul urmărit fiind unul dublu: alinierea la statutul funcțional al bibliotecilor naționale europene și integrarea ei în procesul de renaștere națională, de revenire la matca de cultură, civilizație și spiritualitate românească. Noua concepție a bibliotecii, aprobată și pusă în aplicare de către Ministerul Culturii și Cultelor, orientată, în mare măsură, spre modelul instituției similare franceze, dar și spre al aceleia din București, prevede o departamentalizare a structurii, în consens cu organizarea (și ea nouă) a Sistemului Național de Biblioteci al Moldovei. Directorul general al Bibliotecii Naționale este în același timp și director general al bibliotecilor din țară, această a doua ipostază presupunând exercitarea unor funcții de coordonare și de asigurare a unității naționale în bibliologie. Cele cinci departamente ale bibliotecii (Patrimoniu, Informațional, Relații cu publicul, Automatizare, Biblioteconomie), conduse de câte un director, fiecare asistat de câte un manager, au atribuții și sarcini care acoperă nu doar interesele Bibliotecii Naționale, ci și pe cele ale Sistemului Național, ele determinând politica biblioteconomică și asigurând unitatea profesională la nivel de țară pe direcțiile funcționale corespunzătoare. De remarcat este însă, în acest context, că Biblioteca Națională a renunțat la metodele centraliste, de tutelare mărunță, și își concentrează eforturile asupra asigurării bibliotecilor cu „instrumentarul” de muncă necesar unor investigații teoretice și aplicate în bibliologie. Departamentul Biblioteconomie, de exemplu (care cuprinde serviciile Funcționarea S.N.B., Studii și cercetări, Sociologie și marketing, Asistență bibliologică), programează pentru anul curent constituirea unor colective de creație care să investigheze și să pregătească pentru publicare documente privind istoria cărții și tiparului în Moldova, Bucovina și Ținutul Herța, istoria bibliotecilor în același spațiu, să efectueze cercetări pe teme de stringentă actualitate cum

ar fi „Biblioteca în noul context socioeconomic” etc. Același compartiment va organiza un Club al Biblioteconomiștilor din Moldova (cu participarea unor bibliologi din România și din străinătate), un centru inovațional și o bibliotecă experimentală, simpozioane periodice cu genericul „Anul bibliologic...”, sondaje, un top anual al cărții naționale, în baza căruia la finele fiecărui an se va desfășura un show literar-bibliologic (muzical) intitulat „Carte frumoasă, cinste cui te-ai scris”, cu decernări de premii autorilor celor mai valoroase ediții naționale ale anului.

Departamentele Patrimoniu și Relații cu publicul (primul cuprinzând un serviciu nou — arsenal de carte religioasă) acoperă activitatea Ateneului de Cultură și Credință „Biserica Albă” (o formă de activitate bibliologică ce se vrea o mișcare intelectuală patriotică întru valorificarea dimensiunii creștine a culturii, civilizației și spiritualității românești). Împreună cu Cenaclul Literar „Miorița” vom organiza în fiecare an simpozionul „Valori bibliofile din Moldova”, Salonul Național de Carte (în colaborare, sperăm, cu Biblioteca Națională din București și cu Biblioteca „Gh. Asachi” din Iași, cu participarea editorilor de pe ambele maluri ale Prutului). În iunie curent, cu eforturile conjugate ale acestor compartimente, sub auspiciile Bibliotecii Naționale va lua ființă Societatea Bibliofililor din Moldova.

Conform noului statut, Biblioteca Națională îndeplinește funcția de bibliotecă parlamentară. În legătură cu aceasta, în cadrul Departamentului informațional a fost înființat un serviciu parlamentar specializat, care a purces la constituirea unei Bănci de Informație Politică și de Actualitate (BIPA) asupra vieții politico-administrative, socioeconomice și culturale a Republicii Moldova, cuprinzând colecții exhaustive de informații, documente privind activitatea organelor de putere legislativă, executivă și de drept, cât și de copii ale actelor emise de acestea.

Noua concepție a Bibliotecii a impus și revizuirea activității editoriale a acesteia. Începând cu anul curent ea va edita: *Bibliografia națională a Moldovei* (ediție periodică reflectând toate genurile de publicații, inclusiv cele netraditionale); indicele periodic *Cultura în Moldova*; *Catalogul actelor de stat ale Republicii Moldova*; *Cronologia vieții politico-administrative a Moldovei*; *Catalogul colectiv al cărților străine intrate în bibliotecile Moldovei*; *Repertoriul periodicelor străine intrate în bibliotecile din Moldova*; *Buletinul bibliologic* (ce cuprind informații asupra publicațiilor și nonpublicațiilor intrate în biblioteca de bibliologie); *Calendarul bibliotecarului*; revista *Magazin bibliologic*; *Catalogul de Istorie a Moldovei, Bucovinei și Ținutului Herța*;

anuarul *Biblioteconomia Moldovei: cadru de reglementare* (actele emise în cursul anului).

S-a purces la elaborare și vor fi editate în perioada 1992-1993: *C.Z.U. Tabele pentru bibliotecile mari, Manualul bibliotecarului* și alte publicații de specialitate.

Cum e și firesc, o mare parte din aceste proiecte va fi realizată în colaborare cu Biblioteca Națională a României și cu Biblioteca „Gh. Asachi” din Iași. Ținem să aducem și pe această cale sincere mulțumiri domnului Gheorghe Bercan și întregului colectiv al Bibliotecii Naționale din București pentru sprijinul deosebit acordat la ameliorarea fondului de carte națională și la însușirea principiilor și metodologiilor bibliologice românești, tuturor editorilor din România care ne-au oferit exemplare din tirajele cărților pe care le-au editat, ele fiind deosebit de prețioase pentru noi, aici, în Basarabia, în condițiile unei dezolante penurii de carte românească.

(*Universul cărții*, nr. 6, 1992)

REALITATEA UNUI PROIECT

Dialog: Gabriela Buruiană — Alexe Rău

G.B.: Acum 5 ani dvs. ați fost cel care a inițiat reforma Bibliotecii Naționale, precum și a sistemului de biblioteci în general, lansând un proiect, numit de anvergură, la care ați făcut referire într-un articol publicat în Universul cărții, pe care îl retipărim acum pentru a aminti tuturor care au fost intențiile dvs. în acest sens. Proiectul și realitatea... Care dintre ele a rămas la suprafață?

*A.R.: Mi-ai pus o întrebare... cam dură. Desigur realitatea este aceea care rămâne întotdeauna deasupra. Cu ea nu te joci. Tot așa cum nu te joci cu *fatum*-ul, cu soarta adică...*

G.B.: Sunteți superstițios?

A.R.: Și da, și nu. Oricum, un director de bibliotecă este și el un om. Cu toate meritele și neajunsurile sale...

G.B.: Să revenim totuși la aceea cu ce am început...

A.R.: Bine, să vorbim despre proiect. El a fost unul simpatetic, elaborat în baza unor studii și cercetări serioase. Structura departamentalizată (modelul cibernetic) a prilejuit câțiva ani de funcționare fructuoasă. Aceia au fost, recunosc, cei mai frumoși ani „bibliologici” din viața mea. Am convingerea că aceea a fost calea cea dreaptă pentru această instituție. Dovada o fac bibliotecile naționale din Europa, care trec (multe dintre ele au și trecut) la această concepție. Aflându-mă la începutul lunii septembrie la Copenhaga, la Sesiunea Generală IFLA-97, am cunoscut mulți directori care au acceptat și au implementat o astfel de structură. E și firesc. Or, nu poți funcționa pe nou având drept suport o structură vetustă. Ștefan Odobleja, care, în opinia mea, este cel mai important cibernetician al acestui secol (egal, ca valoare și ca personalitate, cu Norbert Wiener și cu William Ashby), a reușit să realizeze o simbioză teoretică excep-

țională relativă la transferul legităților organismelor vii asupra structurilor sociale. Modelul nostru din 1992 se sprijinea pe această idee.

G.B.: Ați publicat și un studiu științific consacrat acestei probleme. Ce s-a realizat din acea teorie?

A.R.: În perioada 1992-1994 conceptul acesta a funcționat pe viu. Formulele de activitate pe care ni le-am propus funcționează și astăzi. E posibil că anume ele au contribuit în mod esențial la crearea imaginii pe care o comportă astăzi Biblioteca Națională. Plus la aceasta, s-a cristalizat un statut funcțional aparte, care prefigurează activitatea instituției noastre.

G.B.: Îmi amintesc de entuziasmul dvs. din acea perioadă. Ați avut o serie de idei, să le zicem progresiste sau reformatoare, precum și niște proiecte, realizarea în totalitate a cărora ar fi însemnat o adevărată „schimbare la față” a bibliotecilor basarabene. A fost un lucru extraordinar ceea ce v-ați propus atunci să faceți. Parte din ceea ce v-ați pus în gând a fost îndeplinit. Trebuie să constat că proiectul programului cultural-științific despre care consemnați acum cinci ani în Universul cărții a fost realizat, el creându-ne, într-adevăr, o imagine favorabilă în comunitate. Totuși ceva sau cineva v-a împiedicat să duceți la bun sfârșit cele inițiate. S-a făcut câteodată simțită lipsa perseverenței și a spiritului combativ. Or, și în acest domeniu, al bibliotecilor, s-au dat unele lupte...

A.R.: Te referi, probabil, la așa-zisa „acțiune Murzac”, atunci când structura departamentală a fost suspendată.

G.B.: Acesta a fost doar efectul. Dar cauza?...

*A.R.: William Ashby a scris, într-un studiu al său, că un model cibernetic de management depinde întru totul de manageri. Lucru pe care l-am menționat și eu în studiul pe care l-am publicat în revista *Magazin bibliologic*. Sincer vorbind, am comis și eu niște greșeli de ordin psihologic. Gustave le Bone, cu monografia sa, mi-a deschis ochii asupra acestei situații. Apoi, copleșit fiind pe atunci (cum era, probabil, marea majoritate dintre noi) de atmosfera de entuziasm, de romantism, de euforie chiar, ce domnea la noi în anii 1989-1992, nu am ținut cont (nici nu m-am prea gândit la asta) de niște recomandări exacte (aproape legități) făcute de Parkinson pentru manageri. E și un paradox aici: am scris un studiu minuțios despre psihologia managementului, cunosc deci în detalii ce trebuie să faci în acest sens, ce reguli să respecti... În practică însă n-am dat importanța cuvenită unor rigori obligatorii (referitoare la anturaj, de exemplu).*

Or, acestea sunt niște lucruri de care trebuie să ții cont tot așa cum ai respecta, instinctiv sau conștient, legitățile ființării fiziologice. Neglijarea lor te costă mult prea scump...

G.B.: Dacă tot ai adus vorba de anturaj... Un rol deosebit și adesea hotărâtor îl joacă echipa cu care lucrezi, căci de unul singur nu faci mare lucru. „Unde-i unul, nu-i putere...” Trebuie să știi sau să înveți să alegi oamenii cu care vei porni la un drum lung și anevoios. Este foarte important ca în momentele dificile (și acestea au fost destule) să simți sprijinul acelei echipe, să nu te simți părăsit și trădat. Unele publicații în presă, acțiunile unor oameni „aproiați” v-au creat probleme mari... Poate că am spus niște lucruri prea dure, dar realitatea este și ea dură. Ce părere aveți?

A.R.: Problema aceasta comportă mai multe aspecte. Primul ar ține de felul meu de a fi. Nu știu dacă tot ce înseamnă eu în acest sens este moștenit din părinți. Oricum însă, în materie de alegere, de apreciere valorică e nevoie de niște criterii, de niște sfetnici care există undeva în ascunzișurile ființei și-ți spun „da” sau „nu” când stai în cumpănă, ba chiar și atunci când nu stai, căci, sincer vorbind, atunci când am în față niște oameni, cumpăna mea adeseori este imobilizată. Lucrul acesta, de obicei, îl sesizează imediat cei din anturaj, mai cu seamă aceia care sunt... cu fesul și cu interesul... În schimb, atunci când reușesc să mă descurc între grâu și neghină, un nu știu cine din mine ia decizii radicale, de ruptură și ridică punțile în urma sa. Cred că anume această calitate îmi creează cele mai multe probleme în viață. Încerc să mă autodepășesc în acest sens, dar pentru aceasta e nevoie de o a doua respirație... Un al doilea aspect ar ține de natura umană, care, la noi, într-un colectiv numeros, e reprezentată printr-un spectru aproape deplin. De exemplu, în fiecare colectiv există oameni rău intenționați care fac eforturi susținute de bulversare, mai ales când încerci să-i pui la treabă cu adevărat... Ține și asta de felul de a fi al oamenilor...

G.B.: Și totuși ce soartă va avea acest proiect de anvergură din 1992?

A.R.: Acum câteva luni ne-^o vizitat directorul Bibliotecii Naționale din Riga, bibliotecă ce funcționează de prin 1990 pe o structură departamentalizată. Mai mult ca atât, ea are aceleași departamente pe care le-am avut și noi în 1992-1994. E și firesc, deoarece și noi, și dâșii ne-am orientat după niște modele existente deja în țările lumii. Ce-i drept, atunci când l-am întrebat, mai mult retoric, pe domnul director al naționalei din Riga, cum au ajuns la ideea unei asemenea structuri, el ne-a răspuns că la o astfel de soluție i-a adus logica

vieții, logica funcționării unei biblioteci naționale. Răspunsul dumnealui este unul simptomatic. Ți-am mai spus deja că mai toate bibliotecile naționale europene sunt departamentalizate. Mai mult decât atât, ne obligă să procedăm în acest mod principiile directoare elaborate de UNESCO, Legea bibliotecilor aprobată de Parlamentul Republicii Moldova și Statutul nou al Bibliotecii aprobat printr-o hotărâre a Guvernului. Viața ne-a arătat (și despre asta ne-a prevenit cel mai mare manager al lumii Li Iakoka) că e mai ușor să elaborezi teoretic un proiect decât să-l implementezi. Știința implementării trebuie să ne preocupe, aici și acum, la modul cel mai serios. Aspectul acesta va deveni o prioritate programatică a anului bibliologic 1998. În acest sens, acțiunile noastre de lobbying, de organizare și de popularizare trebuie nu doar să obțină o ținută nouă, ci să aibă, ca suport, niște structuri adecvate în statul de funcții al Bibliotecii Naționale.

G.B.: Și nu o să vă confrunțați din nou cu problema legată de factorul managerial?

A.R.: Din colectivul bibliotecii noastre fac parte niște specialiști de excepție. Problema e să-i organizăm într-un mod optim și, ce e cu mult mai important, să le asigurăm o remunerare a muncii după merite. Cel de-al doilea aspect ține de competența organelor superioare. Se pare însă că începând cu 1 ianuarie 1998 vor fi puse în aplicare niște hotărâri îmbucurătoare în acest sens.

G.B.: Acest dialog urmează să fie publicat în numărul aniversar al Magazinului bibliologic consacrat împlinirii a 165 de ani de la înființarea Bibliotecii Publice din Chișinău. Există însă unele controverse referitoare la această dată...

A.R.: Eu am spus-o în repetate rânduri că nu sunt un istoric și, prin urmare, nu mă pot pronunța în această privință. De altfel, controversele acestea le fac tot niște persoane care nu au nimic comun cu știința istorică. Eu cred că în orice domeniu (inclusiv în istoria bibliotecilor) trebuie să fie ascultat cuvântul specialiștilor. Prea mulți amatori dau buzna, în ultima vreme, pe teritoriul istoriei...

G.B.: Ați fost și cred că mai sunteți încă un visător. E bine știut faptul că visătorii au fost denigrați, blamați în toate timpurile de ceilalți — „nevisătorii”. Veți păstra în continuare calitățile acestei categorii de oameni? Cum vă imaginați viitorul Bibliotecii Naționale?

A.R.: Din păcate, sau din fericire, mai sunt și cu aplecare spre literatură. Niște nuvele, niște poeme, niște piese de teatru, niște eseuri mi-au prilejuit momente de adevărată satisfacție, momente de învingător... asupra sinelui...

Adică nu, de armonie cu sinele. Iar după cum afirmă unii exegeți, beletristica este de două feluri: cea de idei și cea de sentimente. În literatură aparțin mai mult celei de a doua categorii. Acolo îmi pun în aplicare imaginația, sufletul... E posibil să fie un fel de recompensă, de refugiu, căci în bibliologie sunt un om de idei. Deși, și în acest domeniu, pun la contribuție imaginația și intuiția. Cred că aceste două lucruri formează, în alcătuirea mea, ceea ce numești dumneata „vis“. Despre cum văd eu viitorul Bibliotecii Naționale?... Această instituție este, pentru mine, ca o a doua familie, dacă nu chiar cea dintâi. Am pus în ea cea mai mare parte a sufletului meu și a ființei mele. Cum o văd în viitor? Așa cum sunt bibliotecile moderne din Europa și din lume. Știm ce vrem. Mai mult chiar, în 1997 s-au creat premise reale pentru o cotitură radicală, de calitate, în viața instituției (s-a obținut accesul la INTERNET, se utilizează CD-ROM-urile, s-a obținut finanțarea pentru procurarea pachetului integrat TINLIB). Ne așteaptă deci un An Nou sub toate aspectele.

(Magazin bibliologic, nr. 2-3, 1997)

IARTĂ-LE, DOAMNE, PĂCATUL CELOR CARE DEVASTEAZĂ ASTĂZI ALTE ALTARE

— *Dle Rău, suntem la doi ani de când Ministerul Culturii și Cultelor a pus începutul unei radicale reforme bibliotecare, conform căreia trebuia să fie lichidate — cred, în primul rând — consecințele regimului totalitar comunist. Ce v-a servit drept reper în realizarea reformei în cauză?*

— *Experiența bibliotecilor franceze și românești... Lucrările prestigioase ale unor biblioteconomiști, cum sunt Noe Richter, Dan Simonescu, Ion Stoica ș.a. au fost pentru noi reperele inițiale, astfel încât metodele intuitive — la care am recurs — să se apropie de unele modele acceptabile în Europa și peste ocean. Dat fiind faptul că prezentul biblioteconomic basarabean a rămas în urmă de cel occidental, cu cel puțin un secol, realizările bibliotecilor americane, să zicem, sau cele franceze — care sunt totuși mai aproape de noi ca spirit și ca factură — ne-au servit și ne pot servi încă mult timp drept modele futurologiste. Principiul director pentru care am optat a fost acela al conjugării ideilor umaniste promovate de către bibliologia universală (al cărei suport principal este Manifestul UNESCO), cu specificul național, ambele necesitând o racordare la posibilitățile și particularitățile basarabene.*

— *Astăzi bibliotecarele nu mai recurg la mistificări completând formularele, deci dispuneți de niște date statistice mai aproape de adevăr. Acum, când avem atâta carte românească, în genere, când a crescut fluxul de carte valoroasă, putem vorbi și de sporirea numărului de cititori în bibliotecile Moldovei de dincoace de Prut?*

— *Până în 1991, până la reformă, conform metodologiei sovietice, categoria bibliotecarei, adică și salariul ei, depindea de o serie de indici. Și, apoi, Doamne ferește să fi auzit Bodiul că a scăzut numărul cititorilor noștri,*

doar eram „poporul care citește cel mai mult“! Incontestabil, interesul pentru carte s-a intensificat, observăm chiar în cadrul Bibliotecii Naționale...

— *Aici, da... Capitală, studenți... Dar în centrele raionale, în sate? Cum e acolo situația, unde poate că au mai rămas în posturi persoane întâmplătoare?*

— De aici și se trag multe rele, din lipsa unui prestigiu al acestei profesii. Într-adevăr, foarte multe femei fără studii — soții de secretari de partid (veniți de pe aiurea, pentru a-și face carieră), de ofițeri ai forțelor armate etc. — erau angajate în biblioteci. Spre regretul nostru, mai avem cazuri din astea. Ultimul semnal ne-a parvenit în decembrie 1992: primarul unui sat din Telenești a angajat-o la bibliotecă pe soția directorului fabricii de vin din satul vecin, aceasta având studii medii, lăsând, astfel, fără serviciu bibliotecara de pe loc, care are studii superioare. Dar despre ce prestigiu al profesiei respective mai poate fi vorba într-o țară în care nu se contează pe cultură? Într-o țară civilizată nu este o rușine să lucrezi bibliotecar, pe când la noi această profesie este marginalizată. Bibliotecarele noastre de la sate, din centrele raionale se ocupă cu înregistrarea porcilor, pomilor... Cei din înaltele posturi de conducere au impresia că ele nu prea au ce face și hai să le mai pună la lucru! Diriguitorii unor raioane au ajuns chiar la concluzia că nu mai avem nevoie de biblioteci sătești. De ce să țină niște salariați în plus? Adică la sate lumea nu mai are nevoie de lecturi. Cei câțiva mai deștepți n-au decât să facă un drum până în centrul raional, dacă-i apucă dorul de carte.

— *E îngrozitor fenomenul... Mai ales acum, când avem acces la atâtea valori literare, pe care le putem citi în limba noastră, înveșmântată în grafia ei originală, când avem atâtea de recuperat! Tocmai acum, când avem posibilitatea de a ieși din întuneric, tocmai acum, cuiva (cui?) îi este convenabil să n-o mai facem. Dacă au fost nedrepți comuniștii de ieri că au ars bisericile, că au batjocorit clerul, cu ce sunt mai breji cei de azi care procedează la fel de barbar, alungând cartea din altarul spiritului unei națiuni, unde încă n-a izbutit să prindă rădăcini?*

— Avem și un caz (din iarna curentă) în care a ars o bibliotecă sătească, cea din Șendreni (Nisporeni). Se afla într-o casă finlandeză, de lemn, care nu se încălzea. Au ars 85 de cărți, din ultima donație din România...

— *Apropo, continuă să ne vină ajutoare umanitare din România și la acest capitol?*

— Din februarie 1992, de când sunt director al Bibliotecii Naționale, ne-au sosit din România — pe gratis — 12 transporturi a câte 20 tone de cărți. În total, 400 de titluri, cam câte 2-3 titluri pentru fiecare bibliotecă din republică.

Pentru comparație: în acest răstimp editurile noastre ne-au pus la dispoziție doar 30-40 de titluri. Inestimabil este ajutorul care ne vine de peste Prut! Avem biblioteci întregi care au la bază cărți donate de biblioteci din România, cum sunt cele două filiale ale Bibliotecii „B.P. Hasdeu” din Chișinău — „Onisifor Ghibu” și „Transilvania” (prima va primi, în baza unui contract cu Biblioteca „M. Sadoveanu” din București, donații până la 100 000 exemplare, iar a doua primește donații de la Biblioteca „Octavian Goga” din Cluj-Napoca).

— *Am observat pe culoarele Bibliotecii stocuri de cărți... doar nu poate fi vorba în nici un caz! — de un surplus, nu-i așa?*

— S-a vrut totuși atinsă o strună care ne doare actualmente cel mai mult: problema spațiului destinat bibliotecilor noastre. De fapt, e vorba de aceeași atitudine a forurilor superioare față de noi. Blocul în care se află Biblioteca Națională e proiectat pentru 1 milion de volume. Dispunem de 4 milioane și jumătate. Era periculos să le ținem pe toate în depozitele supraîncărcate, unde se încovoiau rafturile. Avem câte 1 500 de cititori pe zi, 350 de lucrători... în caz de cutremur de pământ... Așa că am umplut subsolul. Cărți la subsol!... Încă Guvernul din 1985-1986 a emis un ordin, conform căruia blocul învecinat (fost al Institutului Politehnic) ni se pune la dispoziție. De atunci și până azi Guvernul nu ne-a mai dat bani ca să efectuăm lucrările de reparație necesare. În aceeași situație se află și Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă”. Niște cifre: 1 737 de biblioteci publice din republică se află în clădiri adaptate, iar 1 023 nu au localuri proprii.

— *Cauzele diferă?*

— Câteva exemple. În satul Chetriș (Fălești) primarul a luat sediul bibliotecii pentru alte scopuri, bibliotecara trecând cu lucrul în propria casă mare; în case particulare se află și bibliotecile din Guzun și Vulcănești (Nisporeni); în Horodiște (Călărași) nu demult a crăpat peretele bibliotecii, astfel încât nu numai că bate vântul...

— *V-ați adresat după ajutor și actualei conduceri?*

— Desigur. Ne-am adresat, în scris, și dlui Moșanu, și dlui Snegur, dar... Încă o hașură la atitudinea Puterii față de noi. Întotdeauna, și pe timpul comuniștilor, Bibliotecii Naționale i se alocă valută pentru abonarea la publicații periodice străine, de care au mare nevoie savanții noștri, specialiștii din diverse ramuri. Ne abonam la ziare, reviste de cultură din întreaga lume. Un demers făcut la dl Muravschi a rămas fără răspuns. În schimb, dl Sangheli ne-a trimis o scrisoare în care ne informează că Domnia sa nu-i împotrivă ca noi să schimbăm rublele noastre pe valută. Noi, care avem un buget doar pentru salariu!

— Dle Rău, nu-mi vine să cred! Seamănă atât de mult cu o persiflare! E dureros. Cred că această stare în sfera pe care o conduceți nu mai poate dura, cred că trebuie să se întâmple ceva, doar nu putem să ne obișnuim cu ideea celor care... iartă-le, Doamne, păcatul, că nu știu ce spun, că nu știu ce fac... V-ați abonat pentru anul acesta barem la periodice din România?

— Din România periodicele ne vin pe gratis. Ne vin discuri, diapozitive, reviste, ziare etc. Ne vin pe gratis...

Interlocutor: **Silvia Caloian**

(Sfatul Țării, 5 februarie, 1993)

BIBLIOTECA NOASTRĂ A FOST ȘI ESTE UN FOCAR AL RENAȘTERII NAȚIONALE

— Dle Alexe Rău, în multitudinea de biblioteci din republică, Biblioteca Națională are un statut și o pondere aparte. În această ordine de idei, aș vrea să clarificăm din capul locului care e specificul unei Biblioteci Naționale în raport cu celelalte.

— Acest specific este stabilit de schema UNESCO și de principiile directoare de organizare a acestui tip de biblioteci, elaborate de aceeași organizație internațională. Fosta bibliotecă „N.K. Krupskaja” nu acoperea nici un sfert din aceste cerințe. În 1992 a început reforma bibliotecii. Noul ei statut este în deplină concordanță cu rigorile internaționale, aici fiind stipulate funcțiile prevăzute de schema UNESCO. De fapt, anii 1992-1993 au fost anii de grație ai Bibliotecii Naționale, ani în care ea a început să traverseze faza unei reorganizări principiale. Noua concepție a bibliotecii, aprobată și pusă în aplicare de către Ministerul Culturii și Cultelor, e orientată, în mare măsură, spre modelul instituției similare franceze, dar și spre al aceleia din București. Directorul general al Bibliotecii Naționale este, în același timp, și director general al bibliotecilor din țară, această a doua ipostază presupunând exercitarea unor funcții de coordonare și asigurare a unității naționale în bibliologie.

— A devenit un lucru tipic, și nu e deloc alogic acest fapt, să raportăm realitatea de astăzi, cea a economiei de piață, la cea a economiei planificate, socialiste. Aș vrea să te întreb cum a fost înainte și cum e acum? Firește, e vorba de Biblioteca Națională.

— Am vizitat nu demult Biblioteca Națională a Franței, țară care are de foarte multe secole o economie de piață. Din câte ne-am convins acolo, economia

de piață, dacă e promovată corect și civilizată, aduce multe foloase. E suficient să dau o singură cifră: salariul minim la ei constituie șase mii de franci, adică o mie două sute de dolari americani. La noi — nici patru dolari. Salariaților Bibliotecii Naționale franceze nici nu le venea a crede că noi avem salarii atât de mici și că, în plus, ele nu sunt achitate câte trei-patru luni de zile... Nici nu le-am spus că, de prin 1993, noi nu avem alocații nici pentru noi achiziții, că ni se taie lumina, că dărdăim de frig la mesele de lucru, că avem înregistrate mai multe cazuri de leșin de foame la serviciu, că... Nu le-am spus, pentru că, în primul rând, nu prea aveau să mă creadă și apoi că îmi era chiar rușine. Cum era înainte? Biblioteca era asigurată cu de toate în mod centralizat. Țin minte chiar un caz, când directorului bibliotecii i s-a administrat o mustrare pentru faptul de a nu fi ridicat la timp de la Baza Centrală niște mărfuri, care au fost distribuite instituției noastre. Nu vreau să zic prin asta că atunci era mai bine, dar era o altă atitudine față de carte, față de bibliotecă. Fără îndoială, biblioteca era pe atunci slujitoarea partidului, era cenzurată etc., dar partidul avea și grijă de slujitorii săi. Acum, în condițiile depolitizării, biblioteca e o slujitoare a statului. Deci, statul ar trebui să poarte toată grija pentru ea. Mai mult chiar, în Franța, în alte țări europene, o Bibliotecă Națională este considerată drept un atribut al statalității și i se acordă alocări financiare masive. E îndeajuns să frunzărești proiectul Bibliothèque de France, o nouă bibliotecă națională concepută pentru următorul secol și mileniu, și să-ți dai seama cât preț se pune pe această instituție într-o țară civilizată. O schimbare de viziune se observă parcă și la noi. Un nou rol i se atribuie bibliotecii noastre în Legea bibliotecilor, aprobată de parlament, precum și în noul Statut al Bibliotecii Naționale, aprobat recent de către guvern. Din păcate, statul nostru este, deocamdată, prea sărac. Deși, ziceam, mult depinde și de atitudine. Dacă s-ar miza mai mult pe cultură, s-ar găsi ei și niște bănuți. Acum, când compari ceea ce este cu ceea ce a fost, te cuprinde un fel de tristețe. Dar nu nostalgie. Pentru că, așa săracă cum este, Biblioteca Națională formează, ca spirit, un centru cultural și bibliologic. În această privință astăzi suntem mai bogați decât ieri...

— *E ceva și această bogăție. Dar îți propun să trecem la una mai palpabilă, la patrimoniu, adică la fondul de cărți și, pentru a limpezi ce prezintă el, să-l raportăm la marile biblioteci europene, la instituțiile similare din România, să zicem...*

— Problema componenței colecțiilor bibliotecii a fost și mai rămâne a fi controversată. Având, și ieri, și azi, cel mai mare fond de cărți din republică,

biblioteca noastră nu dispune de prea multe cărți în limba română. Din cele circa patru milioane de unități bibliografice, publicațiile în limba română alcătuiesc doar opt la sută. În 1992, când am fost desemnat pe post de director general, această cifră era doar de 2,5 procente. Acest spor ce datorează, în primul rând, Ministerului Culturii și Bibliotecii Naționale din România, care ne-a oferit donații substanțiale. În plus, din 1992 suntem deținători ai depozitului legal al acesteia, ceea ce înseamnă că ni se oferă gratuit câte un exemplar din toate titlurile de publicații scoase în Țară. În virtutea acestui fapt, savanții, specialiștii nu mai sunt nevoiți să plece la Iași sau București pentru a consulta literatura apărută din 1993 încoace, ei solicitând-o în biblioteca noastră. Cât privește publicațiile apărute până la 1993, nu ne putem compara cu marile biblioteci de peste Prut. Biblioteca noastră deține astăzi, a deținut și în anii trecuți, o impunătoare colecție de literatură română, în baza căreia au crescut atâtea generații de intelectuali. Această colecție a contribuit mult la menținerea spiritului național la Chișinău, în Basarabia și, implicit, a contribuit la renașterea noastră națională și culturală.

— *Cu cine lucrezi? Cum trăiesc acești oameni cu care lucrezi?*

— Când demara reforma bibliotecii, personalul scriptic număra 360 de salariați. În anii următori, e vorba de anii 1994-1995, guvernul a operat reduceri masive, astfel încât astăzi suntem doar 280. În raport cu bibliotecile naționale ale altor state din spațiul ex-sovietic, personalul nostru este de câteva ori mai mic. La noi, cineva crede că suntem prea mulți. În timp ce unii consideră astfel, eu nu știu de unde aș mai lua niște oameni, care să asigure servirea operativă a cititorilor, numărul cărora atinge în perioada sesiunilor de examene cifra de o mie pe zi... Cum trăiesc oamenii cu care lucrez? Ți-am spus că unii leșină de foame. E destul să-ți spun că eu, în calitatea mea de director general al unei instituții cu un personal atât de numeros, sunt clasat la treapta a 16-a de tarificare și am un salariu de 160 de lei. Ce să mai vorbim de ceilalți specialiști, dacă eu, ca să scot luna în capăt, sunt nevoit să mai traduc, nopțile, vreun statut pentru careva S.R.L., ori să scriu un „Plugușor“ pentru un oarecare director de firmă sau bancă.

— *E clar cu salariile. Oricum, ca să încheiem acest interviu în mod tradițional, țin să te întreb care sunt perspectivele, planurile de viitor ale instituției pe care o conduci?*

— Perspectiva cea mare a bibliotecilor este informatizarea, computerizarea. În acest sens, sfârșitul anului 1995 ne-a adus o mare bucurie. Fundația Soros

ne-a acordat un ajutor materializat în echipament de automatizare în valoare de 53 000 dolari. Deci pe parcursul anului 1996 se va înfăptui automatizarea integrală a bibliotecii. E o treabă fantastică, un moment de cotitură în istoria acestei instituții. Profitând de ocazie, aş vrea să-i exprim sincere și calde mulțumiri doamnei Lorina Bălțeanu, președintele Fundației Soros din Moldova, doamnei Svetlana Croitoru, coordonatorul programelor bibliotecare din cadrul acestei Fundații, pentru gestul magnific pe care l-au făcut pentru cititorii Bibliotecii Naționale. Al doilea proiect, de fapt, un vis dulce al nostru, ar fi revenirea la modelul nostru cibernetic, el constituind o veritabilă „găselniță” științifică a biblioteconomiei basarabene.

Pentru conformitate: **Eugen Gheorghiță**

(Curierul de seară, 26 februarie, 1996)

UN TEMPLU AL CULTURII

— *Stimate dle Alexe Rău, în conștiința semenilor noștri la ora actuală Biblioteca Națională este identificată cu un Templu al Spiritualității și Culturii Naționale. Și acest lucru s-a realizat în bună parte mai ales pe parcursul ultimilor ani, de când Dumneavoastră ați preluat funcția de timonier al acestei mari instituții. Vă rog, în acest context, să evidențiați câteva repere, mai bine zis, să reliefați câteva performanțe ce țin de reanimarea și reprofilarea din temelii a acesteia.*

— În postură de director general mă aflu din luna februarie 1992. Deci, ce s-a reușit în această scurtă perioadă de timp? În primul rând, s-a aplicat în domeniul biblioteconomiei o teorie nouă, care se numește managementul departamentalizat al unei biblioteci naționale. Teoria în cauză este cunoscută în multe țări. Acest sistem a funcționat la noi câțiva ani: au activat chiar câteva departamente, consolidând o structură funcțională reușită, după mine, până în momentul când s-au început reducerile masive de cadre pe linia guvernului, ministerelor ș.a. Drept consecință, într-un an și jumătate ni s-au redus 72 de posturi. Vă dați seama că în asemenea împrejurări ne vine foarte greu să lucrăm, căci numărul de cititori sporește mereu, întrucât cresc și donațiile importante de carte, iar tineretul studios și, în primul rând, elevii și liceenii vin încoace împreună cu părinții, rugându-ne să-i înscriem în rândurile cititorilor Bibliotecii Naționale. Paradoxul de astăzi e că, având atâtea academii și universități, tinerii și tinerele noastre nu au unde studia, întrucât se resimte o lipsă acută de biblioteci.

— *Ați putea ilustra printr-o cifră, două diagrama creșterii fondurilor de carte ale Bibliotecii Naționale?*

— Numai anul trecut în colecțiile noastre au intrat 36 000 de titluri de carte românească ce vizează toate domeniile de activitate științifică, instructiv-educativă, culturală, direct proporțional sporind și numărul de cititori, adică cu circa 6 000 (apropo, astăzi Biblioteca Națională are un număr de peste 20 000

de cititori). În prezent, în toiul activității instituțiilor de învățământ de toate treptele, torentul de cititori ajunge la 1 500 cititori pe zi. Firește că nu ajung atâtea locuri în sălile de lectură, studenții și liceenii fiind nevoiți chiar să se acomodeze pe pervazuri, pe treptele scărilor. Această stare de lucruri pentru mine este foarte elocventă și îmbucurătoare, întrucât, pe zi ce trece, văd cum sporește interesul tineretului studios pentru cartea românească, și nu numai pentru ea, ci pentru toată literatura de studii inclusă în noile programe de învățământ. Paradoxul este că, având atâtea universități și academii, tineretul nu are unde studia, întrucât se simte o lipsă acută de biblioteci, și unica ieșire din această situație este să se înscrie la Biblioteca Națională. Dar aici apare o problemă foarte serioasă ce ține de securitatea și păstrarea acestui patrimoniu național, care constituie averea statului. Prin urmare, se impune necesitatea conservării acestei comori spirituale pentru generațiile viitoare.

Cu părere de rău, trebuie să constat că unii tineri studioși sunt foarte inventivi și prin „șotiile“ lor ne fac multă bătaie de cap, sustrăgând din bibliotecă cele mai prețioase cărți, mai ales dicționare, decupând pagini întregi din reviste și broșuri. M-aș adresa pe această cale, în primul rând, către părinți cu apelul și rugămintea de a influența asupra odraslelor lor pentru a nu se comite asemenea fapte reprobabile, întrucât aceste stricăciuni au consecințe grave și pentru generațiile viitoare de cititori. Această stare de lucruri poate fi explicată foarte simplu: vorba e că studenții și elevii din întreaga republică nu sunt asigurați cu dicționarele, manualele și enciclopediile necesare și atunci unii dintre ei recurg la acte similare celor descrise mai sus.

— *Privită din alt unghi de vedere, Biblioteca Națională și-a însușit, mai ales în ultimii ani, pe lângă funcțiile ei tradiționale, niște activități de ordin cultural-spiritual și educativ-instructiv de mare răsunet. Vă rog, domnule director general, să nominalizați câteva dintre ele.*

— Să le numim pe cele mai de anvergură. În primul rând, este vorba de Ateneul de Cultură și Credință „Biserica Albă“, luându-se drept model Ateneul Român. Unii credeau că acest Ateneu nu-i altceva decât o clădire somptuoasă cu bustul marelui Eminescu în față. Dar s-a demonstrat că aceasta este o mișcare cultural-istorică. Însăși denumirea *ateneu* este de proveniență greacă, ea însemnând o clădire cu caracter cultural-religios, educativ-instructiv etc. Ei bine, în cadrul Ateneului nostru ne-au vizitat și au ținut prelegeri de mare valoare și rezonanță asemenea personalități remarcabile cum ar fi răposatul Paul Mihail, Nestor Vornicescu, Antonie Plămădeală, Dionisie Ghermani de la Iași ș.a. A renăscut Cenaclul Literar „Miorița“, interzis în vremurile bodiuliste. Noul

președinte al acestui cenaclu este poetul Arcadie Suceveanu, care i-a dat o formulă nouă — Salonul Literar „Miorița“. Oricum, în cadrul acestui salon se desfășoară niște activități importante și de anvergură cu rezonanță în întreaga republică. O dată pe lună își ține ședințele și Clubul „Vasile Pârvan“, în cadrul căruia se fac comunicări și sesiuni, se ia în discuție istoria dacilor și în general istoria noastră bimilenară. De o largă popularitate se bucură și Salonul Muzical condus de Ion Păcuraru, care întotdeauna se întretine cu sala arhiplină. În aceeași ordine de idei se înscrie și Salonul de Artă însoțit de expoziții lunare ale artiștilor plastici. Are deja repere de tradiție și „Anul bibliologic“ — un simpozion care se face numaidecât în luna februarie, când se totalizează activitățile bibliologice în republică, tot așa cum a prins rădăcini adânci în conștiința oamenilor de bună credință comemorarea Luceafărului poeziei noastre Mihai Eminescu, când anual, către ziua trecerii sale în eternitate, Biblioteca Națională în colaborare cu Societatea Bibliofililor, organizează niște solemnități de cea mai profundă simțire, familiarizându-i pe semenii noștri cu viața și activitatea Marelui Poet. Bineînțeles, în suita acestor manifestări nu putem trece cu vederea și Salonul Național de Carte ce se înscrie astăzi printre cele mai valoroase manifestări desfășurate sub auspiciile Bibliotecii Naționale.

— *Apropo de Salonul Național de Carte, care chiar zilele trecute și-a consumat cea de-a cincea ediție. Care au fost premisele inaugurării acestei, cu adevărat impunătoare, Sărbători a Cărții Naționale?*

— În anul 1991 la Chișinău a venit dl Nicolae Busuioc, directorul Bibliotecii Județene „Gheorghe Asachi“ din Iași, și tot atunci în incinta sediului nostru am convenit asupra unui program de colaborare, adică urma să se pună bazele unui salon de carte moldovenească, să adunăm o dată pe an tot ce s-a editat și se editează în spațiul vechii Moldove istorice. Această formă de activitate s-a menținut timp de doi ani, când a intervenit domnul Traian Brad, directorul Bibliotecii Județene „Octavian Goga“ din Cluj, cu îndemnu-i pasionant de a ne aduce aminte de versul lui Octavian Goga. Avem un vis neîmplinit, adică să împlinim acest vis prin a ne extinde sfera de propagare a cărții naționale și dincolo de spațiul istoric moldovenesc. Drept consecință, la ulterioarele saloane naționale de carte au participat bucureșteni, craioveni, transilvăneni ș.a. Anul acesta dl Traian Brad, coparticipant al celei de-a cincea ediții a Salonului Național de Carte de la Chișinău, care ne-a și făcut somația, a exclamat: „Fraților, ați făcut un salon dumnezeiesc!“. Și, într-adevăr, a fost un salon reușit, care a prezentat întregul spațiu populat la ora actuală de români cu cărți cum știu numai ei să le facă. Au participat 18 edituri din Republica Moldova, 26 de

edituri de la Iași, 3 edituri de la București. Transilvănenii au venit la Chișinău cu un număr de peste 40 de edituri. La fel ne-au onorat cu prezența lor cu câte o editură Marea Britanie și Rusia, punând la dispoziția vizitatorilor cărți editate în exclusivitate pentru Republica Moldova.

— *Deci, concluzia pe care ne-o putem face ar fi una: Biblioteca Națională perseverează mereu, fiind în căutarea și afirmarea propriei sale identități, drept unul dintre cele mai importante centre ale spiritualității noastre.*

— În cel mai bun caz, anume spre aceste obiective tindem cu toată dorința și insistența noastră. În această ordine de idei aș reveni la gândul despre modelul cibernetic de constituire și dirijare a unei Biblioteci Naționale, idee care a fost lansată și promovată de savanții și de specialiștii noștri bibliologi, recunoscută și pe plan mondial, dar anulată, cu mare părere de rău, de către guvern, unora părându-li-se că avem prea mulți șefi, ceea ce nu este adevărat, deoarece structura noastră, care număra vreo 300 de salariați, urma să fie perfecționată conform unor precepte și cerințe noi ca ea să poată funcționa deplin. Și totuși noi rămânem pe pozițiile noastre, și anume că în condițiile unei instituții cum este Biblioteca Națională se impune aplicarea oportună a unor mecanisme cibernetice în activitatea cotidiană. Eu cred că în cele din urmă vom reveni la această idee, astfel încât toate departamentele să funcționeze pe potriva condițiilor impuse de timp, adică de viață. Apropo, de această supoziție, Fundația Soros ne-a oferit o donație de tehnică computerizată în valoare de 50 000 de dolari, grație cărui fapt în curând Biblioteca Națională va dispune de o rețea de computere cu catalog electronic și cu servire automatizată.

— *Vă mulțumim și vă dorim să perseverați continuu anume pe această cale.*

Interviu realizat de **Mihai Morăraș**

(Viața satului, 28 septembrie, 1996)

EXISTĂ ȘI UN DUMNEZEU AL BIBLIOLOGIEI...

— *Stimate coleg (de profesie), trec direct la o întrebare care, cel puțin pentru început, îți pare poate ciudată; moldoveanul hâtru știe să picure umorul fin, el știe să scoată poezie, muzică, filosofie chiar din necazurile și suferințele lui... Din suferințe se naște poezia ta?*

— Domnule coleg Nicolae Busuioc, povestea cu a fi hâtru, cu a avea umor, și încă de calitate, nu pare a fi simplă. Dacă eram cu adevărat înzestrat cu umor ajungeam, probabil, să fiu vreun președinte de republică. Slavă domnului că n-a dat un asemenea noroc peste mine. Dacă e să vorbim serios, trebuie să recunosc că îmi place gluma, dar nu am fost nicicând un om hâtru, nici șmecher nu am știut să fiu. Știi cum sunt eu?

— *Cum să nu știu?*

— Nu cred că știi. Nici eu nu prea știu. Așa e viața, nu reușim să ne cunoaștem prea bine. Și Socrate a spus-o. Copil fiind, un vecin de seama mea mi-a spus că aș avea nasul prea mare... M-am tot uitat în oglindă după aceea.

— *Și te-a convins oglinda?*

— Nu prea, dar chestia asta m-a marcat mult timp. Nu știam cum mă vor privi și primi fetele. Ca să-mi scoată din cap părerea vecinului meu ar fi trebuit să mă ajute tata. Nu a avut cum pentru că tocmai în timpul adolescenței mele a fost dus în Siberia. Reîntors, nu a mai trăit mult, a murit la 39 de ani. Complexul meu de inferioritate a progresat nestingherit.

— *Dar mama nu ți-a întins o mână de ajutor?*

— Mama mea, cea mai bună și frumoasă femeie din lume, mi-a zis: „Alecusorul meu, tu ești al doilea după împărat, numai că trebuie să fii mai îndrăzneț, nu te mai teme!“ Încercând s-o ascult, am început să mă dublez, fenomen care și până azi îmi pricinuieste incomodități de natură psihologică.

Dacă experiențele erotice le-am depășit, complexul de care am amintit s-a răsfrânt în creație. Mă temeam teribil de generația mea de scriitori, nu mai spun de Vieru, Damian etc. Sufeream, sufeream mult.

— *A apărut un soi de inhibiție...*

— Exact, mai târziu însă poezia a început să se închege. Victor Hugo spune undeva că arta veritabilă este făcută de masculii veritabili. Poate că așa este. Dar de mă mai întrebi de unde mi se naște poezia...

— *Care-i răspunsul?*

— Nu din suferință, ci din bucurie, din starea bucuriei și a revelației se naște. Din suferințe se naște moartea.

— *Dar în alegorii și parabole, neliniștile poetului exprimă spaima în fața morții, a singurătății, a necunoscutului. Ce senzații încerci în fața unor asemenea tulburătoare probleme?*

— Ce senzații? Este lucru cunoscut că oamenii instruiți se simt mai dezarmați în fața neființei. Noi știm mai bine că vom muri, adică ne gândim mult mai des la acest lucru. Moldovenii, ca și toți românii, sunt mioritici, adică senini. Mama mea, ca și cele cinci surori ale sale, și-a pregătit din timp pomenile, podurile, lumânările, prohodurile. Noi, cei mai tineri, suntem mult mai fricoși în fața neantului, părinții noștri erau demni. Să fie aceasta un semn al decăderii generației noastre?

— *Mulți susțin că între filosofie și muzică există o relație la fel de profundă ca și cea dintre filosofie și literatură. De ce? Mi se pare un subiect demn de comentat...*

— Filosofia e înțelepciune, e înțelepciunea vieții. Suntem noi înțelepți? Se pare că acest lucru se obține într-un mediu special. Ce legături sunt între filosofie, muzică și literatură? Istoria culturii ne demonstrează că realizările cele mai mari în creație vin tocmai din simbioza celor trei domenii. Să ne reamintim, de exemplu, că clasicismul, romantismul, realismul s-au dezvoltat pe suport filosofic.

— *Și apoi, dacă extindem acest suport de care ai pomenit, filosofia caută, în cele din urmă, să clarifice rostul omului în lume, propune valori, idealuri, sensuri...*

— Unul dintre înțelepții antici spunea că pentru omul sensibil viața este o tragedie, iar pentru cel gânditor o comedie. Dar ca să revenim la chestiune, îți dezvălui un secret. Eu, când scriu o nuvelă, de exemplu, o fac în mod muzical. Parcă aud sunete din „Simfonia destinului“. Măsurile de ritm cel puțin, se suprapun. În general, nu pot să scriu dacă nu aud în mine sunând muzica.

— *Vorbește-mi și de bucuriile lecturii, ale contactului cu universul cuprins în cărți...*

— O mare influență asupra mea a avut-o tatăl meu. El mi-a „inoculat” plăcerea lecturii. Cu timpul, am trecut pe cont propriu și am înțeles că sensul instruirii rezidă nu din cât citești, ci din ce citești. Există cărți cărora le datorez mult ca om, ca scriitor, dar și ca specialist în bibliologie. Azi, vrând nevrând, sunt la curent cu aproape toate noutățile literare. În fapt, ele, cărțile, sunt „motorul” vieții mele intelectuale, ele mă obosesc, dar îmi dau și impulsuri vitale.

— *Cred că am reușit împreună, dragă Alexe, eu prin întrebări, tu prin răspunsuri, să trecem lent, aproape fără să se simtă, de la poezie, de la literatură la bibliotecă și la știința sa bibliologia. Nu cred că este cazul aici să facem apologia bibliologiei (aceasta poate să rămână ca un subiect de discuție numai între noi doi, fără participarea cititorului), dar ceva despre biblioteconomie (ca parte a bibliologiei) tot o să amintim. De pildă, eu știu că la această oră te preocupă (nu numai din motivul că ești directorul general al Bibliotecii Naționale a Basarabiei) reforma bibliotecară în Moldova. Poți să schițezi această reformă, evident, în așa manieră încât să nu plictisim mânia sa cititorul...*

— Adevărul este că mă preocupă filosofia, mai ales filosofia biblioteconomiei. Visul meu este să realizez o monografie pe această temă.

— *Deci se poate vorbi de o asemenea filosofie?*

— S-o luăm metodic, domnule coleg. Reforma bibliotecară, despre care mă incip să vorbesc, se mulează de minune pe această filosofie nouă. Trebuie să-ți spun că eu am crescut într-o familie de credincioși. Cunosc Biblia aproape pe de rost.

— *Mă întreb cum te-ai descurcat în vremea „specialistului laic”?*

— Cum s-au descurcat și ceilalți, dar eu n-am putut uita ceea ce am învățat în copilărie. Ceea ce m-a impresionat cel mai mult a fost faptul că în Biblie am întâlnit multe reguli cogno-etice. Când am devenit bibliolog am încercat să aplic aceste reguli meseriei mele. Și mărturisesc că am intrat într-un domeniu fascinant (scuză-mă că ți-am preluat termenul favorit, doar semnezi permanent în revista *Cronica* de la Iași „Fascinația lecturii”). Atât de bine le-a prevăzut pe toate Dumnezeu, încât acum am sentimentul că există și un Dumnezeu al bibliologiei. Potrivit Evangheliei (cel puțin așa văd eu lucrurile) actul creștin a fost unul reformativ.

— *Trebuie să recunosc că devii din ce în ce mai interesant. Te-ascult...*

— Trei ar fi fazele sau etapele prin care a trecut această reformă: schimbarea la față, schimbarea formei și schimbarea caracterului. Cel puțin

așa susțin cei patru evangheliști — Ioan, Luca, Marcu și Matei (în Basarabia se crede că sunt trei — Luca și Matei...). Această carte uriașă care este Biblia conține soluții algoritmice, epistemologice și câte altele — toate pot fi de ajutor omului inteligent care încearcă să descifreze textul ei.

— *Ai amintit de schimbarea la față, de schimbarea formei pe care le văd destul de logice. De ce și schimbarea caracterului în acest context, adică al reformei de care vorbești?*

— Ca și faza întâi a reformei, etapa schimbării caracterului nu este limitată în timp. Actul creștin, de exemplu, înțeles ca examinare și schimbare a vieții personale, durează de două mii de ani și mai poate să dureze la nesfârșit, pentru că perfecțiunea, inclusiv aceea a vieții spirituale, nu are limite.

— *Tot așa cum fără de margini este și desăvârșirea activității bibliotecilor, aceste instituții păstrătoare a unor vechi tradiții fiind deschise mereu înnoirilor.*

— Tocmai din această cauză unii specialiști consideră că reformele se încheie în momentul când ia sfârșit reorganizarea. Cei mai mulți însă evidențiază faza schimbării caracterului, or, ea este prefigurată de însăși definiția transformării.

— *Deci s-ar putea spune că etapa aceasta (și reforma în întregime) se termină atunci când este format un nou caracter al obiectului transformării, dacă înțeleg eu bine?*

— Și când el acționează pe nou și se autoreglează, se adaptează la mediu, la timp și spațiu în spiritul concepției care îi stă la temelie. Faza schimbării caracterului este interesantă și revelatorie atât prin faptul că ceea ce a fost conceput se manifestă în acțiuni, cât și prin pretarea mai largă la diverse analize care ne dau diagnostice clare asupra stării bibliotecilor într-un moment sau altul.

— *În linii mari, deduc că faza schimbării caracterului direcționează, ne arată...*

— Cât de corecți și cât de profesioniști am fost în fazele precedente (ale schimbării la față și schimbării formei), cât de apți suntem pentru a face față schimbărilor și noilor condiții și cât de favorabilă pentru reformă este țara în care trăim.

— *Ce ne-a reușit totuși în acești ani de reformă bibliotecară?*

— Noi am trecut prin schimbarea la față, adică ne-am schimbat felul de a ne prezenta punctele de vedere, viziunile. De asemenea, am reușit să ne schimbăm forma. Caracterul însă nu am reușit să ni-l schimbăm îndeajuns.

— *Care ar fi soluțiile?*

— Rețete, desigur, nu prea există. Poate ar fi benefică implozia unor concepte noi de acțiune cum ar fi cel de noutate, de deplasare a accentului de pe lectură pe informație și documentare, de lobbying etc.

— *În încheierea dialogului nostru, colega, dă-mi voie să te citez: „Am putea să acceptăm, chiar și cu titlul de rețetă, dictonul grecilor antici — soarta omului este caracterul său. Să ne schimbăm deci, în mod metodic, caracterul și atunci poate că vom deveni așa cum dorim, dar mai ales așa cum ar trebui să fim“. Așa să fie!*

Interlocutor: **Nicolae Busuioc**

(Busuioc, Nicolae. *Oglinzile cetății. Chișinău, 1997*)

RĂSPUNDE-MI, MARE SOL!

(În loc de postfață)

— *Care este șansa pe care Alexe Rău, directorul Bibliotecii Naționale, o oferă lui Alexe Rău, poetul?*

— Directorul, în mod curent, fiind o efemeridă, ar putea fi salvat, la nevoie, de către poet. Poetul, în caz de ratare, ar putea fi salvat și el de către director, dar asta pentru un timp mult prea scurt. De multe ori ei sunt certați. Îți vine, bunăoară, un motiv, o metaforă, și, colac peste pupăză, tot atunci trebuie să perfectezi și un regulament. Dacă la sfârșitul zilei de muncă te alegi cu un regulament, înseamnă nu rareori, că ai ucis o poezie. Totuși există în această corelație și un aspect benefic: acela că, director fiind, nu ai obligația unui poet profesionist, și asta îți dă șansa să scrii pentru tine, în voie, atunci când îți vine clipa de grație. Directorul, din păcate, nu se poate bucura nicicând de un asemenea privilegiu.

— *„Mergi la Eminescu doar cu plinul...” Ce emoții te încearcă atunci când te apropii cu sufletul de poezia lui?*

— A ne apropia de Eminescu este egal, pentru mine, cu a te apropia de Dumnezeu. Nu în sens de fetișizare. Eminescu este ceea ce avem noi mai sfânt. Cum un necredincios nu se va apropia niciodată de Dumnezeu, tot așa un nepatriot, un necărturar, un neom, un neromân nu se va putea apropia nicicând de Eminescu. Ce emoții mă încearcă în fața poeziei lui? În primul rând, un sentiment de mândrie pentru neamul și limba care au dat naștere unui asemenea geniu. După care vine insatisfacția de mine însumi: că nu am făcut mai multe pentru acest neam, pentru părinții, copiii și prietenii mei, că nu sunt harnic în a însuși valorile culturii naționale și universale, că mă tem, uneori, să le spun lucrurilor pe nume, bărbătește, așa cum o făcea Eminescu, că... Altfel spus, Eminescu mă îmbărbătează la faptele mele mici, dar tot el mă așază la locul meu atunci când, uneori, ca om muritor, mă supraapreciez.

— *Dacă ți-ar fi fost dat să alegi, în ce epocă ai fi dorit să te naști?*

— Să-ți fie dat să alegi epoca în care să te naști e o treabă de poveste. Or, poveștile, aici și acum, între cele două râuri, sunt umbrite de țevi de armă și de niște realități dure. Dacă mi-ar fi fost dat totuși dreptul de alegere, aș fi vrut să mă nasc în generația frumoșilor bărbați de la 1848, care au lăsat urmașilor o Țară, o Cultură, o Demnitate. Nu regret că m-am născut când m-am născut. Ba din contra, mă surprinde uneori gândul dacă nu cumva epoca în care m-am născut este nemulțumită de mine. Îmi rămâne deci să-mi iubesc mama, copiii, prietenii, țara și să muncesc mereu pentru a îndreptăți ivirea mea în acest timp și în acest spațiu.

— *Ce te mâhnește mai mult în viața noastră, fugărită viață?*

— Mă mâhnește provincialismul nostru, care, nu știu de ce, nu se dă depășit și rămâne să fie așa cum a fost radiografiat de Mihai Cimpoi în prefața la *Linia de plutire* a lui Serafim Saka. Mă mâhnesc trădătorii și bârfitorii. Mă mâhnesc bărbații care nu le spun lucrurilor pe nume. Mă mâhnesc consătenii mei, atunci când zic că Cimpoi și Vieru i-au lipsit de cărbuni, de petrol și de multe altele. Mă mâhnește invidia unor colegi de-ai mei, care îmi zâmbesc în față și îmi fac rău pe din spate. Mă mâhnesc când văd cum românii noștri sunt percheziționați prin toate buzunarele de către vameși. Mă mâhnește starea în care se află instituțiile de cultură... Mă mâhnește Alexe Rău atunci când nu-i reușește, cu voie sau fără de voie, să fie așa cum și-a dorit.

A întrebat Valeriu Turea

(*Lanterna magică*, 15 martie, 1993)

CUPRINS

Prefață	5
Cuvânt despre Aethicus Histricus	7
Reflecții asupra unei străvechi tipărituri	11
Reforma bibliotecară în Moldova (Unele aspecte teoretice)	22
Clasic și modern în managementul de bibliotecă: modelul cibernetic	33
Psihologia managementului de bibliotecă (Studiu istorico-aplicativ)	41
Schimbarea la față a bibliotecilor basarabene sau Anul bibliologic 1991	52
Anul bibliologic 1992	59
Ispitirea lui Harap-Alb sau Anul bibliologic 1993	65
O bibliotecă simbolizând Țara	73
De la „Mémoire du monde” la „Memoria Moldovei”	78
„Patrimoniu” — Almanahul bibliofililor din Moldova (De vorbă cu Alexe Rău, secretarul responsabil al Societății „Prietenii Cărții”, redactorul-șef al publicației)	84
Cartea moldovenească între cărțile lumii	88
Îndărătul vorbelor — fapta (Dialog cu Alexe Rău, secretar responsabil al Societății „Prietenii Cărții”)	94
„Visul nostru este ca fiecare bibliotecar basarabean să aibă acasă și la serviciu revista „Biblioteca”	103
O realitate și un proiect de anvergură	109
Realitatea unui proiect. Dialog: Gabriela Buruiană — Alexe Rău	112
Iartă-le, Doamne, păcatul celor care devastează astăzi alte altare	117
Biblioteca noastră a fost și este un focar al renașterii naționale	121
Un templu al culturii	125
Există și un Dumnezeu al bibliologiei	129
Răspunde-mi, Mare Soli (În loc de postfață)	134

Verifort

2013

Dacă mi-ar fi fost dat totuși
dreptul de alegere, aș fi vrut
să mă nasc în generația
frumoșilor bărbați de la 1848,
care au lăsat urmașilor o Țară,
o Cultură, o Demnitate.

Nu regret că m-am născut
când m-am născut.

Ba din contra, mă surprinde
uneori gândul dacă nu cumva
epoca în care m-am născut
este nemulțumită de mine.

Îmi rămâne deci să-mi iubesc
mama, copiii, prietenii, țara
și să muncesc mereu pentru
a îndreptăți ivirea mea
în acest timp și în acest spațiu.

Alexe Rău